

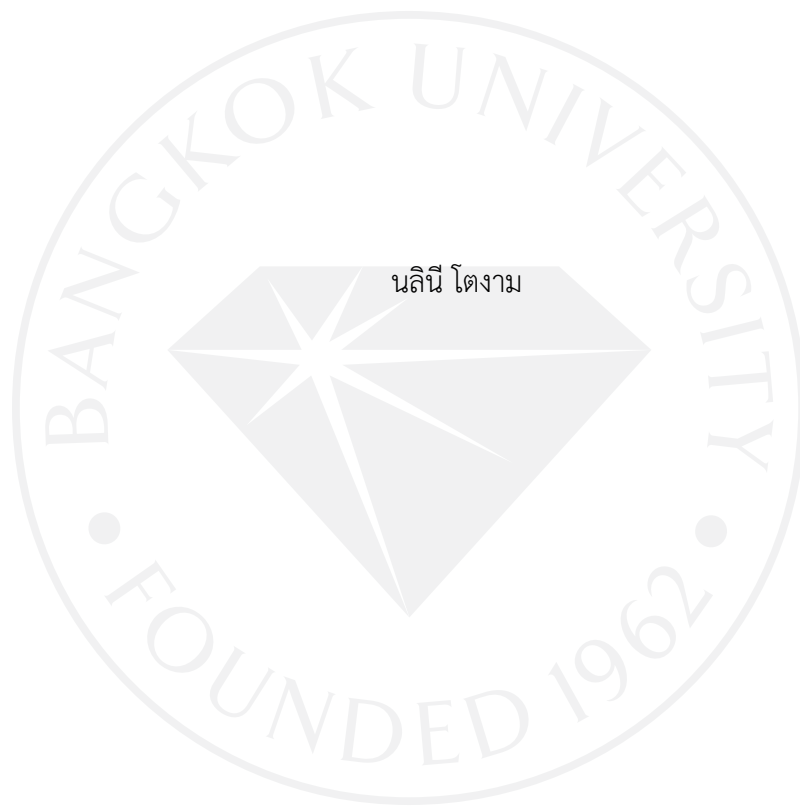
การบริหารจัดการสิทธิในสิทธิบัตร กรณีถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิด

The Rights Management of Joint Ownership Patent in
Open Innovation Concept

การบริหารจัดการสิทธิในสิทธิบัตร กรณีถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิด

The Rights Management of Joint Ownership Patent in
Open Innovation Concept

การค้นคว้าอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

ปการศึกษา 2556

©2557

นลินี โดงาม
สงวนลิขสิทธิ์

นลินี โดงาม. ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, กันยายน 2557, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
การบริหารจัดการสิทธิในสิทธิบัตร กรณีถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิด (126 หน้า)
อาจารย์ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านได้ศึกษาถึงความสำคัญในด้านนวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation) ว่ากำลังเป็นที่นิยมในประเทศที่พัฒนาแล้ว และชี้ให้เห็นว่าควรมีการผลักดันให้มีนวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทยโดยเร็ว และเมื่อนวัตกรรมแบบเปิดเข้ามาในประเทศไทยอย่างเต็มรูปแบบแล้ว จึงควรที่จะมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองในการบริหารจัดการสิทธิด้านนวัตกรรมแบบเปิดไว้เป็นการเฉพาะ เมื่อนวัตกรรมแบบเปิดนั้นเกิดขึ้นโดยความคิดสร้างสรรค์จากหลายฝ่ายร่วมกัน ความคุ้มครองที่ได้รับนั้นจึงทำได้โดยการจดสิทธิบัตร และเมื่อมีผู้ถือสิทธิในสิทธิบัตรร่วมกันหลายรายในกรณีที่นวัตกรรมแบบเปิดเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว จึงควรพิจารณาว่ากฎหมายสิทธิบัตรไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นเพียงพอที่จะรองรับนวัตกรรมแบบเปิดมากน้อยเพียงใด และควรจะมี ความคุ้มครองให้กับผู้ถือสิทธิร่วมกันอย่างไร ซึ่งผู้เขียนได้นำพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องห้างหุ้นส่วน-บริษัท กฎหมายภายในของประเทศไทย อังกฤษ และความตกลงระหว่างประเทศ TRIPS Agreement มาใช้พิจารณาว่าควรมีการเสนอแนะปรับปรุงบทบัญญัติกฎหมายไทยอย่างไรที่จะให้ประเทศไทยเตรียมพร้อมที่จะรับกับนวัตกรรมแบบเปิด เพื่อที่ประเทศไทยจะได้ก้าวทันประเทศที่พัฒนาแล้ว อีกทั้งยังเป็นแรงขับเคลื่อนให้กับเศรษฐกิจไทยก้าวไกลในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

คำสำคัญ: สิทธิบัตร, การบริหารจัดการสิทธิ, ถือสิทธิร่วมกัน, นวัตกรรมแบบเปิด

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
อนุมัติให้การค้นคว้าอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต

เรื่อง การบริหารจัดการสิทธิในสิทธิบัตร กรณีถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิด

ผู้วิจัย นลินี โดงาม

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์)

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ดร.ใจรัก เอื้อชูเกียรติ)

ผู้เชี่ยวชาญ

(ดร.เพียงเพ็ญ บุตรกัตัญญ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิวพร หวังพิพัฒน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

20 กันยายน 2557

Tongam, N. LL.M., September 2014, Graduate School, Bangkok University.

The Rights Management of Joint Ownership Patent in Open Innovation Concept
(126 pp.)

Advisor: Assoc.Prof.Udomsak Sintipong

ABSTRACT

This Independent Study is aimed to draw readers' attention to the importance of open innovation, which has become well-known in developed countries, and suggests that open innovation should be promptly encouraged in Thailand. When open innovation is fully utilized in Thailand, it is necessary to enact specific provisions to protect rights management for open innovation.

Open innovation is a result of innovations created by more than one individual. Hence, the given protection can be acquired through patent registration. When Thailand embraces open innovation, there might be an issue in case of multiple co-owners of a patent of such open innovation. It is therefore vital to consider whether the current patent law of Thailand is sufficient to protect open innovations, and how to provide patent protection to multiple co-owners. The Writer's analysis is based upon Thai Patent Act B.E. 2522, Thai Civil and Commercial Code Section Partnership and Company, domestic English laws and The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS Agreement). In this Independent Study, the Writer provides suggestions on how to propose an amendment of Thai current laws in preparation for open innovation to enable Thailand to catch up with the trend in developed countries and to steer Thailand towards economic success in ASEAN Economic Community.

Keywords: Patent, The Rights Management, Joint Ownership, Open Innovation

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของท่านรองศาสตราจารย์อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และท่าน ดร. ใจรัก เอื้อชูเกียรติ นักวิชาการสำนักงานจัดการสิทธิเทคโนโลยี ศูนย์บริหารจัดการเทคโนโลยี สำนักพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ อาจารย์ที่ปรึกษารอง ซึ่งท่านอาจารย์ทั้งสองได้สละเวลาอันมีค่าของท่านให้ความรู้ คำแนะนำและชี้แนวทางแก้ไขปัญหารวมถึงตรวจทานแก้ไขปรับปรุงสารนิพนธ์ จนกระทั่งสารนิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จสมบูรณ์เป็นรูปเล่มได้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณทุกคนในครอบครัวที่เชื่อมั่นในตัวผู้เขียนเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคนที่ให้ความสนใจและสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือนานาประการ ทุกคนมีส่วนร่วมในความสำเร็จและความภาคภูมิใจในครั้งนี้ของผู้เขียนเป็นอย่างยิ่ง

นลินี โตงาม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามของการวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 ผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนและนวัตกรรมแบบเปิด	8
2.1 นวัตกรรมแบบปิด (Close Innovation)	8
2.2 นวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation)	9
2.2.1 ความเป็นมา	9
2.2.2 รูปแบบของนวัตกรรมแบบเปิด	10
2.2.3 ประโยชน์ของนวัตกรรมแบบเปิด	12
2.2.4 ความเสี่ยงของนวัตกรรมแบบเปิด	12
2.2.5 ความแตกต่างระหว่างนวัตกรรมแบบปิดและนวัตกรรมแบบเปิด	13
2.3 ประเทศไทยกับนวัตกรรมแบบเปิด	14
2.3.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับนวัตกรรมแบบเปิดที่มีต่อประเทศไทย	15
2.4 บทกฎหมายสิทธิบัตรไทยที่เกี่ยวข้องกับกรณีนวัตกรรมแบบเปิด	15
2.4.1 ความหมายของสิทธิบัตรไทย	15
2.4.2 เจตนารมณ์ในการคุ้มครองด้านสิทธิบัตร	17
2.5 หลักกฎหมายสิทธิบัตรไทยกรณีผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน	19
2.5.1 กรณีมีผู้ทำการประดิษฐ์หลายคน	19
2.5.2 สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน	20
2.5.3 หน้าที่ของผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน	24

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 2 (ต่อ) ผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนและนวัตกรรมแบบเปิด	
2.5.4 การอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิในสิทธิบัตรกรณีที่มี ผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน	30
2.5.5 การจัดสรรผลประโยชน์ของเจ้าของหลายคนจากสิทธิบัตร	36
2.5.6 มาตรการบังคับใช้สิทธิตามสิทธิบัตรในกรณีที่มี เจ้าของสิทธิบัตรหลายคน	38
2.6 หลักและสิทธิความเป็นเจ้าของร่วมตามกฎหมายห้างหุ้นส่วน-บริษัท	41
2.6.1 หลักทั่วไป	41
2.6.2 ขอบเขตอำนาจจัดการของความเป็นหุ้นส่วน	44
2.6.3 เปรียบเทียบสิทธิระหว่างเจ้าของร่วมและความเป็นหุ้นส่วน	46
บทที่ 3 มาตรการทางกฎหมายสากลที่คุ้มครองการบริหารจัดการสิทธิในด้านสิทธิบัตร	49
3.1 การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access)	49
3.2 นโยบายนวัตกรรมแบบเปิด (RCUK)	50
3.2.1 นโยบายของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร เรื่องการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี	52
3.2.2 คำแนะนำสำหรับนโยบายการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี ของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร	54
3.3 การคุ้มครองการบริหารจัดการสิทธิในด้านสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ	60
3.3.1 ความเป็นมาของกฎหมายสิทธิบัตรในประเทศอังกฤษ	61
3.3.2 ผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ	63
3.3.3 การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ	66
3.3.4 การบังคับใช้สิทธิตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ	70
3.3.5 การจัดสรรผลประโยชน์ตามหลักกฎหมายสิทธิบัตร	71
3.4 ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPS Agreement) ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตร	72
3.4.1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ ในการทำความตกลง TRIPS Agreement	72

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 (ต่อ) มาตรการทางกฎหมายสากลที่คุ้มครองการบริหารจัดการสิทธิในด้านสิทธิบัตร	
3.4.2 ผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนตามหลัก ความตกลง TRIPS Agreement	73
3.4.3 การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามหลัก TRIPS Agreement	75
3.4.4 การบังคับใช้สิทธิตามหลัก TRIPS Agreement	78
บทที่ 4 บทวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายไทยว่าด้วยเรื่องการบริหารจัดการสิทธิ ในนวัตกรรมแบบเปิด	81
4.1 วิเคราะห์การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร	81
4.2 วิเคราะห์การบังคับใช้สิทธิอันเนื่องมาจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมรายหนึ่ง ปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ	85
4.3 วิเคราะห์การจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือสิทธิร่วมกัน ในนวัตกรรมแบบเปิด	87
4.4 วิเคราะห์ความคุ้มครองกฎหมายสิทธิบัตรไทยกับนวัตกรรมแบบเปิด	90
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	93
5.1 บทสรุป	93
5.2 ข้อเสนอแนะ	95
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก ก The Patents Act 1977 (Right to apply for and obtain a patent)	98
ภาคผนวก ข The Patents Act 1977 (Co-Ownership of patents and applications for patents)	100
ภาคผนวก ค The Patents Act 1977 (Compulsory licences: General)	103
ภาคผนวก ง The Patents Act 1977 (Compulsory licences: WTO proprietors)	106
ภาคผนวก จ The Patents Act 1977 (Proceedings for infringement of patent)	108
ภาคผนวก ฉ The Patents Act 1977 (Compulsory licences: WTO proprietors)	111
ภาคผนวก ช TRIPS Agreement (Rights Conferred)	113
ภาคผนวก ซ TRIPS Agreement (Other Use without Authorization of the Right Holder)	115

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก ฉ TRIPS Agreement (Principles)	118
ภาคผนวก ฎ TRIPS Agreement (Revocation/Forfeiture)	120
ภาคผนวก ฏ TRIPS Agreement (General Obligation)	122
ภาคผนวก ฐ TRIPS Agreement (Exceptions to Rights Conferred)	124
ประวัติผู้เขียน	126
เอกสารข้อตกลงว่าด้วยการอนุญาตให้ใช้สิทธิในรายงานการศึกษาเฉพาะบุคคล	

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการที่จะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทุกฝ่ายจึงมีการเตรียมการสร้างความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล “นวัตกรรมแบบเปิด” จึงเป็นอีกแรงขับเคลื่อนหนึ่งที่ประเทศไทยควรส่งเสริมการสร้างโอกาสให้ก้าวไปเป็นที่ยอมรับในระดับสากลให้ได้¹ ซึ่งนวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation) หมายความว่า “สิ่งใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางเศรษฐกิจหรือสังคม ซึ่งเกิดมาจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่จำกัดอยู่ภายในบุคคลหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง²” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือนวัตกรรมที่เกิดจากการรวมตัวกันของความรู้และความคิดสร้างสรรค์จากหลาย ๆ ฝ่ายโดยไม่จำกัด ด้วยผู้วิจัยเล็งเห็นว่านวัตกรรมแบบเปิดนั้นกำลังเกิดขึ้นและได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในโลกปัจจุบันแทนที่นวัตกรรมแบบปิด (ซึ่งหมายถึง การคิดค้นวิจัยและพัฒนาสร้างสรรค์นวัตกรรมในลักษณะที่จำกัดความรู้เฉพาะบุคคลหรือภายในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง) และเมื่อประเทศไทยมีรูปแบบนวัตกรรมที่เปิดกว้างมากขึ้น การจัดการนวัตกรรมแบบเปิดจะช่วยสร้างความเข้มแข็งแก่ผู้ประกอบการไทย เพื่อที่จะรองรับกับการแข่งขันเมื่อได้ก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

การนำความรู้หรือทรัพยากรทางความคิด อาทิ องค์กรความรู้ (Know-How) ความเชี่ยวชาญ และทรัพย์สินทางปัญญามาสร้างให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจหรือเชิงพาณิชย์³ เป็นปัจจัยสำคัญในการแข่งขันสำหรับธุรกิจยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ ทั้งนี้เพื่อสร้างธุรกิจ หรือผลิตภัณฑ์ และบริการใหม่ที่มีความโดดเด่นและแตกต่างไปจากสินค้าของคู่แข่ง เมื่อนวัตกรรมเกิดจากทรัพย์สินทางปัญญาและสามารถสร้างประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้นั้น การที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาถือว่าน่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้านักประดิษฐ์ผู้นั้นไม่เคยนำเทคโนโลยีที่จดสิทธิบัตรไปใช้งานจริง สินค้าก็ไม่มีทางนำเข้าไปสู่ตลาด ไม่เพียงแต่สังคมเท่านั้นที่จะเสียประโยชน์ที่จะได้รับจากสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559** [Online] 17 มีนาคม 2557. แหล่งที่มา http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/Plan/p11/SummaryPlan11_thai.pdf.

² ณัฐยา สิ้นตระการผล, **ธุรกิจรูปแบบใหม่ในยุคนวัตกรรม**, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551), 15.

³ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, **การจัดการนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร**, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 2.

แต่กฎหมายยังให้อำนาจกับนักประดิษฐ์ในการที่จะป้องกันไม่ให้คนอื่นเข้ามาใช้สิ่งประดิษฐ์จนกว่า สิทธิบัตรจะหมดอายุ⁴ ซึ่งถ้าประเทศไทยได้มีการรองรับนวัตกรรมแบบเปิดอย่างเต็มรูปแบบแล้วนั้น จะช่วยในการเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันได้ โดยที่สังคมจะได้รับประโยชน์โดยที่ไม่ ต้องรอผลิตภัณฑ์ที่ดีกว่าเมื่อสิทธิบัตรเดิมสิ้นอายุ

ปัจจุบันประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้วต่างยอมรับว่าทรัพย์สินทางปัญญามี ความสำคัญต่อธุรกิจเป็นอย่างมาก เพื่อให้เกิตรงจรการสร้างความรู้หรือภูมิปัญญาที่สมบูรณ์โดย เริ่มจากการสร้างความรู้ด้วยการวิจัยและพัฒนา การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการใช้ ประโยชน์ในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนกลับมาและเงินนั้นจะนำไปเสริมสร้าง ความรู้ใหม่ต่อไป ซึ่งเป็นการสร้างความรู้อย่างต่อเนื่องที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร เศรษฐกิจและ สังคมในระยะยาว รวมทั้งเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับประเทศไทยในการแข่งขันระดับประชาคม อาเซียนด้วย สิ่งที่สำคัญสำหรับประเทศไทย คือ การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพ⁵ และการจัดสรรผลตอบแทนอย่างเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องในนวัตกรรมแบบ เปิดอย่างครบวงจร ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร เศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว รวมทั้งเป็น การเพิ่มขีดความสามารถและยกระดับมาตรฐานทางด้านทรัพย์สินทางปัญญา

เนื่องจากนวัตกรรมแบบเปิดนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความคิดของหลายคน หรือหลายองค์กร รวมกัน เกี่ยวข้องกับผู้ประดิษฐ์หลายคน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าในปัจจุบันแม้ว่ากฎหมายสิทธิบัตรไทยจะได้มี การวางหลักว่าด้วยผู้ประดิษฐ์หลายคนไว้ แต่ก็พบช่องว่างว่ายังไม่มีการกำหนดถึงลำดับแห่งสิทธิของผู้ ทรงสิทธิแต่ละคนในการกล่าวอ้างสิทธิ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญสำหรับนวัตกรรมแบบเปิดในนวัตกรรม หลายฝ่าย กล่าวคือ ในบางกรณีนวัตกรรมตามสิทธิบัตรบางฉบับมีความซับซ้อน ผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ สามารถดำเนินการเพียงลำพัง ต้องจ้างให้บุคคลอื่นมาช่วยในการผลิต ซึ่งต้องอาศัยการทำสัญญา อนุญาตให้ใช้สิทธิ แต่กฎหมายกำหนดว่าการอนุญาตให้ใช้สิทธินั้น จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ เป็นเจ้าของร่วมทุกราย ดังนั้นหากกรณีเจ้าของรายหนึ่งปฏิเสธไม่ให้มีการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรจนเป็นเหตุให้ไม่มีการใช้ประโยชน์ในสิทธิบัตรนั้นเป็นระยะเวลาเกินกว่าที่ กฎหมายกำหนดตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 อันเป็นเหตุให้สิทธิบัตรนั้น ถูกบังคับใช้สิทธิ (Compulsory Licensing) หรือนำไปสู่การเพิกถอนตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร

⁴ ญัตติฯ สิ้นตระการผล, **ธุรกิจรูปแบบใหม่ในยุคนวัตกรรม**, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551), 17.

⁵ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559**, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 70.

พ.ศ.2522 มาตรา 55 เป็นเหตุให้เจ้าของสิทธิบัตรร่วมรายอื่นได้รับความเสียหาย ซึ่งในกรณีเช่นนี้ กฎหมายสิทธิบัตรไม่ได้กำหนดวิธีการเยียวยาแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรรายอื่นเอาไว้

สิทธิบัตรนั้นมีประโยชน์ต่อสังคมในแง่ของการส่งเสริมให้มีการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ ออกมาใช้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ที่ผ่านมามีพบว่าประเทศไทยมีปัญหาในการบริหารจัดการสิทธิบัตรค่อนข้างมาก มีเทคโนโลยี ๆ มากมายที่ไม่ได้นำออกมาใช้ประโยชน์ จนเป็นเหตุให้ไม่มีการใช้งานสิทธิบัตรจนเกิดความเสียหาย ซึ่งแนวทางการพิจารณาความเป็นเจ้าของในปัจจุบันนี้ก็ยังคงใช้รูปแบบของสัญญาเป็นหลัก ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับอำนาจการเจรจาต่อรองที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งอาจก่อให้เกิดสัญญาที่ไม่เป็นธรรมได้ และอาจทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมาได้ อาทิ ทำให้บทบาทของการลงทุนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมีแนวโน้มลดลง ระบบเศรษฐกิจของไทยอาจมีความอ่อนแอและส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจของไทยไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืนและยังต้องพึ่งพิงและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกประเทศมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้น การพัฒนากฎหมายสิทธิบัตรให้เอื้อประโยชน์ต่อนวัตกรรมแบบเปิดนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศไทยในอนาคต⁶ เป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อน ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรมเพื่อลดอุปสรรคและขั้นตอนในการดำเนินธุรกิจการค้าและการลงทุนทั้งในและนอกประเทศ

ฉะนั้นถ้ามีแนวทางหรือหลักกฎหมายในการบริหารจัดการสิทธิในสิทธิบัตร กรณีถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิด ก็จะทำให้ลดปัญหาการเอาเปรียบผลประโยชน์ซึ่งกันและกันได้ และเมื่อได้รับสิทธิเท่าเทียมกันก็อาจทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นในการที่แต่ละคนจะมาทำงานร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดการส่งเสริมการสร้างโอกาสให้เกิดนวัตกรรมแบบเปิด เพื่อพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมและบริการที่สร้างสรรค์ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกมากยิ่งขึ้น

1.2 คำถามของการวิจัย

1.2.1 เมื่อเจ้าของร่วมรายหนึ่งได้ปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุอันสมควร จนทำให้ไม่มีการใช้ประโยชน์ในสิทธิบัตรนั้น อันเป็นเหตุให้สิทธิบัตรนั้นถูกบังคับใช้สิทธิ ก่อให้เกิดผลต่อนวัตกรรมแบบเปิดอย่างไรบ้าง

1.2.2 ภายใต้กฎหมายไทยว่าด้วยเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์จากสิทธิบัตรระหว่างผู้ที่ถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิดนั้น จะเอื้อประโยชน์ให้กับการพัฒนา นวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทยหรือไม่อย่างไร

⁶ เรื่องเดียวกัน, 72.

1.2.3 ควรกำหนดให้มีความคุ้มครองทางกฎหมายในเรื่องของการบริหารจัดการสิทธิในนวัตกรรมแบบเปิดแยกจากการคุ้มครองสิทธิในกฎหมายสิทธิบัตรไทยที่มีอยู่เดิมหรือไม่

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายสิทธิบัตรของไทย กฎหมายภายในของประเทศอังกฤษ และความตกลงระหว่างประเทศ TRIPS Agreement ในเรื่องของการถือสิทธิร่วมกันในสิทธิบัตร

1.3.2 เพื่อศึกษาว่าเมื่อไม่มีการใช้ประโยชน์ในสิทธิบัตร อันเป็นเหตุให้ถูกบังคับใช้สิทธิในสิทธิบัตรนั้น จะมีผลต่อนวัตกรรมแบบเปิดอย่างไร

1.3.3 เพื่อศึกษาถึงกฎหมายไทยว่าด้วยเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์จากสิทธิบัตรระหว่างผู้ถือสิทธิร่วมกันว่าจะเอื้อประโยชน์ต่อการถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิดเพียงใด

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ผู้เขียนจะทำการวิจัยโดยใช้พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายภายในของประเทศอังกฤษ และความตกลงระหว่างประเทศ (TRIPS Agreement) มาใช้เปรียบเทียบพิจารณาว่าประเทศไทยควรที่จะต้องให้ความสนใจต่อแนวคิดนวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation) และควรมีกระบวนการทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่รองรับและเอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการสิทธิในสิทธิบัตร กรณีถือสิทธิร่วมกันเมื่อประเทศไทยเปิดรับนวัตกรรมแบบเปิดอย่างเต็มรูปแบบแล้ว โดยผู้เขียนจะทำการวิจัยใน 3 ประเด็นหลัก คือ การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตร การบังคับใช้สิทธิในสิทธิบัตร และการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือสิทธิร่วมกัน ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นผลดีต่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมของประเทศไทยและสามารถนำพาการผลิตของประเทศไทยให้ก้าวเข้าสู่การแข่งขันในระดับที่สูงขึ้นได้⁷ สำหรับประเด็นอื่นที่นอกเหนือจากนี้จะอยู่นอกขอบเขตการศึกษา

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ ตลอดจนงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบและนำมาสรุปผลการศึกษา

⁷ เรื่องเดียวกัน, 75.

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบว่าเมื่อเกิดการบังคับใช้สิทธิในสิทธิบัตร อันเนื่องมาจากเจ้าของสิทธิร่วมรายหนึ่งปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุอันสมควรนั้น นอกจากจะทำให้เจ้าของสิทธิร่วมรายอื่นได้รับความเสียหายแล้ว อาจมีผลกระทบไปถึงนวัตกรรมแบบเปิดอีกด้วย

1.6.2 ทำให้ทราบว่ากฎหมายไทยในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์จากสิทธิบัตรระหว่างผู้ที่ถือสิทธิร่วมกันอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทย

1.6.3 ทำให้เกิดแนวคิดที่ควรเสนอให้มีความคุ้มครองทางกฎหมายในเรื่องของการบริหารจัดการสิทธิในนวัตกรรมแบบเปิดแยกจากการคุ้มครองสิทธิในกฎหมายสิทธิบัตรไทยที่มีอยู่เดิม

1.7 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1.7.1 นวัตกรรม (Innovation)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ระบุว่านวัตกรรมเป็นคำนาม หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแปลกจากเดิม ซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการหรืออุปกรณ์ เป็นต้น

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2546) ให้คำจำกัดความว่านวัตกรรม คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม⁸

นวัตกรรมตามคำนิยามของผู้เขียน หมายถึง ความคิด การปฏิบัติและการกระทำใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนหรือการพัฒนาตัดแปลงมาจากของเดิมให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือการทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่นและถ่ายทอดไปสู่แนวความคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

1.7.2 นวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation)

นวัตกรรมแบบเปิดตามคำนิยามของผู้เขียน หมายถึง องค์กรที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้และพร้อมเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ จากแหล่งภายนอก ไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่งานวิจัย งานประดิษฐ์ พัฒนาและผลักดันนวัตกรรมออกสู่เชิงพาณิชย์ด้วยตนเองทั้งหมด แต่เป็นการนำองค์ความรู้จากภายนอกมาผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่แล้วภายในองค์กร เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม ทั้งยังสามารถออกสู่ตลาดได้อย่างรวดเร็ว⁹ นวัตกรรมแบบเปิดนี้นับได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่สร้างให้องค์กรมีการแลกเปลี่ยนแนวความคิดและพร้อมเปิดใจรับ

⁸ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, การจัดการนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร, (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 2.

⁹ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ความหมายของนวัตกรรม [Online], 20 มีนาคม 2557. แหล่งที่มา <http://www.gotoknow.org/posts/505085>.

แนวความคิดใหม่ ๆ จากองค์กรภายนอก นวัตกรรมแบบเปิดนั้นจะมีหน่วยงานเป็นผู้ประสานงานและทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถ และถ้าสามารถนำแนวความคิดจากองค์กรภายนอก ผสมผสานกับองค์กรภายในได้นั้นจะถือว่าประสบความสำเร็จ โดยนวัตกรรมแบบเปิดนั้นสามารถทำการประเมินมูลค่าทางทรัพย์สินทางปัญญาของผู้อื่นเพื่อนำมาต่อยอดเป็นนวัตกรรมด้วยตนเองได้¹⁰

1.7.3 นวัตกรรมแบบปิด (Close Innovation)

นวัตกรรมแบบปิดตามคำนิยามของผู้เขียน หมายถึง เป็นกระบวนการที่หนึ่งที่ใช้ในการสร้างสรรค์เทคโนโลยีหรือผลิตภัณฑ์งานวิจัยที่พัฒนาขึ้นภายในองค์กร โดยมีหน่วยวิจัยภายในองค์กร และต้องมีพนักงานที่มีความสามารถในการคิดค้นสร้างสรรค์ โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ของการประดิษฐ์ในระดับทดลองสู่ระดับอุตสาหกรรม อีกทั้งยังต้องใช้เวลาสำหรับการคิดค้นรูปแบบการประดิษฐ์ทั้งในด้านของแผนการเงิน แผนการตลาดขึ้นเอง ซึ่งองค์กรใดนำนวัตกรรมที่ได้ออกสู่ตลาดก่อนคู่แข่ง ถือว่าประสบความสำเร็จ และองค์ความรู้ที่ได้มานั้นไม่สามารถเปิดเผยให้กับองค์กรภายนอกทราบได้ ทั้งนี้ นวัตกรรมแบบปิดนั้นยังใช้งบประมาณในการดำเนินงานที่สูงและยังต้องรอสรุปผลว่าผลประดิษฐ์ที่ได้นั้นสามารถใช้งานได้จริงหรือไม่ และนวัตกรรมแบบปิดนั้นยังเป็นเจ้าของสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญาเองเพื่อทำการซื้อหรือขายนวัตกรรมนั้นได้¹¹

1.7.4 การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access)

การเข้าถึงแบบเปิดนั้นเป็นแนวคิดที่ริเริ่มขึ้นในวงการนักวิจัย ที่ต้องการผลักดันให้ผู้ซึ่งปลายทางสามารถเข้าถึงความรู้ที่ได้จากการศึกษาหรือการวิจัยได้อย่างอิสระ โดยใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการจัดเก็บและเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านั้น ทำให้การเข้าถึงผลงานเหล่านั้นทำได้สะดวก รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และยังเป็นทางเลือกค่าใช้จ่ายแก่ผู้ใช้ปลายทาง อีกทั้งช่วยให้การกระจายความรู้ความสามารถไปได้กว้างไกลขึ้น (Open Access) นั้นได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในวงการของผู้แต่ง ผู้เขียนบทความที่ต้องการเผยแพร่ผลงานของตนเองออกไปสู่สาธารณชน นอกเหนือจากการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการที่มีราคาแพง และเข้าถึงได้ยากสำหรับห้องสมุดหรือหน่วยงานที่ไม่มีงบประมาณในการจัดหา ดังนั้นจึงเป็นผู้ช่วยที่สำคัญในการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ใหม่ในยุคสังคมสารสนเทศ และสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน¹² ส่วนการเข้าถึงแบบเปิดตามคำนิยามของผู้เขียน หมายถึง การที่นำหลักการเข้าถึงแบบเปิดมาปรับใช้กับรูปแบบของนวัตกรรมแบบเปิด

¹⁰ พันธพงศ์ ตั้งธีระสุนันท์, นวัตกรรมแบบเปิด Share your Thought, Open your Mind [Online], 25 มีนาคม 2557. แหล่งที่มา <http://www.nia.or.th/innolinks/200704/innovacquisition.html>.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 2.

¹² เอกพล แก้วไพศาลกิจ, Open Access [Online], 29 กันยายน 2557. แหล่งที่มา <http://stks.or.th/th/knowledge-bank/28-library-science/4011-open-access.html>.

สำหรับประเทศไทยในอนาคตอันใกล้นี้ ดังนั้นการเข้าถึงแบบเปิดนี้จึงเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการเข้าถึงนวัตกรรมแบบเปิด ซึ่งเป็นนวัตกรรม องค์ความรู้ใหม่ ๆ ในยุคแห่งสังคมนวัตกรรม และสอดคล้องกับการที่ประเทศไทยจะเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอันใกล้นี้

1.7.5 ถือสิทธิร่วมกัน

ในการวิจัยนี้ผู้เขียนให้คำนิยามถือสิทธิร่วมกัน หมายถึง ผู้ประดิษฐ์หลายคน เจ้าของร่วมในสิทธิบัตร รวมถึงผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน¹³

1.7.6 บริหารจัดการสิทธิ

ผู้เขียนให้คำนิยามการบริหารจัดการสิทธิในการวิจัยนี้ หมายถึง การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร, การบังคับใช้สิทธิในสิทธิบัตร, การจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของร่วมภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร

¹³ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522, มาตรา 15.

บทที่ 2

ผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนและนวัตกรรมแบบเปิด

ในบทนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวกับผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน และเรื่องของนวัตกรรมแบบเปิด โดยทำการศึกษากฎหมายของประเทศไทยซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งผู้เขียนได้ทำการศึกษาเนื้อหาข้อมูลว่าผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน และนวัตกรรมแบบเปิดนั้นมีรายละเอียดเป็นอย่างไรบ้างและมีเนื้อหาเรื่องใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน และนวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทย ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศในบทต่อไป

2.1 นวัตกรรมแบบปิด (Close Innovation, CI)

นวัตกรรมแบบปิดนั้น เป็นกระบวนการหนึ่งที่ใช้ในการสร้างสรรค์เทคโนโลยีหรือผลิตภัณฑ์ทางนวัตกรรมจากงานวิจัยที่พัฒนาขึ้นภายในองค์กร โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ นับตั้งแต่ระดับงานวิจัยและพัฒนา ตลอดจนการขยายขนาดในระดับการตลาดสู่ระดับอุตสาหกรรม โดยมีหน่วยวิจัยภายในองค์กรและต้องมีพนักงานที่มีความสามารถในการคิดค้นสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ นอกจากนี้ยังต้องใช้เวลาสำหรับการคิดค้นรูปแบบธุรกิจทั้งในด้านแผนการเงิน แผนการตลาดขึ้นเอง ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้มานั้น ไม่สามารถเปิดเผยให้กับองค์กรภายนอกทราบได้ แต่องค์กรใดที่นำนวัตกรรมที่ได้ออกสู่ตลาดก่อนคู่แข่ง ถือว่าองค์กรนั้นประสบความสำเร็จ ทั้งนี้นวัตกรรมแบบปิดนั้นยังใช้งบประมาณในการดำเนินงานที่สูงและยังต้องรอสรุปผลดีกว่าผลงานวิจัยที่ได้นั้น สามารถใช้งานได้จริงหรือไม่¹

ย้อนกลับไปจุดเริ่มต้นศตวรรษที่ 20 เมื่อบริษัทบางแห่งไม่ได้มีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้ในนวัตกรรม บางบริษัทจึงตัดสินใจที่จะทำงานวิจัยและพัฒนาหน่วยงานของตนเอง ทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ (NPD) และวิธีที่พอเพียงที่จะนำมาดำเนินการในนวัตกรรมแบบปิด กระบวนการของนวัตกรรมแบบปิดนั้นกล่าวไว้ว่าการพัฒนานวัตกรรมแบบปิดในศตวรรษที่ 20 ถือว่าเป็นกระบวนการที่ไม่เหมาะต่อการสร้างสรรค์ธุรกิจนวัตกรรมในยุคของโลกาภิวัตน์ที่ต้องการความรวดเร็วแต่ใช้เวลาให้น้อยที่สุดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ออกสู่ตลาดก่อนคู่แข่ง การที่นวัตกรรมแบบปิดนั้นไม่ค่อยประสบความสำเร็จอาจเกิดได้จากปัจจัยที่ว่า การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ในด้านทักษะและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยที่ได้จากงบประมาณการวิจัยจากบริษัทเดิม โดยแนวความคิดที่ดี ๆ

¹ พันธพงศ์ ตั้งธีระสุนันท์, Innovation Links [Innovation Ambassador [Online], 29 มีนาคม 2557. แหล่งที่มา <http://www.nia.or.th/innolinks/200704/innovacquisition.htm>.

องค์ความรู้ใหม่ ๆ จึงติดไปพร้อมกับนักวิจัยที่พร้อมนำความคิดและความรู้ใหม่ ๆ นำไปสร้างธุรกิจใหม่ของตนเองหรือบริษัทใหม่ ซึ่งทำให้บริษัทเดิมนั้นไม่สามารถสร้างผลกำไรจากงบประมาณที่ลงทุนไปเพื่องานวิจัยได้เลย ซึ่งอาจทำให้ธุรกิจที่เกิดจากนวัตกรรมแบบปิดนั้นขาดความต่อเนื่องและไม่ยั่งยืน² การที่จะถือว่านวัตกรรมแบบปิดนั้นประสบความสำเร็จจะต้องมีการควบคุมและการเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากช่วงระหว่งการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 และในปี 1980 เป็นยุคของนวัตกรรมแบบปิด การวิจัยและการพัฒนา (R & D) จึงมีอยู่ในหลายบริษัทชั้นนำของการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ การวิจัยและการพัฒนานั้นได้ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคที่แข็งแกร่งสำหรับคู่แข่งใหม่ที่มีศักยภาพเช่นเดียวกับการลงทุนขนาดใหญ่

หลักการพิจารณาของนวัตกรรมแบบปิดนั้น ได้แก่

- 1) นวัตกรรมแบบปิดนั้นจะมีหน่วยวิจัยภายในองค์กร และต้องการพนักงานที่มีความสามารถในการคิดค้นสร้างสรรค์เข้ามาร่วมทำงานกับองค์กรด้วย
- 2) องค์กรต้องค้นพบนวัตกรรมและพัฒนาขึ้นเอง ถ้าสามารถนำแนวคิดที่ได้จากการพัฒนานั้น นำมาผลิตให้ออกมาในรูปแบบเชิงอุตสาหกรรมจึงถือว่าสำเร็จ จะเน้นการสร้างนวัตกรรม ถ้าสร้างออกมาได้มากที่สุดและมีความคิดที่ดีที่สุดในอุตสาหกรรมถือว่าสำเร็จ
- 3) หากว่าอยากได้ผลกำไรจากการวิจัยและพัฒนา (R & D) องค์กรจะต้องค้นพบนวัตกรรมและพัฒนานวัตกรรมที่ได้นั้นด้วยองค์กรนั่นเอง
- 4) องค์กรนำนวัตกรรมที่ได้นั้นออกสู่ตลาดก่อนคู่แข่ง ถือว่าประสบความสำเร็จ
- 5) องค์กรเป็นเจ้าของสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญาเอง เพื่อทำการซื้อหรือขายได้

2.2 นวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation, OI)

2.2.1 ความเป็นมา

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างประเทศพบว่า Henry Chesbrough ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาบริหารธุรกิจแห่งมหาวิทยาลัยเบิร์กลีย์ และเป็นบุคคลแรกที่ได้มีการเริ่มใช้คำว่า “Open Innovation³” ในปี ค.ศ. 2003 โดยให้แนวคิดว่านวัตกรรมแบบเปิดนั้น หมายถึง กระบวนการที่กำหนดว่าองค์กรต้องใช้ความรู้จากทั้งภายในและภายนอกองค์กรเพื่อการพัฒนาวัตกรรม ซึ่งการกำหนดรูปแบบของการนำเข้าหรือส่งออกความรู้จะกระทำโดยอาศัยรูปแบบทางธุรกิจ

² เรื่องเดียวกัน.

³ Chesbrough Henry, *Open innovation: The new Imperative for creating and profiting from technology*, (n.p.: N.P., n.d.), 20.

(Business Model) ต่อมาแนวความคิดของ Chesbrough ได้ถูกนำมาอ้างอิงและปฏิบัติตามโดยเชื่อว่า จะก่อให้เกิดผลดีอย่างมาก

นวัตกรรมแบบเปิดในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งหมายถึง “สิ่งใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทาง เศรษฐกิจหรือสังคม ซึ่งเกิดมาจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่จำกัดอยู่ในบุคคลใด บุคคลหนึ่งหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง” หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งคือ เป็นนวัตกรรมที่เกิดจากการรวมตัว กันของความรู้และความคิดสร้างสรรค์จากหลาย ๆ ฝ่ายโดยไม่จำกัด ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่านวัตกรรม แบบเปิดนั้นกำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในโลกยุคปัจจุบันแทนที่นวัตกรรมแบบปิด ภายใต้ ความเชื่อที่ว่าวงจรหรือความนิยมของนวัตกรรมหรือสินค้าบริการต่าง ๆ ที่ออกสู่ตลาดนั้น มีระยะเวลา ที่จำกัดและมีการแข่งขันสูง นวัตกรรมแบบเปิดจะช่วยให้สามารถคิดค้นพัฒนาสินค้าหรือบริการ ใหม่ ๆ และนำเข้าสู่ตลาดได้เร็วกว่าและใช้ต้นทุนที่ต่ำกว่าระบบนวัตกรรมแบบปิด ซึ่งเป็นผลดีต่อ ทั้งตัวผู้ผลิตและช่วยเพิ่มศักยภาพทางการผลิต การแข่งขัน และเศรษฐกิจของประเทศได้

นวัตกรรมแบบเปิดนั้น ถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่สร้างให้องค์กรมีการแลกเปลี่ยน แนวความคิดและพร้อมเปิดใจรับแนวความคิดใหม่ ๆ จากองค์กรภายนอก⁴ แต่องค์กรไม่จำเป็นต้อง ดำเนินการเองตั้งแต่เริ่มต้นงานวิจัย การตกผลึกความคิด จนกระทั่งถึงการผลักดันนวัตกรรมสู่เชิง พาณิชยด้วยตนเองทั้งหมด เพียงแต่นำเอาองค์ความรู้ความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์จาก ภายนอกที่แตกต่างจากสิ่งที่องค์กรมีอยู่มารวมกัน หรืออาศัยความร่วมมือระหว่างองค์กรที่มีธุรกิจที่มี ความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมารังสรรค์รวมกัน ระหว่างการวิจัยและพัฒนาจากภายในและภายนอก องค์กรซึ่งจะเป็นการเติมเต็มกระบวนการรังสรรค์นวัตกรรมเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ สร้างเทคโนโลยี และ การผลิตใหม่ ๆ ที่สามารถลดระยะเวลาในการคิดค้นนวัตกรรม ทำให้องค์กรสามารถใช้เวลาส่วนใหญ่ ในการคิดหารูปแบบธุรกิจนวัตกรรม ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งแห่งความสำเร็จ รวมไปถึงโอกาสที่จะ ได้เปรียบเหนือคู่แข่ง อันส่งผลให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ

2.2.2 รูปแบบของนวัตกรรมแบบเปิด

1) Product Platforming

รูปแบบวิธีการนี้จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและแนะนำผลิตภัณฑ์ที่เสร็จแล้วบางส่วน ซึ่งมี วัตถุประสงค์เพื่อให้มีการออกแบบแนวความคิดในการมีส่วนร่วมช่วยปรับเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับ

⁴ พันธพงศ์ ตั้งธีระสุนันท์ และ พันธพงศ์ ตั้งธีระสุนันท์, **เส้นทางนวัตกรรม** [Online], 1 เมษายน 2557. แหล่งที่มา <http://www.innookcard.com/webboard/index>.

ผลิตภัณฑ์และใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์นั้น เป้าหมายของเราคือต้องการมีส่วนร่วมในการขยายขีดความสามารถของผลิตภัณฑ์ในขณะที่ทุกคนโดยรวมที่เกี่ยวข้องได้เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์นั้นด้วยซอฟต์แวร์อย่างง่ายที่มีอยู่นั้น เช่น ชุดพัฒนาซอฟต์แวร์ (Software Development Kit, SDK) หรือการเขียนโปรแกรมประยุกต์อินเทอร์เฟซ (Application Programming Interface, API) เป็นตัวอย่างที่พบได้บ่อยของผลิตภัณฑ์แพลตฟอร์ม รูปแบบวิธีการนี้ถือว่ามีคู่แข่งอย่างมากระหว่างที่นำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด ผลกระทบต่อเครือข่ายที่มีความต้องการสินค้าในการดำเนินการเพิ่มขึ้นกับจำนวนนักวิจัยพัฒนาที่ได้รับการสนใจที่จะใช้แพลตฟอร์ม ซึ่ง Platforming นั้นมักจะส่งผลในเรื่องของความซับซ้อนของการบริหารงานและการรับประกันคุณภาพของผลิตภัณฑ์

2) Idea Competitions

รูปแบบนี้จะเป็นการดำเนินการที่ละเอียดตามระบบเนื่องจากเป็นการแข่งขันทางความคิดเพื่อเอื้อให้เกิดการแข่งขันในหมู่ผู้ส่งผลิตภัณฑ์โดยการให้รางวัลกับผู้ประสบความสำเร็จในการแข่งขัน ซึ่งเป็นการกระทำที่อยู่ภายใต้ประเภทของนวัตกรรมแบบเปิดนี้อยู่แล้ว รูปแบบวิธีการนี้จะช่วยให้มีการเข้าถึงองค์กรเป็นจำนวนมากโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อความต้องการของลูกค้าและผู้ร่วมทุนของกลุ่มองค์กรนั้น⁵

3) Customer Immersion

รูปแบบนี้ถือเป็นเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับลูกค้าโดยให้ลูกค้ามีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์ทางบริษัทจะรับฟังความคิดเห็นจากลูกค้าในวงกว้างโดยผ่านทางพนักงานขององค์กร บริษัทจึงสามารถที่จะรวบรวมข้อมูลของลูกค้าได้อย่างถูกต้อง และยังช่วยให้ลูกค้านั้นได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนการออกแบบผลิตภัณฑ์อย่างใกล้ชิดและการจัดการด้านสินค้าอีกด้วย

4) Collaborative Product Design and Development

โดยทั่วไปการร่วมออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้นจะประกอบไปด้วยผู้ร่วมงานในองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์นั้น รูปแบบวิธีการนี้จะช่วยให้องค์กรสามารถควบคุมการพัฒนาได้มากยิ่งขึ้นโดยการสร้างความมั่นใจให้กับลูกค้าว่าผลิตภัณฑ์จะได้รับการพัฒนาให้ถูกต้องและเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

⁵ เรื่องเดียวกัน.

5) Innovation Networks

รูปแบบนี้จะค่อนข้างคล้ายกับรูปแบบการแข่งขันทางความคิด ที่องค์กรจะใช้ประโยชน์จากเครือข่ายของผู้ที่อยู่ในขั้นตอนการออกแบบ โดยนำเสนอผลตอบแทนในรูปแบบของแรงจูงใจ⁶

2.2.3 ประโยชน์ของนวัตกรรมแบบเปิด

ประโยชน์ของนวัตกรรมแบบเปิด ได้แก่

- 1) นวัตกรรมแบบเปิดสามารถลดระยะเวลาในการวิจัยและพัฒนาขององค์กรได้เป็นอย่างดี
- 2) นวัตกรรมแบบเปิดใช้ต้นทุนที่ต่ำกว่าระบบนวัตกรรมแบบปิด
- 3) นวัตกรรมแบบเปิดช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา
- 4) นวัตกรรมแบบเปิดช่วยในการคิดค้นพัฒนาสินค้าหรือบริการใหม่ ๆ เข้าสู่ตลาดได้รวดเร็ว
- 5) นวัตกรรมแบบเปิดช่วยสนับสนุนและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันทางด้าน การออกแบบ

ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง

- 6) ช่วยส่งเสริมก่อให้เกิดวัฒนธรรมนวัตกรรมขั้นได้
- 7) นวัตกรรมแบบเปิดช่วยเพิ่มศักยภาพทางด้านการผลิต การส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ
- 8) นวัตกรรมแบบเปิดช่วยเพิ่มศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจให้แก่ประเทศได้
- 9) นวัตกรรมแบบเปิดจะสร้างผลตอบแทนสูงสุดให้แก่เจ้าของนวัตกรรม

2.2.4 ความเสี่ยงของนวัตกรรมแบบเปิด

แม้ว่านวัตกรรมแบบเปิดนั้น จะมีประโยชน์ต่อกิจการมากมาย แต่ก็มีความเสี่ยงที่ควรให้ระมัดระวังในการนำไปปฏิบัติด้วย ได้แก่

1) ข้อมูลความลับต่าง ๆ อาจเกิดการรั่วไหลได้ เพราะการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา พูดคุย อภิปราย แม้แต่นำเสนอไอเดียการพัฒนาต่าง ๆ อาจจะเป็นการบอกกล่าวทิศทาง การพัฒนา และกลยุทธ์ด้านการแข่งขันเป็นใน ๆ ให้กับคู่แข่งรายอื่น ๆ ทราบหรืออาจเป็นการช่วยให้คู่แข่งจับทางได้ง่ายขึ้นนั่นเอง

2) การที่ลูกค้าจะให้ไอเดียที่แตกต่างจากของเดิมอย่างสิ้นเชิง ให้นำไปสู่ความแปลกใหม่ในการผลิตและนำออกสู่ตลาดอย่างแท้จริง และไม่เคยมีคู่แข่งรายใดทำมาก่อนเลยนั้นค่อนข้างที่จะมีความเป็นไปได้ยาก ส่วนใหญ่นวัตกรรมที่ได้มักจะเป็นประเภทตกแต่ง เสริมเพิ่มเติมจากของเดิม เพื่อให้ดูน่าสนใจ น่าตื่นตาตื่นใจขึ้นเท่านั้น มิได้มีความแตกต่างที่เป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนเท่าไรนัก

3) แม้ว่าการทำนวัตกรรมแบบเปิดจะสามารถดึงเอาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านจากบุคคลภายนอกเข้ามาใช้กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ในกิจการได้ แต่มีข้อเสียคือ หากนำแนวทางดังกล่าวมาใช้เป็นเวลานาน ๆ จนพนักงานภายในองค์กรเกิดความเคยชิน อาจรู้สึกได้ว่าไม่จำเป็นที่

⁶ เรื่องเดียวกัน, 2.

จะต้องพึ่งพาความคิดสร้างสรรค์จากพนักงานเองแล้ว ก็อาจจะทำให้เกิดความเฉื่อยชาขึ้นมาภายในองค์กรได้

4) นวัตกรรมแบบเปิดอาจทำให้ระบบการทำงานภายในขององค์กรมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เนื่องด้วยภาระหน้าที่ของบุคลากรภายในองค์กรต้องมีความยืดหยุ่นพอที่จะพัฒนาตนเอง หรือ ร่วมกันกับบุคคลภายนอก แนวทางการรับไอเดียและพัฒนาให้เป็นรูปธรรมร่วมกันก็มีความยุ่งยากมากขึ้นกว่าที่ดำเนินการกันเฉพาะภายในกิจการเท่านั้น โดยเฉพาะการนำเอาผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น มาเชื่อมโยงกับผลการปฏิบัติงาน ก็มีความซับซ้อนยิ่งขึ้นด้วย⁷

ดังนั้น การที่จะนำเอาระบบนวัตกรรมแบบเปิดมาใช้ปฏิบัติกับองค์กรภายในประเทศไทยนั้น จึงต้องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และหล่อหลอมให้บุคลากรภายในองค์กรมีความเข้าใจใน จุดมุ่งหมายของระบบนวัตกรรมแบบเปิดดังกล่าวได้อย่างชัดเจน จึงจะทำให้ไม่เกิดความสับสน หรือ เกิดการต่อต้านจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

2.2.5 ความแตกต่างระหว่างนวัตกรรมแบบปิดและนวัตกรรมแบบเปิด

2.2.5.1 นวัตกรรมแบบปิด

1) มีหน่วยวิจัยภายในองค์กรและจะต้องมีพนักงานที่มีความสามารถในด้านของการ คิดค้นสร้างสรรค์

2) ถ้าสามารถนำแนวความคิดที่ได้มา ผลิตออกมาในเชิงอุตสาหกรรมได้ ถือว่าสำเร็จ

3) องค์กรใต้นวัตกรรมที่ได้ออกสู่ตลาดก่อนคู่แข่งถือว่าประสบความสำเร็จ

4) เป็นเจ้าของสิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญาเอง⁸

2.2.5.2 นวัตกรรมแบบเปิด

1) หน่วยงาน องค์กร เป็นผู้ประสานงานและทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญที่มี ความสามารถ

2) ถ้าสามารถนำแนวความคิดจากภายนอกองค์กรผสมผสานกับแนวความคิดภายใน องค์กรได้ถือว่าสำเร็จ

3) สร้างรูปแบบธุรกิจนวัตกรรมที่ดีเพื่อให้เหนือคู่แข่ง

4) สามารถทำการประเมินมูลค่าทางทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อทำการซื้อขายได้⁹

⁷ ชีรยุส วัฒนาศุภโชค, **โลกทัศน์นวัตกรรมแบบเปิด** [Online], 25 มีนาคม 2557. แหล่งที่มา <http://www.nia.or.th/innolinks/200704/innovacquisition.htm>.

⁸ พันธพงษ์ ตั้งธีระสุนันท์, **เส้นทางนวัตกรรม ตอนที่ 11: นวัตกรรมแบบเปิด Open innovation** [Online], 1 เมษายน 2557. แหล่งที่มา <http://www.innookcard.com/webboard/index.php?topic=406.0>.

⁹ เรื่องเดียวกัน, 10.

2.3 ประเทศไทยกับนวัตกรรมแบบเปิด

ปัจจุบันแนวทางการพัฒนานวัตกรรมของโลกเพื่อที่จะพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันได้นั้น ได้ก้าวเข้าสู่ “ระบบนวัตกรรมแบบเปิด” (Open Innovation) มากขึ้น โดยแนวคิดนี้ได้เริ่มถูกนำเสนอโดย Prof. Michael E. Porter ในหนังสือ “The Competitive Advantage of Nations”¹⁰ ซึ่งได้วิเคราะห์ความสำเร็จทางการค้าและด้านอุตสาหกรรมของประเทศที่เป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ประเทศญี่ปุ่นที่ประสบความสำเร็จในด้านอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ประเทศอิตาลีประสบความสำเร็จในด้านอุตสาหกรรมแฟชั่น ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ประสบความสำเร็จในด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ ประเทศดังกล่าวมานี้เชื่อว่าประสบความสำเร็จได้โดยความบังเอิญ หากแต่ประเทศเหล่านั้นนั้นได้พัฒนาให้ประเทศของตัวเองเป็นเลิศในสาขาดังกล่าวได้ โดยการสร้างนวัตกรรมและนำนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ ในเครือข่ายวิสาหกิจ ได้อย่างต่อเนื่อง และได้มีการดึงเอาทรัพยากรและความสามารถจากทุกฝ่ายที่มีมาเป็นแรงขับเคลื่อนเพื่อการพัฒนาประเทศ

จากการที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมประเทศไทยนั้นได้พบว่ามีรายงานผลการสำรวจถึงขีดความสามารถด้านนวัตกรรมของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2550 ที่ได้จัดทำขึ้นโดยสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.) ร่วมกับ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย บริษัทไมโครซอฟท์ (ประเทศไทย) จำกัด และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นดัชนีที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการทำงานนวัตกรรมของไทยได้เป็นอย่างดี การสำรวจได้พบว่าแม้ 100 ซีอีโอของบริษัทไทยจะมีความเชื่อว่าการสร้างนวัตกรรมจะส่งผลโดยตรงถึงความมั่งคั่งของรายได้ที่บริษัทควรจะได้รับสูงถึงร้อยละ 72.9 แต่ตัวเลขที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในการที่จะออกไปแข่งขันระดับโลกได้นั้นกลับออกมาเพียงแค่ร้อยละ 68.2 เท่านั้น¹¹ สาเหตุสำคัญเนื่องมาจากหลายบริษัทในประเทศไทยต่างทำนวัตกรรมในแง่ของการปรับปรุงผลิตภัณฑ์มากกว่าการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ตนเอง และยังพบว่าผู้ประกอบการไทยไม่ค่อยให้ความสำคัญกับนวัตกรรมมากเท่าใดนัก

ด้วยความที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนานวัตกรรม ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรมีการดำเนินการจัดตั้งยุทธศาสตร์ “ระบบนวัตกรรมแบบเปิด” ขึ้นในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางให้แก่บริษัทเอกชนซึ่งเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนนวัตกรรมได้เข้าสู่การปฏิบัติในนวัตกรรมที่เป็นเชิงระบบ โดยให้ภาคเอกชนเป็นผู้มีบทบาทหลัก และเปลี่ยนสถานภาพของภาคเอกชนจากการเป็นผู้รับเงินอุดหนุนมาเป็นหุ้นส่วน เพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากภายในสู่ภายนอกองค์กรเพื่อให้สามารถรังสรรค์ให้เกิดนวัตกรรมใหม่ขึ้นมา โดยให้มีหน่วยงานเฉพาะสำหรับทำ

¹⁰ กนช รัตวานิช, Open Innovation@Thailand [Online], 25 พฤษภาคม 2551. แหล่งที่มา <http://www.nia.or.th/innolinks/200805/innoculture.htm>.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 2.

หน้าที่ประสานงานและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมแบบเปิดในองค์กรต่าง ๆ โดยการเชื่อมโยงกับหน่วยงานหลักทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถด้านนวัตกรรมแบบเปิดให้แก่องค์กรด้านต่างๆของประเทศไทย

2.3.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับนวัตกรรมแบบเปิดที่มีต่อประเทศไทย

ประเทศไทยนั้นได้เปิดโลกธุรกิจศตวรรษที่ 20 ด้วยนวัตกรรมแบบเปิด ซึ่งสถาบันอาหารได้ชี้ช่องสร้างธุรกิจ SMEs ประเทศไทยให้มีความแข็งแรง¹² โดยได้แนะนำกับผู้ประกอบการด้านอาหารว่าต้องเปิดทัศนคติเพื่อรับความรู้จากองค์กรต่าง ๆ มาผสมผสานรวมกับความรู้ที่มีอยู่เดิม เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมให้ออกสู่เชิงพาณิชย์และต่อสู้ในตลาดอาหารโลก

รองผู้อำนวยการสถาบันอาหารได้กล่าวไว้ว่า ปัจจุบันนี้นวัตกรรมแบบเปิดได้เข้ามามีบทบาทต่ออุตสาหกรรมอาหารไทยมากขึ้น เนื่องจากอุตสาหกรรมอาหารในปัจจุบัน มีคู่แข่งที่เพิ่มมากขึ้น และผู้บริโภคมีความต้องการที่หลากหลายและซับซ้อน จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้ประกอบการต้องเปิดใจรับความรู้จากองค์กรภายนอกมากขึ้น เพื่อนำไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมอาหารออกสู่ตลาดได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งนวัตกรรมแบบเปิดนั้นไม่ได้รับความสนใจแต่เฉพาะในบริษัทขนาดใหญ่เท่านั้น แต่ในบริษัทกลางและบริษัทขนาดเล็กในประเทศไทยต่างก็ให้ความสนใจนวัตกรรมแบบเปิดมากขึ้น

ผู้เขียนจึงเห็นว่าหากมีนวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทยแล้วนั้น จะสามารถช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่ผู้ประกอบการไทย เพื่อรองรับการแข่งขันเมื่อประเทศไทยได้เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

2.4 บทกฎหมายสิทธิบัตรไทยที่เกี่ยวข้องกับกรณีนวัตกรรมแบบเปิด

2.4.1 ความหมายของสิทธิบัตรไทย

สิทธิบัตร (Patents) นั้นเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งหมายถึง เอกสารหรือหนังสือรับรองซึ่งหน่วยงานของรัฐออกให้แก่ผู้ที่ยื่นขอจดทะเบียนการประดิษฐ์ เพื่อคุ้มครองผู้คิดค้นสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ (Inventors) หรือผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Designers) ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร และหลังจากที่หน่วยงานของรัฐได้ทำการตรวจสอบแล้วว่าการประดิษฐ์ที่ได้นำมายื่นขอจดทะเบียนนั้นเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนด หน่วยงานของรัฐผู้ที่มีอำนาจในการออกเอกสารก็จะมอบหนังสือรับรองสิทธิในความเป็นเจ้าของการประดิษฐ์ดังกล่าว ซึ่ง

¹² “นวัตกรรมแบบเปิด”, ASTV ผู้จัดการออนไลน์ [Online], 23 เมษายน 2557. แหล่งที่มา <http://www.sme.go.th/Lists/EditorInput/DispF.aspx?List=15dca7fb%2Dbf2e%2D464e>.

เรียกว่า “สิทธิบัตร”¹³ เป็นสิทธิเด็ดขาดตามกฎหมายที่รัฐออกให้แก่บุคคลที่ได้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตร และได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด โดยผู้ที่ได้รับสิทธิบัตรย่อมมีฐานะเป็นเจ้าของสิทธิบัตรตามกฎหมาย ซึ่งเรียกว่า “ผู้ทรงสิทธิบัตร” โดยสิทธิเด็ดขาดดังกล่าวจะให้อำนาจแก่ผู้ทรงสิทธิบัตร มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการหาประโยชน์ (Exclusive Right of Exploitation) และกีดกันหรือหวงห้ามบุคคลอื่นมิให้กระทำการแสวงหาประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งจากการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์¹⁴ สิทธิบัตร หมายถึง สิทธิเด็ดขาดตามกฎหมายที่รัฐออกให้แก่บุคคลที่ได้ยื่นคำร้องขอรับสิทธิบัตร และได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนด โดยสิทธิเด็ดขาดดังกล่าวจะให้อำนาจผู้ทรงสิทธิ ที่จะกีดกันและหวงห้ามบุคคลอื่นมิให้กระทำการแสวงหาประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใดจากการประดิษฐ์ หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต ขาย จำหน่าย นำเข้าหรือใช้ประโยชน์ทางพาณิชย์ในลักษณะอื่น โดยปราศจากความยินยอมของผู้ทรงสิทธิบัตร สิทธิเด็ดขาดตามกฎหมายสิทธิบัตรเป็นสิทธิผูกขาดที่จะปกป้องผู้ทรงสิทธิจากการแข่งขันของบุคคลอื่น หรือของผู้ประกอบธุรกิจรายอื่น โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้กระทำละเมิดมีเจตนาที่จะกระทำละเมิดสิทธิบัตรหรือไม่ กฎหมายสิทธิบัตรของประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ กำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตรนำเอาเทคโนโลยีการประดิษฐ์ที่ได้รับความคุ้มครองไปใช้งานให้เกิดประโยชน์ภายในประเทศ หากผู้ทรงสิทธิละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน สิทธิบัตรนั้นก็อาจจะถูกรัฐบังคับให้บุคคลอื่นนำไปใช้ประโยชน์ตาม “มาตรการบังคับใช้สิทธิ” ตั้งแต่ พ.ศ. 2522 ประเทศไทยได้ใช้บังคับกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อส่งเสริมจูงใจให้เกิดการวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีและส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

ซึ่งจะแตกต่างกับกรณีของลิขสิทธิ์¹⁵ และเครื่องหมายการค้า¹⁶ กรณีของลิขสิทธิ์นั้น เมื่อมีการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาก็มีลิขสิทธิ์ขึ้นทันทีถ้าหากว่างานนั้นเป็นไปตามลักษณะที่กฎหมาย กำหนดไว้ ส่วนกรณีเครื่องหมายการค้า นั้น ทั้งกรณีจดทะเบียนและไม่จดทะเบียนก็ได้มาซึ่งเครื่องหมายการค้า แต่กรณีของสิทธิบัตร หากแม้ว่าจะมีการประดิษฐ์ การคิดค้นขึ้นมาแล้ว มีการใช้ประโยชน์แล้ว แต่ตราบใดที่ยังไม่ได้จดทะเบียนก็จะยังไม่ได้รับสิทธิบัตร บุคคลที่อาจจะคิดค้นการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ขึ้นมาได้นานแล้ว แต่ยังไม่ได้ทำการจดทะเบียนสิทธิบัตร และคนอื่นไปยื่นจดทะเบียนสิทธิบัตรก่อน ก็ถือว่าคนที่จดทะเบียนสิทธิบัตรก่อนนั้นเป็นผู้มีสิทธิตามสิทธิบัตรนั้น¹⁷ หากบุคคลใดกระทำการหาประโยชน์จากการประดิษฐ์ที่ได้รับสิทธิบัตรโดยมิได้รับอนุญาตจากผู้ทรง

¹³ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2542, มาตรา 3.

¹⁴ จักรกฤษณ์ ควรวจน์, ตำรากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, (กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์, ม.ป.ป.), 86.

¹⁵ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 4.

¹⁶ พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534, มาตรา 4.

¹⁷ สุพิศ ประณีตพลกรัง, กฎหมายสิทธิบัตร, กฎหมายสิทธิบัตร, (กรุงเทพฯ: อทตยา มิถินเนียม, 2547), 14.

สิทธิบัตรก่อนนั้น ถือว่าบุคคลนั้นได้กระทำการละเมิดสิทธิบัตร แต่สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นยังมีข้อยกเว้นในบางกรณี¹⁸ เช่น การกระทำเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนโดยรัฐบาล และการขอใช้สิทธิตามสิทธิบัตร (Compulsory License) ในกรณีที่มีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นต้น

2.4.2 เจตนารมณ์ในการคุ้มครองด้านสิทธิบัตร

หน่วยงานของรัฐนั้นควรให้ความคุ้มครองสิทธิอันชอบธรรมแก่ผู้ที่ได้ประดิษฐ์คิดค้นและออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อให้รองรับกับนวัตกรรมแบบเปิด เนื่องจากมีเหตุผลและนโยบาย¹⁹ ดังต่อไปนี้

1) เพื่อคุ้มครองสิทธิอันชอบธรรมของผู้ประดิษฐ์และผู้ออกแบบนวัตกรรม

เนื่องจากผู้ประดิษฐ์และผู้ออกแบบนวัตกรรมนั้นได้ใช้สติปัญญาอันชาญฉลาด ใช้ทั้งความพยายามและค่าใช้จ่ายในการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรม หากว่าการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมนั้นสามารถทำให้เกิดผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจได้ ก็ถือว่าผู้ประดิษฐ์นวัตกรรมนั้นมีสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ซึ่งทางรัฐควรให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกับสิทธิในทรัพย์สินด้านอื่นด้วย

2) เพื่อจูงใจให้มีการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นอย่างต่อเนื่อง

โดยทั่วไปนั้น การประดิษฐ์คิดค้นผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีในการผลิตสินค้าใหม่ ๆ ขึ้นนั้นจะต้องมีการลงทุนทั้งในด้านของค่าใช้จ่าย ด้านเวลารวมถึงต้องใช้สติปัญญาอันชาญฉลาดเป็นอย่างมาก แต่เมื่อสิ่งที่ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นนั้นได้ถูกเปิดเผยให้ผู้อื่นได้ทราบ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดเผยโดยรายละเอียดในเอกสารหรือโดยการผลิตสินค้าออกจำหน่ายสู่ตลาด ผู้อื่นก็จะสามารถเข้าใจและลอกเลียนแบบได้โดยง่าย หากแม้ว่ารัฐไม่มีระบบหรือกฎที่จะให้ความคุ้มครองแก่ผู้ที่ประดิษฐ์คิดค้น ก็อาจไม่มีผู้ใดที่จะเต็มใจที่จะลงทุนทำการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมต่าง ๆ ขึ้นได้ หากทางรัฐได้มีนโยบายที่จะส่งเสริมให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีทางนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นในประเทศไทยแล้วนั้น ระบบสิทธิบัตรจะทำให้ผู้ที่คิดค้นทำการประดิษฐ์นวัตกรรมเกิดความมั่นใจมากขึ้นว่านวัตกรรมใหม่ๆ ที่เขาได้คิดค้นขึ้นมาสำเร็จและเป็นที่ต้องการของตลาด เขาจะได้รับการปกป้องจากรัฐไม่ให้มีผู้ใดเลียนแบบหรือมาแสวงหาผลประโยชน์จากผลงานนวัตกรรมของเขาได้

3) เพื่อเป็นรางวัลตอบแทนแก่ผู้ประดิษฐ์และผู้ออกแบบนวัตกรรม

เนื่องจากผลงานด้านนวัตกรรมของผู้ประดิษฐ์และผู้ออกแบบนวัตกรรมนั้น สามารถทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์มีความสะดวกสบายมากขึ้น สังคมจึงควรที่จะตอบแทนแก่ผู้ที่ได้สร้าง

¹⁸ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2553), 146.

¹⁹ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 20.

คุณประโยชน์ดังกล่าว โดยการให้ความคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลอื่นนั้นมาแสวงหาประโยชน์จากผลงานนวัตกรรมดังกล่าวโดยไม่ชอบธรรม

4) เพื่อส่งเสริมให้มีการเปิดเผยรายละเอียดข้อมูลความรู้ต่อสังคมเกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ

ในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ประดิษฐ์คิดค้นและออกแบบนวัตกรรมนั้น กฎหมายได้กำหนดให้ผู้ขอรับสิทธิบัตรทำการเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับการประดิษฐ์หรือการออกแบบนวัตกรรมนั้นโดยชัดแจ้ง สมบูรณ์และรัดกุม รวมถึงวิธีการประดิษฐ์ที่ดีที่สุดด้วย การเปิดเผยดังกล่าวนี้ทำให้บุคคลอื่นสามารถศึกษาหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับการประดิษฐ์นวัตกรรมนั้นได้ และสามารถนำไปแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาในการคิดค้นนวัตกรรมต่อไป อันทำให้เกิดการคิดค้น การประดิษฐ์ และการออกแบบนวัตกรรมใหม่ ๆ ต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งจะเกิดผลดีต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจของประเทศ

5) เพื่อจูงใจให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการลงทุนจากต่างประเทศ²⁰

การที่รัฐได้จัดระบบให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรแก่ผู้ประดิษฐ์คิดค้น และออกแบบนวัตกรรม ย่อมทำให้เจ้าของเทคโนโลยีที่อยู่ต่างประเทศมีความมั่นใจและเต็มใจที่จะถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่ผู้ร่วมลงทุน หรือผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิในประเทศได้อย่างเต็มที่ การให้ความคุ้มครองดังกล่าวนี้จะทำให้นักลงทุนต่างประเทศเกิดความมั่นใจในการที่จะลงทุนกับประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในการผลิตสินค้าหรือบริการที่ใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

ซึ่งในปัจจุบันนี้ประเทศส่วนใหญ่ได้เน้นให้ความสำคัญแก่วัตถุประสงค์ในการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม โดยกระตุ้นให้มีการเปิดเผยรายละเอียดของการประดิษฐ์ และจูงใจให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมทั้งการลงทุนจากต่างประเทศ โดยการคุ้มครองการประดิษฐ์นั้นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน โดยการที่รัฐให้สิทธิผูกขาดแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรและในขณะเดียวกัน ผู้ทรงสิทธิบัตรเปิดเผยข้อมูลความรู้และทำการใช้ประโยชน์ในสิทธิบัตรนั้นเป็นการตอบแทน ซึ่งการแลกเปลี่ยนนี้จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี²¹ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีแก่นวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง

²⁰ เรื่องเดียวกัน, 21.

²¹ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, สิทธิบัตร แนวความคิดและบทวิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2544), 38.

2.5 หลักกฎหมายสิทธิบัตรไทยกรณีผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน

2.5.1 กรณีมีผู้ทำการประดิษฐ์หลายคน

กรณีถือสิทธิร่วมกันในการทำสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้ หมายถึง ผู้ประดิษฐ์หลายคน เจ้าของร่วมในสิทธิบัตร รวมถึงผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน ซึ่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และที่แก้ไขเพิ่มเติม นั้น ได้บัญญัติหลักของกรณีที่มีผู้ทำการประดิษฐ์หลายคนเอาไว้ว่าจะให้มีผลทางกฎหมายเป็นอย่างไรรันนั้น กฎหมายสิทธิบัตรได้บัญญัติไว้ โดยแยกออกเป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

(ก) กรณีทำการประดิษฐ์ร่วมกัน

การทำการประดิษฐ์นวัตกรรมบางอย่างนั้นอาจจะต้องอาศัยการดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลร่วมกันคิด ร่วมกันประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อความสำเร็จของชิ้นงาน จึงถือว่าบุคคลผู้ทำการประดิษฐ์นั้นเป็น “ผู้ประดิษฐ์ร่วม” (Joint Inventors)²² ซึ่งกฎหมายสิทธิบัตรได้บัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 15 ถ้ามีบุคคลหลายคนทำการประดิษฐ์ร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิขอรับสิทธิบัตรร่วมกัน

ในกรณีผู้ประดิษฐ์ร่วมคนใดไม่ยอมรับสิทธิบัตรหรือติดต่อไม่ได้ หรือไม่มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร ผู้ประดิษฐ์คนอื่นจะขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ที่ได้ทำร่วมกันนั้นในนามของตนเอง ผู้ประดิษฐ์ร่วมซึ่งไม่ได้ร่วมขอรับสิทธิบัตรจะขอเข้าเป็นผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตรเมื่อใดก็ได้ก่อนมีการออกสิทธิบัตร เมื่อได้รับคำขอแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งกำหนดวันสอบสวนไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตร ในการนี้ให้ส่งสำเนาคำขอไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตรคนอื่นด้วย

ในการสอบสวนตามวรรคสาม พนักงานเจ้าหน้าที่จะเรียกผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตร มาให้ถ้อยคำชี้แจงหรือให้ส่งเอกสารหรือสิ่งใดเพิ่มเติมได้ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการสอบสวนและอธิบดีได้วินิจฉัยแล้ว ให้แจ้งคำวินิจฉัยไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตร”²³

กล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 15 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ ได้แก่

- 1) ในการที่บุคคลหลายคนทำการประดิษฐ์นวัตกรรมร่วมกัน ผู้ประดิษฐ์ร่วมกันเหล่านั้นจึงมีสิทธิที่จะขอรับสิทธิบัตรร่วมกัน
- 2) ในกรณีที่ผู้ประดิษฐ์นวัตกรรมร่วมคนใดไม่ยอมรับสิทธิบัตร หรือติดต่อไม่ได้ หรือไม่มีสิทธิที่จะขอรับสิทธิบัตร เช่น ยอมสละสิทธิในการประดิษฐ์ หรือตกลงโอนสิทธิให้แก่ผู้ประดิษฐ์

²² ไชยยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2540), 177.

²³ คณะวิชาการ The Justice Group, พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522, (กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร, 2555), 67-68.

นวัตกรรมร่วมคนอื่นแทน ผู้ประดิษฐ์คนอื่นจะขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ที่ได้ทำร่วมกันนั้นในนามของตนเองก็ได้²⁴

3) ผู้ที่ถือว่าเป็นผู้ประดิษฐ์ร่วม ที่ไม่ได้ทำการร่วมขอรับสิทธิบัตร จะขอเข้าเป็นผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตรเมื่อใดก็ได้ก่อนมีการออกสิทธิบัตร เมื่อใดที่ได้รับคำขอดังกล่าวแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสิทธิบัตรแจ้งกำหนดวันสอบสวนไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตร ในการนี้ให้ส่งสำเนาคำขอไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตรคนอื่น ๆ ด้วย

(ข) กรณีต่างคนต่างทำการประดิษฐ์โดยไม่ได้ร่วมกัน

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 16 ได้บัญญัติว่า “ในกรณีบุคคลหลายคนต่างทำการประดิษฐ์อย่างเดียวกันโดยไม่ได้ร่วมกันให้บุคคลซึ่งได้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรไว้ก่อนเป็นผู้มีสิทธิรับสิทธิบัตร ถ้ายื่นคำขอรับสิทธิบัตรในวันเดียวกัน ให้ทำความตกลงกันว่าจะให้บุคคลใดมีสิทธิแต่ผู้เดียวหรือให้มีสิทธิร่วมกัน ถ้าตกลงกันไม่ได้ภายในเวลาที่อธิบดีกำหนด ให้คู่กรณีนำคดีไปสู่ศาลภายในกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นระยะเวลาที่อธิบดีกำหนด ถ้าไม่นำคดีไปสู่ศาลภายในกำหนดดังกล่าวให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นละทิ้งคำขอรับสิทธิบัตร”²⁵

ในกรณีที่บุคคลหลายคนต่างทำการประดิษฐ์อย่างเดียวกันโดยไม่ได้ร่วมมือกัน หรือการที่บุคคลหลายคนต่างทำการประดิษฐ์ จึงถือว่าไม่ใช่เป็นผู้ประดิษฐ์ร่วมกันตามที่พระราชบัญญัติสิทธิบัตร มาตรา 16 กำหนดเอาไว้ และได้กำหนดให้บุคคลที่ได้ทำการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรไว้ก่อนเป็นผู้มีสิทธิรับสิทธิบัตร ถ้าได้ทำการยื่นคำขอรับสิทธิบัตรภายในวันเดียวกัน ก็ให้ทำความตกลงกันว่าจะให้บุคคลใดมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว หรือว่าจะให้มีสิทธิร่วมกัน ถ้าตกลงกันไม่ได้ภายในเวลาที่อธิบดีกำหนด ให้คู่กรณีนำคดีไปสู่ศาลภายในเก้าสิบวันนับแต่วันสิ้นระยะเวลาที่อธิบดีกำหนด ถ้าไม่นำคดีไปสู่ศาลภายในกำหนดวันดังกล่าวนี้ ก็ให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นละทิ้งคำขอรับสิทธิบัตร

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า แม้กฎหมายสิทธิบัตรจะมีการวางหลักว่าด้วยผู้ประดิษฐ์หลายคนเอาไว้แล้วก็ตาม แต่ก็ยังพบช่องว่างว่ายังไม่มีข้อกำหนดถึงลำดับแห่งสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรแต่ละคนในการที่จะกล่าวอ้างสิทธิของการที่จะลำดับความสำคัญของความเป็นเจ้าของเอาไว้แต่อย่างใด

2.5.2 สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน

ผู้ทรงสิทธิบัตรย่อมจะมีสิทธิและหน้าที่โดยสมบูรณ์นั้นก็ต่อเมื่อได้มีการออกสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรให้แก่ผู้ขอรับสิทธิบัตร ผู้ขอรับสิทธิบัตรจึงได้เปลี่ยนฐานะจากผู้ขอรับสิทธิบัตรเป็น “ผู้ทรงสิทธิบัตร” หรือ “ผู้ทรงอนุสิทธิบัตร” และมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่กฎหมายสิทธิบัตรได้

²⁴ เรื่องเดียวกัน, 177.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, 68.

กำหนดเอาไว้ แต่ถ้าหากมีการโอนสิทธิบัตรนั้นให้แก่คนอื่นต่อไป ผู้รับโอนสิทธิบัตรนั้นก็จะมีหน้าที่ เป็น “ผู้ทรงสิทธิบัตร” หรือ “ผู้ทรงอนุสิทธิบัตร” พร้อมทั้งมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้โอน สิทธิบัตรหรือผู้โอนอนุสิทธิบัตรนั้น ๆ ทุกประการ²⁶ ในการวิจัยเล่มนี้จะกล่าวถึงว่าผู้ทรงสิทธิบัตร ร่วมกันนั้นมีสิทธิอย่างไรบ้าง มีอายุการทรงสิทธิบัตรตามกฎหมายเป็นระยะเวลาานเท่าใด ถือได้ว่าเป็น เรื่องที่สำคัญ เพราะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิทธิบัตร รวมถึงวิธีการคุ้มครองป้องกันสิทธิ ของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมกันอีกด้วย

(ก) หลักทั่วไปแห่งสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร

ลักษณะของสิ่งที่จะขอรับสิทธิบัตรตามที่กฎหมายสิทธิบัตรให้ความคุ้มครองได้นั้น ก็คือการ ประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยการมีความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับการสร้างสรรค์การผลิต นวัตกรรมใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นนั่นเอง การประดิษฐ์เป็นความคิดที่เกี่ยวกับลักษณะทางเทคนิคของ ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีการผลิตผลิตภัณฑ์ ส่วนการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นเป็นความคิดที่เกี่ยวกับ รูปร่างลักษณะภายนอกของผลิตภัณฑ์ ความคิดสร้างสรรค์ดังกล่าวนี้สามารถนำไปผลิตเป็นสินค้าซึ่ง นำไปสู่การแปรรูปให้เกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นและนำออกจำหน่ายสู่ประชาชนซึ่งถือว่าเป็นการใช้ ประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น และผลประโยชน์จากการที่ได้จำหน่ายสินค้าออกสู่ ประชาชนแล้วนั้นก็คือผลตอบแทนที่ผู้เป็นเจ้าของความคิดสร้างสรรค์นั้นควรจะได้รับเพื่อถือว่าเป็น การตอบแทนสำหรับการที่ได้ใช้สติปัญญาคิดค้นจนทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้น ทางภาครัฐจึงได้ให้ ความคุ้มครองแก่ผู้ที่ได้คิดค้นหรือออกแบบนวัตกรรมขึ้นเพื่อที่จะได้เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้ เกิดการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นอย่างต่อเนื่อง และได้กระตุ้นให้มีการเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับ นวัตกรรมนั้นให้กับสาธารณชนได้ทราบ โดยห้ามไม่ให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากความคิด สร้างสรรค์นั้นในระยะเวลาตามที่กฎหมายสิทธิบัตรได้กำหนดเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่จะ นำเอาความคิดของผู้ออกแบบหรือผู้ประดิษฐ์ไปผลิตเป็นสินค้าของตนเองและนำออกจำหน่ายสู่ สาธารณชน การกระทำเช่นนี้นั้นมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้ทรงสิทธิบัตรเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ โอกาสในการผลิตสินค้าของเขานั้นน้อยลงหรือหมดโอกาสลงในที่สุด

สิ่งที่ควรสังเกตได้เกี่ยวกับสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมกันอีกประการหนึ่งก็คือ กฎหมาย ทรัพย์สินทางปัญญาของไทยนั้นได้แยกสิ่งที่จะขอรับสิทธิบัตรออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะที่ แตกต่างกัน คือ แยกเป็นประเภทการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่กำหนดในหมวด 2 และหมวด 3 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตรสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 นี้ สำหรับประเภทของการประดิษฐ์ นั้นก็ได้มีการแยกเป็น ผลิตภัณฑ์และกรรมวิธี ส่วนประเภทของการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นก็แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ รูปร่าง และองค์ประกอบของลวดลายหรือสี กล่าวได้ว่า

²⁶ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, 79.

นอกจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทยจะออกสิทธิบัตรเพื่อให้ความคุ้มครองการด้านผลิตแล้วนั้น²⁷ สิทธิบัตรอาจออกเพื่อให้การคุ้มครองแก่กรรมวิธี (Process) อีกด้วย ซึ่งอยู่ภายใต้มาตรา 36 (2) แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 จึงสามารถเห็นได้ว่าลักษณะที่แตกต่างกันของสิ่งที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 นั้น จะทำให้สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนสำหรับการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทนั้นมีขอบเขตที่แตกต่างกันไปด้วย²⁸

(ข) ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิอย่างไรบ้าง

พระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรไว้ 4 ประการ คือ

1) สิทธิเด็ดขาดที่จะแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร

2) สิทธิที่จะใช้ถ้อยคำที่แสดงว่าได้รับสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร

3) สิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร

4) สิทธิที่จะโอนสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตรให้แก่บุคคลอื่น

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 36²⁹ บัญญัติว่า “ผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้นมีสิทธิดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ สิทธิในการผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขายหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร

(2) ในกรณีที่สิทธิบัตรกรรมวิธี สิทธิในการใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร ผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขายหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร”

ข.1 สิทธิเด็ดขาด

สิทธิเด็ดขาดคืออะไร (Exclusive Rights) หรือสิทธิแต่ผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิบัตร เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ที่ผู้ทรงสิทธิบัตรควรจะได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการที่ทำการผลิตสินค้าออกจำหน่าย ซึ่งได้แก่ สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรที่จะแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตรแต่ผู้เดียว บุคคลอื่นจึงไม่มีสิทธิที่จะแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น ๆ โดยไม่ได้รับ

²⁷ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, สิทธิบัตร ตำรากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, (กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์, 2555), 104.

²⁸ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, 81.

²⁹ คณะวิชาการ The Justice Group, พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522, 80.

อนุญาตจากผู้ทรงสิทธิบัตรก่อน สิทธิเด็ดขาดในทางกฎหมายสิทธิบัตรไทยนั้น มีผลในทางกฎหมาย 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก คือ เป็นการหวงห้ามหรือกีดกันไม่ให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับจากสิทธิบัตร หากบุคคลใดฝ่าฝืนสิทธิดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นการละเมิดหรือล่วงสิทธิในสิทธิบัตร (Patent Infringement)

ลักษณะที่สอง คือ ทำให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับจากสิทธิบัตร

โดยทั่วไปในกฎหมายสิทธิบัตรจะเน้นถึงสิทธิเด็ดขาดในลักษณะแรกนั่นก็คือ การหวงห้ามหรือกีดกันไม่ให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับสิทธิบัตร ซึ่งจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 36 และ มาตรา 63 ใช้คำว่า “ผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้นมีสิทธิ...” ซึ่งหมายความว่า ห้ามบุคคลอื่นไม่ให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเกี่ยวกับการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตรแล้ว ส่วนสิทธิในลักษณะที่สองนั่นคือ การอนุญาตให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ได้รับสิทธิบัตรแล้วนั้น ถือว่าเป็นเพียงผลต่อเนื่องจากสิทธิในลักษณะแรกเท่านั้น จึงมักกล่าวกันว่า สิทธิเด็ดขาดของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นเป็นนิเสธสิทธิ (Negative Rights) คือ สิทธิในลักษณะที่เป็นการห้ามไม่ให้บุคคลกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่กฎหมายกำหนด อันมีลักษณะตรงข้ามกับสิทธิทั่วไป ซึ่งกำหนดให้บุคคลมีสิทธิกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่กฎหมายระบุ อีกทั้งสิทธิเด็ดขาดหรือสิทธิแต่ผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นยังมีลักษณะเป็นสหสิทธิ (Bundle of Rights)³⁰ ซึ่งหมายถึงเป็นสิทธิที่รวมถึงการกระทำหลายอย่าง เช่น การผลิต การขาย การนำเข้า เป็นต้น

และเนื่องจากสิทธิเด็ดขาดนั้นถือเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย จึงมีผลบังคับแก่บุคคลทั่วไป โดยที่ผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นไม่ต้องแสดงเจตนาว่าต้องการจะหวงห้ามหรือกีดกันมิให้บุคคลอื่นใช้การประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตร เพราะการที่ผู้ทรงสิทธิบัตรทำการยื่นขอรับสิทธิบัตรนั้น ย่อมเป็นการแสดงถึงเจตนาดังกล่าวอยู่แล้ว ดังนั้น ผู้ละเมิดสิทธิบัตรจึงไม่มีสิทธิที่จะอ้างความไม่รู้ของตนมาเป็นข้อโต้แย้งสิทธิได้

ข.2 การฝ่าฝืนสิทธิเด็ดขาดของผู้ทรงสิทธิบัตร

เนื่องจากพระราชบัญญัติสิทธิบัตรมาตรา 36 และมาตรา 63 ไม่ได้บัญญัติถึงโทษในการกระทำที่ถือเป็นการฝ่าฝืนสิทธิเด็ดขาดของผู้ทรงสิทธิบัตรไว้ แต่มีบทบัญญัติที่กำหนดว่า การกระทำดังกล่าวนี้เป็นความผิดทางอาญาซึ่งผู้กระทำต้องรับโทษตามมาตรา 85 และมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

³⁰ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, 83.

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 85³¹ บัญญัติว่า บุคคลใดกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 36 หรือมาตรา 63 โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิบัตร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่แสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 86³² บัญญัติว่า บุคคลใดกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 36 โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรงอนุสิทธิบัตร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

2.5.3 หน้าที่ของผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน

การแสดงถึงความเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้แก่ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ซึ่งได้บัญญัติหลักเกณฑ์ของผู้มีสิทธิรับสิทธิบัตร ไว้ดังนี้

1) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 10 บัญญัติว่า “ผู้ประดิษฐ์เป็นผู้มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร และมีสิทธิที่จะได้รับการระบุชื่อว่าเป็นผู้ประดิษฐ์ในสิทธิบัตร

สิทธิขอรับสิทธิบัตรยอมโอนและรับมรดกกันได้

การโอนสิทธิขอรับสิทธิบัตรต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนและผู้รับโอน”

ผู้ประดิษฐ์ตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตรนั้นได้บัญญัติให้ผู้ที่ทำการประดิษฐ์เป็นผู้ที่มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร โดยที่สิทธิขอรับสิทธิบัตรนั้นสามารถโอนและรับมรดกกันได้

2) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 11 บัญญัติว่า “สิทธิขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ซึ่งลูกจ้างได้ประดิษฐ์ขึ้นโดยการทำงานตามสัญญาจ้างหรือโดยสัญญาจ้างที่มีวัตถุประสงค์ให้ทำการประดิษฐ์ยอมตกให้แก่ นายจ้าง เว้นแต่ สัญญาจ้างจะระบุไว้เป็นอย่างอื่น

ความในวรรคหนึ่ง ให้ใช้บังคับแก่กรณีที่ลูกจ้างทำการประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยการใช้วิธีการ สติติหรือรายงานซึ่งลูกจ้างสามารถใช้หรือล่วงรู้ได้เพราะการเป็นลูกจ้างตามสัญญาจ้างนั้น แม้ว่าสัญญาจ้างจะมีได้เกี่ยวข้องกับประดิษฐ์”

การประดิษฐ์ซึ่งลูกจ้างได้ประดิษฐ์ขึ้นโดยการทำงานตามสัญญาจ้าง หรือโดยสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ให้ทำการประดิษฐ์ตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตรนั้น ย่อมตกให้แก่ นายจ้าง กล่าวคือการประดิษฐ์ที่ลูกจ้างทำขึ้นทั้งตามสัญญาจ้างแรงงานและจ้างทำของ สิทธิในการขอรับสิทธิบัตรตกเป็นของนายจ้างหรือผู้ว่าจ้างแล้วแต่กรณี เว้นแต่สัญญาจ้างจะระบุไว้เป็นอย่างอื่น รวมทั้งกรณีที่ลูกจ้างทำการประดิษฐ์ด้วยการใช้วิธีการ สติติ หรือรายงาน ซึ่งลูกจ้างสามารถใช้ได้

³¹ คณะวิชาการ The Justice Group, พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522, 123.

³² เรื่องเดียวกัน.

เพราะการเป็นลูกจ้างตามสัญญาจ้าง แม้ว่าสัญญาจ้างจะมีได้เกี่ยวข้องกับ การประติษฐ์ แต่ ลูกจ้างมีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษจากนายจ้างนอกเหนือจากค่าจ้างตามปกติ

3) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร มาตรา 12 บัญญัติว่า

“เพื่อส่งเสริมให้มีการประติษฐ์และเพื่อความเป็นธรรมแก่ลูกจ้างในกรณีที่มีการประติษฐ์ของ ลูกจ้างตามมาตรา 11 วรรคหนึ่ง ถ้านายจ้างได้รับประโยชน์จากการประติษฐ์หรือนำสิ่งประติษฐ์นั้นไป ใช้ ให้ลูกจ้างมีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษจากนายจ้างนอกเหนือจากค่าจ้างตามปกติได้

ให้ลูกจ้างที่ทำการประติษฐ์ตามมาตรา 11 วรรคสอง มีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษจากนายจ้าง สิทธิที่จะได้รับบำเหน็จพิเศษจะถูกตัดโดยสัญญาจ้างหาได้ไม่

การขอรับสิทธิตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้ยื่นต่ออธิบดีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กำหนดในกฎกระทรวง และให้อธิบดีมีอำนาจกำหนดบำเหน็จพิเศษให้แก่ลูกจ้างตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงค่าจ้าง ความสำคัญในการประติษฐ์ ประโยชน์ที่นายจ้างได้รับหรือจะได้รับจากการ ประติษฐ์ดังกล่าว และเงื่อนไขอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นบทบัญญัติที่ เกี่ยวกับสิทธิของลูกจ้างที่จะได้รับบำเหน็จพิเศษจากการประติษฐ์ โดยมีสาระสำคัญ³³ ได้แก่

(1) ในกรณีที่ลูกจ้างได้ทำการประติษฐ์ตามสัญญาจ้าง ถ้านายจ้างได้รับประโยชน์ จากการประติษฐ์หรือการนำสิ่งประติษฐ์นั้นไปใช้ ให้ลูกจ้างมีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษจากนายจ้าง นอกเหนือจากค่าจ้างตามปกติได้

(2) ในกรณีที่ลูกจ้างทำการประติษฐ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการใช้วิธีการ สถิติหรือรายงาน ซึ่งลูกจ้างสามารถใช้ หรือล่วงรู้เพราะการเป็นลูกจ้าง ให้ลูกจ้างมีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษจากนายจ้าง เช่นเดียวกัน

(3) สิทธิที่จะได้รับบำเหน็จตามมาตรา 12 นี้ จะถูกตัดโดยสัญญาจ้างไม่ได้

(4) การขอรับสิทธิที่จะได้รับบำเหน็จพิเศษตามมาตรา 12 ให้ยื่นต่ออธิบดีตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 5 พ.ศ.2524³⁴ กล่าวคือ ให้ยื่นหลังจากที่ได้มี การออกสิทธิบัตรสำหรับการประติษฐ์ ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ลูกจ้างรู้ว่ามี การออกสิทธิบัตร หากใน กรณีที่ลูกจ้างมีเหตุอันสมควรแสดงให้เห็นว่าไม่รู้ว่ามี การออกสิทธิบัตร ให้ยื่นได้ภายในเวลาอายุของ สิทธิบัตร

³³ ไชยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2540), 178.

³⁴ แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 17 พ.ศ. 2535.

5) ให้อธิบดีมีอำนาจกำหนดบำเหน็จพิเศษ ให้แก่ลูกจ้างตามที่เห็นสมควรโดยคำนึงถึงค่าจ้าง ความสำคัญในการประดิษฐ์ ประโยชน์ที่นายจ้างได้รับหรือจะได้รับจากการประดิษฐ์ดังกล่าวและ เงื่อนไขอื่น³⁵ กล่าวคือ

(ก) ลักษณะหน้าที่ของลูกจ้าง

(ข) ความอดุสาหะและความชำนาญซึ่งลูกจ้างได้ใช้ในการประดิษฐ์

(ค) ความอดุสาหะและความชำนาญซึ่งบุคคลอื่นได้ใช้ในการประดิษฐ์ร่วมกับลูกจ้าง รวมทั้ง คำแนะนำหรือการช่วยเหลือของลูกจ้างอื่นซึ่งมิใช่ผู้ประดิษฐ์

(ง) ความช่วยเหลือของนายจ้างในการประดิษฐ์ ทั้งนี้ ไม่ว่าด้วยการให้ทรัพย์สิน ให้คำปรึกษา คำแนะนำ การอำนวยความสะดวก การเตรียมการหรือจัดการในการแสวงหาปัจจัยหรือการบริการ เพื่อใช้ในการทดลอง พัฒนา หรือทำให้การประดิษฐ์นั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้

(จ) ประโยชน์ที่นายจ้างได้รับหรือจะได้รับจากการอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้การประดิษฐ์นั้น รวมทั้งการโอนสิทธิบัตรให้แก่บุคคลอื่นด้วย

(ฉ) จำนวนลูกจ้างซึ่งได้ร่วมทำการประดิษฐ์

4) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร มาตรา 13 บัญญัติว่า

“เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการประดิษฐ์ของข้าราชการ หรือพนักงานองค์การของรัฐหรือ รัฐวิสาหกิจ ให้ถือว่าข้าราชการ หรือพนักงานองค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจมีสิทธิเช่นเดียวกับลูกจ้าง ตามความในมาตรา 12 เว้นแต่ระเบียบของทางราชการหรือองค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจนั้น จะ กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น”

ข้าราชการ และพนักงานขององค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ต่างมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติเพื่อ หน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้เอง การประดิษฐ์ของบุคคลเหล่านี้ย่อมตกเป็นของหน่วยงานที่ ตนได้สังกัดอยู่ สิทธิขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์จึงตกแก่หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ อย่างไรก็ตาม ข้าราชการหรือพนักงานองค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจต่างมีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษ เช่นเดียวกับลูกจ้างตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เว้นแต่ว่า ระเบียบของทางราชการหรือองค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจนั้น จะกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ก็เพื่อ ประโยชน์ในการส่งเสริมการประดิษฐ์ของเหล่าบรรดาข้าราชการ หรือพนักงานองค์การของรัฐหรือ รัฐวิสาหกิจ³⁶

³⁵ กฎกระทรวงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2524 ข้อ 7.

³⁶ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, 179.

5) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร มาตรา 15 บัญญัติว่า

“ถ้ามีบุคคลหลายคนทำการประดิษฐ์ร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิขอรับสิทธิบัตรร่วมกัน

ในกรณีผู้ประดิษฐ์ร่วมคนใด ไม่ยอมร่วมขอรับสิทธิบัตร หรือติดต่อไม่ได้ หรือไม่มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร ผู้ประดิษฐ์คนอื่นจะขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ที่ได้ทำร่วมกันนั้นในนามของตนเองก็ได้

ผู้ประดิษฐ์ร่วมซึ่งไม่ได้ขอรับสิทธิบัตรจะขอเข้าเป็นผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตรเมื่อใดก็ได้ก่อนมีการออกสิทธิบัตร เมื่อได้รับคำขอแล้วให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งกำหนดวันสอบสวนไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตร ในการนี้ให้ส่งสำเนาคำขอไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตรคนอื่นด้วย

ในการสอบสวนตามวรรคสาม พนักงานเจ้าหน้าที่จะเรียกผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตร มาให้ถ้อยคำชี้แจงหรือให้ส่งเอกสารหรือสิ่งใดเพิ่มเติมก็ได้ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ดำเนินการสอบสวนและอธิบดีได้วินิจฉัยแล้ว ให้แจ้งคำวินิจฉัยไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตร”

มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 นี้ ได้บัญญัติถึงกรณีที่มีบุคคลหลายคนทำการประดิษฐ์ร่วมกัน บุคคลเหล่านั้นมีสิทธิขอรับสิทธิบัตรร่วมกัน หากว่าผู้ประดิษฐ์ร่วมคนใดไม่ร่วมขอรับสิทธิบัตร หรือติดต่อไม่ได้ หรือไม่มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร ผู้ประดิษฐ์คนอื่นจะขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ที่ได้ทำร่วมกันนั้นในนามของตนเองก็ได้ โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ได้แก่

1) ในการที่บุคคลหลายคนทำการประดิษฐ์ร่วมกัน ผู้ประดิษฐ์ร่วมเหล่านั้น มีสิทธิขอรับสิทธิบัตรร่วมกัน

2) ในกรณีที่ผู้ประดิษฐ์ร่วมคนใดไม่ยอมร่วมขอรับสิทธิบัตร หรือติดต่อไม่ได้ หรือไม่มีสิทธิขอรับสิทธิบัตร เช่น ยอมสละสิทธิในการประดิษฐ์ หรือตกลงโอนสิทธิให้ผู้ประดิษฐ์ร่วมคนอื่น ผู้ประดิษฐ์คนอื่นจะขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ที่ได้ทำร่วมกันในนามของตนเองก็ได้

3) ผู้ประดิษฐ์ร่วมซึ่งไม่ได้ร่วมขอรับสิทธิบัตรจะขอเข้าเป็นผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตรเมื่อใดก็ได้ก่อนมีการออกสิทธิบัตร เมื่อใดที่ได้รับคำขอดังกล่าวแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสิทธิบัตรแจ้งกำหนดวันสอบสวนไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตร ในการนี้ให้ส่งสำเนาคำขอไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตรคนอื่นด้วย

ในการสอบสวนดังกล่าว พนักงานเจ้าหน้าที่จะเรียกผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตร มาให้ถ้อยคำชี้แจงหรือให้ส่งเอกสารหรือสิ่งใดเพิ่มเติมก็ได้ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ได้ดำเนินการสอบสวนและอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้วินิจฉัยแล้ว ให้แจ้งคำวินิจฉัยไปยังผู้ขอรับสิทธิบัตรและผู้ร่วมขอรับสิทธิบัตร

หน้าที่ของผู้ทรงสิทธิบัตรหลังจากที่ได้รับสิทธิบัตรแล้วนั้นจะมีหน้าที่หลักอยู่ 2 ประการ ได้แก่ (1) การใช้การประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์ในประเทศ และ 2. การเสียค่าธรรมเนียมรายปี

ก. การใช้การประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์ในประเทศ

การที่มีผู้ได้รับสิทธิบัตรในการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์แล้วนั้น ย่อมทำให้บุคคลทั่วไปไม่สามารถมีสิทธิที่จะใช้การประดิษฐ์นั้นได้ด้วยอำนาจตามกฎหมาย และหากผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ได้ใช้ หรืออนุญาตให้บุคคลอื่นมาใช้ประโยชน์ในการประดิษฐ์นั้น ๆ อาจทำให้เกิดผลเสียตามมาอย่างน้อย 2 ประการด้วยกัน คือ

ประการแรก คือ ประชาชนไม่สามารถเรียนรู้ถึงวิธีการหรือลักษณะที่แท้จริงของการประดิษฐ์นวัตกรรมนั้นอย่างจริงจัง

ประการที่สอง คือ สังคมโดยรวมไม่ได้รับประโยชน์จากการให้ความคุ้มครอง เพราะสังคมจะได้ใช้แต่สิ่งที่เป็นนวัตกรรมที่ดี เป็นประโยชน์และมีประสิทธิภาพต่อสังคมได้มากที่สุด

พระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทยจึงได้มีการกำหนดมาตรการเพื่อเป็นการบังคับให้ผู้ทรงสิทธิบัตรใช้การประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศไทยไว้ 2 ประการด้วยกัน³⁷ คือ

1) ให้ผู้ทรงสิทธิบัตรอนุญาตให้บุคคลอื่นได้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการใช้การประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือมีการการผลิตจากจากการประดิษฐ์ในราคาที่สูงเกินความเป็นจริง หรือไม่มีการขายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร หรือไม่พอสสนองความต้องการของประชาชนภายในประเทศไทยโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ภายในระยะเวลา 3 ปี นับตั้งแต่วันที่ออกสิทธิบัตร หรือภายในระยะเวลา 4 ปี นับตั้งแต่วันที่ยื่นขอรับสิทธิบัตรแล้วแต่ระยะเวลาจะสิ้นสุดลงทีหลัง ตามมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย แต่อย่างไรนั้นผู้ทรงสิทธิบัตรก็ยังมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนจากผู้ขอใช้สิทธิด้วย ตามมาตรา 48 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย

2) ให้มีการเพิกถอนสิทธิบัตร ในกรณีที่มีการบังคับให้ออกใบอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิแล้ว และเมื่อพ้นระยะเวลา 2 ปี ปรากฏว่าไม่มีการใช้การประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือไม่มีการขายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร หรือมีการขายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวในราคาที่สูงเกินความเป็นจริง หรือผลิตภัณฑ์สินค้านั้นไม่พอสสนองต่อความต้องการของประชาชนภายในประเทศ โดยที่ไม่มีเหตุผลอันสมควร นับตั้งแต่วันที่ออกสิทธิบัตร โดยการสั่งเพิกถอนสิทธิบัตรนั้นอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการสิทธิบัตร ตามมาตรา 55 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย

³⁷ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, สิทธิบัตร แนวความคิดและบทวิเคราะห์, 101.

ข. การเสียค่าธรรมเนียมรายปี

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 43 วรรคหนึ่ง ได้วางบทบัญญัติว่า “ผู้ทรงสิทธิบัตรต้องเสียค่าธรรมเนียมรายปีตามที่กำหนดในกฎกระทรวง เริ่มตั้งแต่ปีที่ห้าของอายุสิทธิบัตร และต้องชำระภายในหกสิบวันนับแต่วันเริ่มต้นของปีที่ห้า และของทุก ๆ ปีต่อไป”³⁸

สำหรับคำว่ากฎกระทรวงตามที่ระบุไว้ในมาตรา 43 วรรคหนึ่งก็คือ กฎกระทรวง ฉบับที่ 23 (พ.ศ.2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ให้ไว้ ณ วันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2542 ซึ่งมีผลยกเลิกกฎกระทรวง ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2535)³⁹ โดยกฎกระทรวงได้กำหนดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมค่าขอต่าง ๆ และค่าธรรมเนียมรายปีสำหรับสิทธิบัตรประเภทต่าง ๆ เช่น ค่าธรรมเนียมรายปีสำหรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ ปีที่ 5 จำนวน 2,000 บาท ปีที่ 6 จำนวน 2,400 บาท เป็นต้น

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 43 วรรคสอง ได้บัญญัติว่า “ถ้าสิทธิบัตรออกภายหลังจากวันเริ่มต้นระยะเวลาของปีที่ห้าแห่งอายุของสิทธิบัตร การชำระค่าธรรมเนียมรายปีสำหรับปีที่ห้าถึงปีที่ออกสิทธิบัตร ให้ชำระภายในหกสิบวันนับแต่วันออกสิทธิบัตร”⁴⁰

เมื่อผู้ทรงสิทธิบัตรมีหน้าที่ที่จะต้องชำระค่าธรรมเนียมรายปีภายในกำหนดระยะเวลาดังที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น แต่ไม่ทำการชำระ ผู้ทรงสิทธิบัตรจะต้องเสียค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละ 30 ของเงินค่าธรรมเนียมรายปี โดยต้องชำระพร้อมกันภายใน 120 วัน นับตั้งแต่วันที่สิ้นกำหนดระยะเวลาชำระค่าธรรมเนียมรายปี ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 43 วรรคสาม หากเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาแล้ว ผู้ทรงสิทธิบัตรยังไม่ทำการชำระอีกก็ให้อธิบดีทำรายงานต่อคณะกรรมการเพื่อสั่งเพิกถอนสิทธิบัตร ตามมาตรา 43 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 และเมื่อมีการสั่งเพิกถอนแล้ว ผู้ทรงสิทธิบัตรอาจจะร้องขอต่อคณะกรรมการภายในกำหนด 10 วันนับแต่วันที่ได้อธิบดีสั่งเพิกถอนว่ามีเหตุจำเป็นที่ไม่อาจจะชำระค่าธรรมเนียมรายปีและค่าธรรมเนียมเพิ่มภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ คณะกรรมการก็อาจจะขยายกำหนดเวลาหรือเพิกถอนคำสั่งเพิกถอนสิทธิบัตรนั้นตามที่เห็นสมควรก็ได้ ตามมาตรา 43 วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ซึ่งคำสั่งของคณะกรรมการนี้ หากไม่เห็นด้วยก็สามารถอุทธรณ์ต่อศาลได้ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง หากไม่ดำเนินคดีภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวแล้วนั้น คำสั่งของคณะกรรมการก็จะถือเป็นที่สุด ตามมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

การชำระค่าธรรมเนียมรายปีของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้น อาจจะทำให้การชำระล่วงหน้าโดยชำระทั้งหมดในคราวเดียวกัน แทนการชำระค่าธรรมเนียมเป็นรายปีก็ได้ ตามที่มาตรา 44 วรรคหนึ่ง แห่ง

³⁸ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, 85.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, 73.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, 85.

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติไว้ ซึ่งถ้าหากมีการชำระค่าธรรมเนียมรายปีล่วงหน้าไปแล้ว ต่อมาได้มีการแก้ไขอัตราค่าธรรมเนียมรายปี หรือผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ต้องชำระค่าธรรมเนียมรายปีเพิ่มเติมหรือไม่สิทธิที่จะได้รับเงินคืนค่าธรรมเนียมปีที่ได้จ่ายล่วงหน้าไปแล้วนั้น แล้วแต่กรณี ตามที่ มาตรา 44 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติไว้ เพราะการทำการแก้ไข ปรับปรุงค่าธรรมเนียมรายปีนั้น อาจเป็นไปได้ทั้งกรณีที่มีการปรับปรุงให้สูงขึ้นหรือปรับปรุงให้ต่ำกว่าเดิม แต่อย่างใดนั้นก็จะมีผลกระทบต่อชำระค่าธรรมเนียมรายปีล่วงหน้า การเปิดโอกาสให้ชำระค่าธรรมเนียมรายปีล่วงหน้านั้นถือเป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้ทรงสิทธิบัตร โดยที่ ผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นไม่ต้องมีความกังวลในการชำระค่าธรรมเนียมเป็นรายปีทุกปี โดยเฉพาะกรณีที่ ผู้ทรงสิทธิบัตรเป็นชาวต่างประเทศหรือกรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรมีภูมิลำเนาอยู่นอกประเทศ⁴¹

2.5.4 การอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิในสิทธิบัตรกรณีที่มีผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคน

1. หลักทั่วไป

โดยทั่วไปแล้วนั้นผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิในสิทธิบัตร ซึ่งผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นมีสิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมใหม่แล้วได้จดทะเบียนสิทธิบัตรไว้แล้ว กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ประสงค์ที่จะใช้สิทธิเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวในการที่จะแสวงหาผลประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วยตนเองแล้วนั้น หรือเนื่องจากมีกรณีผู้ประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ อาจจะสามารถดำเนินการประดิษฐ์คิดค้นและรับสิทธิบัตร แต่ไม่สามารถจะดำเนินการผลิต เนื่องจากจะต้องลงทุนเป็นจำนวนมาก ก็สามารถโอนสิทธิบัตร (Assign) ให้แก่บุคคลอื่นเป็นผู้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรแทนไปเลยก็ได้ ซึ่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 38⁴² ดังเช่นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6818/2549, สิทธิบัตรแบบผลิตภัณฑ์ระบบกำแพงกันดิน มาตรฐานได้รับสิทธิบัตรในสหรัฐอเมริกา แต่ไม่ได้มีการยื่นขอจดทะเบียนขอรับสิทธิบัตรในประเทศไทย ดังนั้น สิทธิบัตรดังกล่าวย่อมได้รับความคุ้มครองให้ใช้บังคับได้เฉพาะภายในอาณาเขตประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นที่มีกฎหมายยอมรับบังคับได้ แต่จะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองในราชอาณาจักรไทย แม้โจทก์จะนำสืบว่าโจทก์เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรดังกล่าวในประเทศไทย โจทก์ก็ไม่ใช่ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรตาม พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 38 ในอันที่จะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในประเทศไทย เพราะผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิดังกล่าวต้องได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิจากผู้ทรงสิทธิบัตรที่ออกโดยอธิบดีกรมทรัพย์สิน

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, 74.

⁴² จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), 140.

ทางปัญญาเท่านั้น เมื่อผู้อนุญาตไม่ใช่ผู้ทรงสิทธิบัตรตามกฎหมายไทย โจทก์จึงไม่ใช่ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิบัตรตามกฎหมายไทยและไม่ใช่ผู้เสียหายที่พึงจะได้รับความคุ้มครองสิทธิและไม่มีอำนาจฟ้องขอให้ลงโทษจำเลย

จึงเปิดโอกาสให้ผู้ทรงสิทธิบัตรแสวงหาประโยชน์จากสิทธิบัตรโดยการกำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตรสามารถทำการตกลงอนุญาตให้บุคคลอื่นเข้ามาใช้สิทธิหรือใช้ประโยชน์ตามสิทธิบัตรของตนได้⁴³ ซึ่งสิทธิที่ผู้ทรงสิทธิบัตรจะอนุญาตให้ผู้รับอนุญาตได้ใช้ประโยชน์ คือ สิทธิเด็ดขาดในการแสวงหาผลประโยชน์จากการประดิษฐ์ตามสิทธิบัตร ได้แก่ การผลิตผลิตภัณฑ์หรือใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร การใช้แบบผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร หรือการขายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร รวมถึงสิทธิในการใช้ถ้อยคำที่แสดงว่าตนได้รับสิทธิบัตร โดยที่ผู้ทรงสิทธิบัตรซึ่งเป็นผู้ที่อนุญาต จะเรียกค่าตอบแทนจากผู้รับอนุญาต (ผู้ที่ใช้ประโยชน์) หรือไม่ก็ได้ ซึ่งสัญญาดังกล่าวเรียกว่า สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร (Patent Licence)⁴⁴

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 41 บัญญัติว่า “การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรและการโอนสิทธิบัตรตามมาตรา 38 ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดโดยกฎกระทรวง

ในกรณีที่อธิบดีเห็นว่าข้อความใดในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรขัดต่อบทบัญญัติแห่งมาตรา 39 ให้อธิบดีเสนอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณา ถ้าคณะกรรมการวินิจฉัยว่าสัญญานั้นขัดต่อบทบัญญัติแห่งมาตรา 39 ให้อธิบดีสั่งไม่รับจดทะเบียนสัญญานั้น เว้นแต่คู่สัญญาจะมีเจตนาให้ส่วนที่สมบูรณ์แห่งสัญญานั้นแยกจากส่วนที่ไม่สมบูรณ์ได้ ในกรณีนั้นอธิบดีจะสั่งรับจดทะเบียนสัญญาบางส่วนก็ได้”

การอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรภายใต้มาตรา 41 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 นั้น จะต้องทำเป็นหนังสือสัญญา (License Contract) และจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้โดยกฎกระทรวงจึงจะมีผลบังคับใช้ได้⁴⁵ หากแม้ว่าการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรนั้นไม่ได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดเอาไว้

⁴³ จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์, 154.

⁴⁴ พันธพงศ์ ตั้งธีระสุนันท์, เส้นทางนวัตกรรม ตอนที่ 11: นวัตกรรมแบบเปิด Open innovation, 96.

⁴⁵ กนช รัตวานิช, Open Innovation@Thailand [Online], 30 มิถุนายน 2557. แหล่งที่มา www.nia.or.th.

ยอมตกเป็นโมฆะ⁴⁶ และอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาอาจขอให้คณะกรรมการสิทธิบัตรสั่งเพิกถอนสิทธิบัตรดังกล่าวได้ตามที่พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 55 วรรคหนึ่ง (2) ได้กำหนดไว้ ในการที่จะขอจดทะเบียนการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรนั้น ผู้ทรงสิทธิบัตรต้องยื่นคำขอตามแบบ สป/สพ/อสป/205-ก พร้อมด้วยสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือส่งโดยทางไปรษณีย์ลงทะเบียนถึงพนักงานเจ้าหน้าที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์หรือสำนักงานพาณิชย์จังหวัด หรือหน่วยงานอื่นตามที่อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญากำหนดไว้

และในกรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรไม่มีที่อยู่ในประเทศไทย การยื่นคำขอดังกล่าวข้างต้นนั้น ต้องมอบอำนาจให้กับตัวแทนซึ่งได้ขึ้นทะเบียนไว้กับอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้ดำเนินการแทน โดยยื่นหนังสือมอบอำนาจมาพร้อมกับคำขอ ในกรณีที่ทำหนังสือมอบอำนาจในต่างประเทศ ในหนังสือมอบอำนาจนั้นต้องมีคำรับรองลายมือชื่อโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจของสถานทูตไทยหรือกงสุลไทยหรือหัวหน้าสำนักงานสังกัดกระทรวงพาณิชย์ซึ่งประจำอยู่ ณ ประเทศที่ผู้มอบอำนาจมีถิ่นที่อยู่หรือเจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการแทนบุคคลดังกล่าว หรือมีคำรับรองของบุคคลซึ่งกฎหมายของประเทศนั้นให้มีอำนาจรับรองลายมือชื่อ หรือในกรณีที่การมอบอำนาจนั้นได้กระทำในประเทศไทยต้องส่งภาพถ่ายหนังสือเดินทางหรือภาพถ่ายหนังสือรับรองที่อยู่ชั่วคราว หรือหลักฐานอื่นที่แสดงให้เห็นต่ออธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาเห็นว่า ในขณะที่มอบอำนาจผู้นั้นได้เข้ามาในประเทศไทยจริง ๆ ส่วนในกรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรมีที่อยู่ในประเทศไทย ถ้าประสงค์จะมอบอำนาจให้ผู้อื่นเป็นผู้ยื่นคำขอแทน ก็ให้มอบอำนาจแก่ตัวแทนซึ่งได้ขึ้นทะเบียนไว้กับอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นผู้กระทำการแทนเท่านั้น โดยยื่นหนังสือมอบอำนาจมาพร้อมกับคำขอด้วย⁴⁷

ในการดำเนินการพิจารณาคำขอจดทะเบียนการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรนั้น หากพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นว่าคำขอนั้นไม่ถูกต้องหรือหลักฐานที่ยื่นนั้นไม่ครบถ้วน พนักงานเจ้าหน้าที่จะแจ้งให้ผู้ทรงสิทธิบัตรแก้ไขหรือส่งเอกสารเพิ่มเติมหรือจะเรียกผู้ทรงสิทธิบัตรหรือตัวแทนมาให้ถ้อยคำเพิ่มเติมก็ได้ ถ้าผู้ทรงสิทธิบัตรหรือตัวแทนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ภายใน 90 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง ก็ให้ถือว่าผู้ทรงสิทธิบัตรหรือตัวแทนได้ละทิ้งคำขอจดทะเบียนนั้น เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาอาจขยายกำหนดเวลาดังกล่าวไว้ตามที่เห็นสมควร และเมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่พิจารณาคำขอจดทะเบียนและหลักฐานต่าง ๆ แล้วนั้น

⁴⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 152.

⁴⁷ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, สิทธิบัตร ตารากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม 2538), 155.

เห็นว่าถูกต้องครบถ้วนก็จะเสนอรายงานการตรวจสอบคำขอจดทะเบียนต่ออธิบดีกรมทรัพย์สินทาง
 ปัญญา⁴⁸

เมื่ออธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาพิจารณาแล้วเห็นว่าคำขอจดทะเบียนและหลักฐานต่าง ๆ
 ถูกต้องครบถ้วนแล้ว และข้อความใดในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรไม่ได้ขัดต่อบทบัญญัติที่
 กฎหมายสิทธิบัตรไทยหรือกฎหมายอื่นได้กำหนดไว้ อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาจะมีคำสั่งให้รับจด
 ทะเบียน แต่ถ้าอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาพิจารณาแล้วเห็นว่าคำขอจดทะเบียนหรือหลักฐาน
 ต่าง ๆ ไม่ถูกต้องและไม่ครบถ้วน อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาก็จะมีคำสั่งไม่รับจดทะเบียน⁴⁹

2) หลักเกณฑ์ในการอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิในสิทธิบัตร

ผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นมีสิทธิเด็ดขาดที่เป็นขอบเขตค่อนข้างกว้างขวางและเป็นเรื่องที่มีความ
 เกี่ยวข้องกับการผลิตและการจำหน่ายสินค้า การใช้สิทธิเด็ดขาดนั้นหากกระทำเพื่อแสวงหาประโยชน์
 เพื่อตนเองโดยขาดความสำนึกในการรับผิดชอบต่อสังคมแล้ว จะเกิดผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรงถ้าหากว่า
 ได้มีการกำหนดเงื่อนไขที่เป็นการจำกัดการแข่งขัน (Anti-Competitive) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร
 พ.ศ. 2522 มาตรา 39 จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรไว้ว่า ผู้
 ทรงสิทธิบัตรจะกำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขัน
 โดยไม่ชอบธรรมไม่ได้ และจะกำหนดให้ผู้รับอนุญาตชำระค่าตอบแทนหลังจากสิทธิบัตรหมดอายุไม่ได้
 การกำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนที่ขัดต่อบทบัญญัติดังกล่าวนี้ให้ถือว่าเป็นโมฆะ⁵⁰

เงื่อนไขข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนที่มีลักษณะเป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่ชอบธรรม
 นั้น กฎกระทรวงออกตามความในมาตรา 39 ได้แบ่งเงื่อนไขข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนดังกล่าว
 ออกเป็น 2 ประเภท⁵¹ คือ

1) เงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนที่มีลักษณะเป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่ชอบ
 ธรรมในตัวเอง ได้แก่ เงื่อนไขที่ฝ่าฝืนกฎหมายเนื่องจากลักษณะของเงื่อนไขนั่นเอง โดยไม่ต้องมีปัจจัย
 หรือองค์ประกอบอื่นที่จะต้องนำมาพิจารณา ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวมีดังนี้

(ก) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตใช้การประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์อื่นของผู้ทรงสิทธิบัตร โดย
 เรียกค่าตอบแทนสำหรับการใช้ดังกล่าว เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเป็นต้องกำหนดเช่นนั้นเพื่อให้
 ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้ผลตามสิทธิบัตรหรือเป็นการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่สามารถหาได้จาก

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, 156.

⁴⁹ กฎกระทรวงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2524 ข้อ 7.

⁵⁰ ยรรยง พวงราช, คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร, 50.

⁵¹ กฎกระทรวง ฉบับที่ 25 (พ.ศ.2543).

แหล่งอื่นใดในราชอาณาจักร และค่าตอบแทนคำนวณแล้วเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่ได้รับจากการ
ประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าว (Package Licensing)

(ข) กำหนดห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตกล่าวอ้างหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ว่าสิทธิบัตรของผู้ทรง
สิทธิบัตรนั้นสมบูรณ์ตามมาตรา 54 หรือมาตรา 64 (Licensee Estoppel)

(ค) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตเปิดเผยการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งผู้รับอนุญาตได้
ปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือยอมให้ผู้ทรงสิทธิบัตรหาประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ดังกล่าว
แต่เพียงผู้เดียว โดยไม่ได้กำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมในการหาประโยชน์นั้นแก่ผู้รับอนุญาต

2) เงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนที่ไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดการแข่งขันในตัวเอง
แต่จะต้องพิจารณาสัญญาดังกล่าวแต่ละกรณี (Rule of Reason) โดยพิจารณาวัตถุประสงค์หรือ
เจตนาของคู่สัญญาว่ามีเจตนาที่จะก่อให้เกิดการแข่งขันโดยไม่ชอบธรรม รวมทั้งผลที่เกิดอาจเกิดขึ้น
จากเงื่อนไขข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนตามกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขัน ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงคำ
พิพากษาของศาล คำวินิจฉัยของคณะกรรมการ และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นตาม
กฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขัน ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าว ได้แก่

ก. กำหนดให้ผู้รับอนุญาตจัดหาวัสดุเพื่อใช้ในการผลิตทั้งหมดหรือบางส่วนจากผู้ทรงสิทธิบัตร
หรือจากผู้นำเข้าที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนดหรืออนุญาต (Tie-In) ไม่ว่าวัสดุที่ใช้ในการผลิตนั้นจะมี
ค่าตอบแทนหรือไม่ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเป็นต้องกำหนดเช่นนั้นเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้ผล
ตามสิทธิบัตรหรือเป็นวัสดุที่ไม่สามารถหาได้จากแหล่งอื่นใดในราชอาณาจักร และค่าตอบแทน
คำนวณแล้วต้องไม่สูงกว่าราคาวัสดุที่มีคุณภาพเท่าเทียมกันสามารถจัดหาจากผู้อื่นได้

ข. กำหนดห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตจัดหาวัสดุเพื่อใช้ในการผลิตทั้งหมดหรือบางส่วน จากผู้
จำหน่ายที่ทรงสิทธิบัตรกำหนด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถ้าไม่กำหนดเช่นนั้นจะเป็นเหตุให้ผลิตภัณฑ์ที่
ผลิตขึ้นไม่ได้ผลตามสิทธิบัตร หรือเป็นวัสดุที่ไม่สามารถหาได้จากแหล่งอื่นใดในราชอาณาจักร

ค. กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตเกี่ยวกับการจ้างบุคคลเพื่อใช้ในการผลิต
โดยใช้การประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่อนุญาต เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเป็นต้องกำหนดเช่นนั้น
เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้ผลตามสิทธิบัตร

ง. กำหนดให้ผู้รับอนุญาตขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตเกินกว่ากึ่งหนึ่งให้แก่ผู้ทรง
สิทธิบัตรหรือบุคคลที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนด

จ. กำหนดให้ผู้รับอนุญาตมอบอำนาจในการขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ทั้งหมดหรือ
บางส่วน ให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือบุคคลที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนด

ฉ. กำหนดให้ผู้รับอนุญาตจำกัดปริมาณการผลิต การขาย หรือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

ช. กำหนดห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตส่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ออกไปขายหรือจำหน่ายในประเทศอื่น
หรือกำหนดให้ผู้รับอนุญาตต้องได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิบัตรก่อนส่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ออกไปขาย

หรือจำหน่ายในประเทศอื่น เว้นแต่ผู้ทรงสิทธิบัตรจะเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรในประเทศดังกล่าว และได้
อนุญาตให้บุคคลอื่นเป็นผู้มีสิทธิขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรแต่ผู้เดียวในประเทศนั้น
ก่อนที่จะได้ทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรกับผู้รับอนุญาต

ฎ. กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย
หรือพัฒนาการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์

ฏ. กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตในการใช้การประดิษฐ์ หรือแบบผลิตภัณฑ์
ของบุคคลอื่น นอกจากการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่อนุญาต

ฐ. กำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีอำนาจในการกำหนดราคาขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้น

ฑ. กำหนดยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ทรงสิทธิบัตร ในกรณีที่มีการประดิษฐ์หรือแบบ
ผลิตภัณฑ์ที่อนุญาตให้ใช้นั้นมีส่วนบกพร่องอันไม่อาจตรวจสอบได้โดยง่ายในเวลาทำสัญญาอนุญาตให้
ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร

ฒ. กำหนดค่าตอบแทนการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรในอัตราที่สูงเกินสมควรหรือใน
อัตราที่ไม่เป็นธรรมเมื่อเทียบกับอัตราที่กำหนดในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรที่ผู้ทรง
สิทธิบัตรทำกับผู้รับอนุญาตรายอื่น

ณ. กำหนดเงื่อนไขที่ขัดต่อกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขัน

3. สิทธิในการที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วม

ในกรณีที่มีผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมกัน การที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรนั้น
จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมทุกคนก่อน ตามที่พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.
2522 มาตรา 40 ได้บัญญัติไว้ว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 42 ในกรณีที่มีผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมกันถ้ามิได้ตกลง
กันไว้เป็นอย่างอื่น ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมแต่ละคนมีสิทธิใช้สิทธิตามสิทธิตามมาตรา 36 และมาตรา
37 โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่น แต่การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร
หรือการโอนสิทธิบัตรตามมาตรา 38 ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมทุกคน”

อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้สิทธิ
โดยกฎหมายบังคับ หรือการอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยที่ผู้ทรงสิทธิบัตรไม่สมัครใจ ไว้ 2 กรณีด้วยกัน คือ

1) กรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรไม่ใช้การประดิษฐ์ให้เกิดประโยชน์ในประเทศภายในกำหนด เช่น
ไม่มีการผลิตผลิตภัณฑ์หรือใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร เป็นต้น กฎหมายสิทธิบัตรไทยจะอนุญาตให้
บุคคลอื่นขอใช้สิทธิตามสิทธิบัตรได้ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 46 โดยการให้
ยื่นคำขอใช้สิทธิตามสิทธิบัตรต่ออธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่ออธิบดีวินิจฉัยอย่างไรแล้ว ผู้ทรง
สิทธิบัตรหรือผู้ขอใช้สิทธิก็มีสิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการสิทธิบัตรและศาลต่อไปได้ตาม

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 50 และมาตรา 74

2) กรณีที่การประดิษฐ์ที่ได้รับสิทธิบัตรทั้ง 2 ฉบับนั้น มีความเกี่ยวข้องกัน พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 47 ที่ได้กำหนดไว้ว่า การขอใช้สิทธิตามสิทธิบัตรในกรณีนั้น จะต้องเข้าข่ายกรณีตามที่กฎหมายกำหนด คือ

ก. การประดิษฐ์ของผู้ขอใช้สิทธิเป็นการประดิษฐ์ที่มีความก้าวหน้าอย่างสำคัญทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นผลดีทางด้านเศรษฐกิจเมื่อเทียบกับการประดิษฐ์ของสิทธิบัตรที่ขอใช้

ข. ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิที่จะใช้สิทธิตามสิทธิบัตรของผู้ขอใช้สิทธิภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมในการขอใช้สิทธินั้น

ค. ผู้ขอใช้สิทธิไม่อาจจะโอนการใช้สิทธิดังกล่าวให้แก่บุคคลอื่น เว้นแต่จะเป็นการโอนไปพร้อมกับสิทธิบัตรของตน ในการขอใช้สิทธิในกรณีนี้ ผู้ขอใช้สิทธิจะต้องระบุว่าตนนั้นได้ยินยอมอนุญาตให้ผู้ทรงสิทธิบัตรที่ตนขอใช้สิทธินั้นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรของตนเป็นการตอบแทนด้วย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่า สิทธิที่จะอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรนี้เป็นผลต่อเนื่องจากสิทธิเด็ดขาดของผู้ทรงสิทธิบัตร คือเป็นการที่ผู้ทรงสิทธิบัตรได้ผ่อนปรนให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์ในสิ่งที่กฎหมายได้สงวนไว้ให้ตนแต่เพียงผู้เดียว การอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรจึงมีลักษณะที่เป็นการทำให้การกระทำที่ต้องห้ามตามกฎหมายนั้นกลายเป็นการกระทำที่ถูกต้อง และการอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิตามสิทธิบัตรนั้น นับว่าเป็นวิธปฏิบัติที่แพร่หลายในกลุ่มผู้ที่ประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมอีกด้วย

2.5.5 การจัดสรรผลประโยชน์ของเจ้าของหลายคนจากสิทธิบัตร

จากการทบทวนวรรณกรรม⁵² ผู้เขียนพบว่าไม่มีกฎหมายของประเทศใดที่ให้ความคุ้มครองแก่ความคิด หรือการประดิษฐ์ทุกประเภทโดยไม่มีขีดจำกัด และควรที่จะยอมรับว่า ไม่มีผลงานทางปัญญาหรือนวัตกรรมใดที่ถูกคิดค้นขึ้นโดยอาศัยความคิดของผู้สร้างสรรค์แต่เพียงผู้เดียวทั้งหมด เพราะในความเป็นจริงแล้ว การทำการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้ได้มาซึ่งนวัตกรรมใหม่ ๆ นั้น จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลความรู้ และความคิดที่ผู้อื่นได้คิดค้นไว้ก่อนแล้วทั้งสิ้น และจึงนำไปข้อมูลความรู้ที่ได้ค้นคว้ามานั้น ไปพัฒนาเพื่อให้ได้มาซึ่งนวัตกรรมใหม่ ๆ ดังนั้นการนำความคิดของผู้อื่นไปใช้งานจึงเป็นการกระทำโดยชอบ เว้นเสียแต่ว่าความคิดนั้นจะเป็นสิ่งที่กฎหมายได้สงวนไว้ให้แก่ผู้ทรงสิทธิโดยเฉพาะ

สิทธิทางกฎหมายนั้นเปรียบเสมือนรางวัลที่รัฐได้ให้แก่ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ที่ได้ทำการสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาขึ้น เพื่อตอบแทนในการที่บุคคลดังกล่าวได้คิดค้นผลงานทางปัญญาที่มีคุณค่าขึ้นอีกด้วย จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าการให้รางวัลตอบแทนการสร้างสรรค์ผลงานหรือนวัตกรรมนั้นย่อมมีความ

⁵² จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, กฎหมายสิทธิบัตร: แนวความคิดและบทวิเคราะห์, 28.

จำเป็น และรางวัลตอบแทนที่น่าจะมีความเหมาะสมมากที่สุดก็คือ การให้สิทธิเด็ดขาดในการแสวงหาประโยชน์จากผลงานทางปัญญานั้น⁵³

ตามกฎหมายสิทธิบัตรไทยนั้น ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับเรื่องค่าตอบแทนในการขอใช้สิทธิไว้น้อยมาก หรือเรียกได้ว่าแทบจะไม่ได้กล่าวไว้เลย เมื่อมองไปถึงวิวัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในลักษณะต่าง ๆ ผู้เขียนพบว่า การคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายแต่ละลักษณะมักจะเกิดขึ้นภายหลังจากที่มนุษย์ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาผลงานทางปัญญาขึ้นแล้ว เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้ถูกพัฒนาขึ้นก่อนที่กฎหมายลิขสิทธิ์จะถือว่าโปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นงานวรรณกรรมหรือผลิตภัณฑ์จำนวนมากได้ถูกพัฒนาขึ้นก่อนที่ประเทศต่าง ๆ จะให้การคุ้มครองสิทธิบัตรยา⁵⁴ เป็นต้น หากพิจารณาถึงสภาพความเป็นจริง นักประดิษฐ์และผู้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักจะเป็นลูกจ้างในบริษัทอุตสาหกรรม โดยทั้งนายจ้างและลูกจ้างต่างก็มีเหตุผลเฉพาะตัวในการที่จะทำการพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยี หรือคิดค้นผลงานทางปัญญาขึ้น โดยที่บริษัทอุตสาหกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาก็ในฐานะที่เป็นผู้ลงทุนออกค่าใช้จ่ายในการทำวิจัยและทำการพัฒนา โดยที่บริษัทนั้นลงทุนก็เพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่อาจนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตทางอุตสาหกรรมหรือเพื่อประโยชน์ในด้านการตลาดที่สามารถจะมาเป็นผู้นำในด้านการค้า และในด้านตรงข้าม นักประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ซึ่งเป็นลูกจ้างขององค์กรธุรกิจเหล่านั้นต่างมีความมุ่งหวังเพียงที่จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการจ้างงาน โดยที่ไม่ได้คาดหวังถึงประโยชน์ที่จะได้รับสิทธิเด็ดขาดตามกฎหมายแต่ประการใด

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 11 บัญญัติว่า “สิทธิขอรับสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ซึ่งลูกจ้างได้ประดิษฐ์ขึ้นโดยการทำงานตามสัญญาจ้างหรือโดยสัญญาจ้างที่มีวัตถุประสงค์ให้ทำการประดิษฐ์ย่อมตกได้แก่นายจ้าง เว้นแต่สัญญาจ้างจะระบุไว้เป็นอย่างอื่น

ความในวรรคหนึ่ง ให้ใช้บังคับแก่กรณีที่ลูกจ้างทำการประดิษฐ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยการใช้วิธีการ สติติ หรือรายงานซึ่งลูกจ้างสามารถใช้หรือล่วงรู้ได้เพราะการเป็นลูกจ้างตามสัญญาจ้างนั้น แม้ว่าสัญญาจ้างจะมีได้เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์”

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 12 บัญญัติว่า “เพื่อส่งเสริมให้มีการประดิษฐ์และเพื่อความเป็นธรรมแก่ลูกจ้างในกรณีที่มีการประดิษฐ์ของลูกจ้างตามมาตรา 11 วรรคหนึ่ง ถ้านายจ้างได้รับประโยชน์จากการประดิษฐ์หรือนำสิ่งประดิษฐ์นั้นไปใช้ ให้ลูกจ้างมีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษจากนายจ้าง นอกเหนือจากค่าจ้างตามปกติได้

⁵³ เรื่องเดียวกัน, 29.

⁵⁴ กนช รัตวานิช, *Open Innovation@Thailand*.

ให้ลูกจ้างที่ทำการประดิษฐ์ตามมาตรา 11 วรรคสอง มีสิทธิได้รับบำเหน็จพิเศษจากนายจ้าง สิทธิที่จะได้รับบำเหน็จพิเศษจะถูกตัดโดยสัญญาจ้างหาได้ไม่

การขอรับสิทธิตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้ยื่นต่ออธิบดีตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้อธิบดีมีอำนาจกำหนดบำเหน็จพิเศษให้แก่ลูกจ้างตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงค่าจ้าง ความสำคัญในการประดิษฐ์ ประโยชน์ที่นายจ้างได้รับหรือจะได้รับการประดิษฐ์ดังกล่าว และเงื่อนไขอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง”

ซึ่งตามบทบัญญัติของกฎหมายสิทธิบัตรไทยดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้เขียนเห็นว่าในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์นั้นมิใช่เพียงแต่ให้ประโยชน์แก่ลูกจ้าง และนายจ้าง แต่ยังไม่มียกเว้นโดยชัดเจนว่าในกรณีของผู้ที่ทรงสิทธิบัตรร่วมกันนั้นจะมีการจัดสรรผลประโยชน์กันอย่างไร ซึ่งประเด็นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าอาจนำมาซึ่งปัญหาได้ในภายหน้าเมื่อประเทศไทยเปิดรับนวัตกรรมแบบเปิดอย่างเต็มรูปแบบแล้ว เพราะเมื่อกฎหมายไม่ได้กำหนดเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของสิทธิบัตรร่วมกันไว้แล้วนั้น จะทำให้ไม่มีการควบคุมหรือดูแลและอาจเกิดความไม่เป็นธรรมจากการที่ปล่อยให้ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมตกลงกันได้โดยเสรี

2.5.6 มาตรการบังคับใช้สิทธิตามสิทธิบัตรในกรณีที่มีเจ้าของสิทธิบัตรหลายคน

กฎหมายสิทธิบัตรไทยได้กำหนดมาตรการบังคับใช้สิทธิ (Compulsory Licensing) ไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่ การบังคับใช้สิทธิโดยเอกชน และการบังคับใช้สิทธิโดยรัฐ

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 46 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิโดยเอกชน กล่าวคือ ในกรณีที่ไม่มีการใช้งานสิทธิบัตร ในสองกรณี ได้แก่

- 1) ไม่มีการผลิตผลิตภัณฑ์หรือไม่มีการใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตรภายในราชอาณาจักรโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือ
- 2) ไม่มีการขายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรหรือผลิตภัณฑ์ที่ใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร หรือมีการขายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวในราคาที่สูงเกินควร หรือไม่พอสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนภายในราชอาณาจักรโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

ซึ่งเมื่อปรากฏเหตุตามสองข้อดังกล่าวมานั้น ก็ให้บุคคลใด ๆ อาจยื่นคำขอใช้สิทธิตามสิทธิบัตรนั้นต่ออธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อพ้นกำหนดสามปีนับแต่วันที่ออกสิทธิบัตร หรือสี่ปีนับแต่วันที่ยื่นขอรับสิทธิบัตร แล้วแต่ระยะเวลาใดจะสิ้นสุดลงทีหลัง และหากเห็นว่าไม่มีการใช้งานสิทธิบัตรในประเทศ อธิบดีก็อาจจะอนุญาตให้บุคคลที่ขออนุญาตใช้สิทธิทำการผลิตหรือนำเข้าผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรได้

เมื่อมีการออกใบอนุญาตให้ใช้สิทธิตามที่ออกตามมาตรา 46 แล้วนั้น ใบอนุญาตดังกล่าวอาจจะถูกยกเลิกได้ หากปรากฏว่าเหตุแห่งการอนุญาตได้หมดสิ้นไปและไม่อาจเกิดขึ้นได้อีก และการยกเลิกดังกล่าวจะไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิได้รับตาม

ใบอนุญาตให้ใช้สิทธินั้น (มาตรา 50 ทวิ วรรคหนึ่ง) ส่วนรายละเอียดวิธีการในการยกเลิกนั้น เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยกฎกระทรวง ทั้งนี้กฎหมายได้บัญญัติให้นำบทบัญญัติมาตรา 49 วรรคสองและวรรคสาม และมาตรา 50 มาใช้บังคับโดยอนุโลม (มาตรา 50 ทวิ วรรคสอง)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการขอใช้สิทธิโดยเอกชน และในส่วนของรัฐก็เช่นเดียวกัน บางครั้งรัฐก็อาจมีความจำเป็นที่จะขอใช้สิทธิในสิทธิบัตรของเอกชน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม ประเทศชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีจุดมุ่งหมายสุดท้ายที่แตกต่างกันจากกรณีของเอกชนขอบังคับใช้สิทธิของเอกชน กฎหมายจึงได้บัญญัติแยกเป็นพิเศษ และสภาพการณ์ในการขอใช้สิทธิบัตรของเอกชนโดยรัฐนั้นอาจจะมีได้ทั้งในกรณีที่สถานการณ์ปกติหรือสภาวะการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งน้ำหนักความชอบธรรมในการที่รัฐจะก้าวล่วงไปในสิทธิของเอกชนก็มีน้ำหนักต่างกันตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น กฎหมายจึงบัญญัติไว้เป็น 2 กรณี คือ กรณีปกติและกรณีภาวะสงครามหรือในภาวะฉุกเฉิน ตามมาตรา 51 และมาตรา 52 ตามลำดับ

การบังคับใช้สิทธิโดยรัฐในกรณีปกตินี้ กฎหมายได้บัญญัติไว้ในมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ซึ่งบัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการประกอบกิจการอันเป็นสาธารณูปโภคหรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการสงวนรักษาหรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมหรือป้องกัน หรือบรรเทาการขาดแคลนอาหาร ยา หรือสิ่งอุปโภคบริโภคอย่างอื่นอย่างรุนแรงหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น กระทรวง ทบวง กรม อาจใช้สิทธิตามสิทธิบัตรอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 36 โดยกระทำการดังกล่าวเอง หรือให้บุคคลอื่นกระทำแทน ในการใช้สิทธิดังกล่าว กระทรวง ทบวง กรม จะต้องเสียค่าตอบแทนแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรตามมาตรา 48 วรรคสอง และจะต้องแจ้งให้ผู้ทรงสิทธิบัตรทราบเป็นหนังสือโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ โดยไม่อยู่ภายใต้บังคับเงื่อนไขแห่งมาตรา 46 มาตรา 47 และมาตรา 47 ทวิ”

จากบทบัญญัติของมาตรา 51 ดังกล่าวนั้น จะเห็นได้ว่า การที่รัฐจะทำการบังคับใช้สิทธิของเอกชนผู้มีสิทธิบัตรนั้น กฎหมายได้วางบทบัญญัติหลักเกณฑ์เงื่อนไขต่าง ๆ ไว้หลายประการ ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

1) การบังคับใช้สิทธิโดยรัฐต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความจำเป็นของสังคมส่วนรวมในเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การประกอบกิจการสาธารณูปโภค การป้องกันประเทศ การสงวนรักษาหรือได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม การป้องกันหรือบรรเทาการขาดแคลนอาหาร ยา หรือสิ่งอุปโภคบริโภคอย่างรุนแรง ตลอดจนประโยชน์สาธารณะอื่น ๆ เงื่อนไขความจำเป็นเหล่านี้เอง ก่อให้เกิดความชอบธรรมแก่รัฐในการที่จะไปบังคับใช้สิทธิของเอกชน

2) การใช้สิทธิตามสิทธิบัตรอาจเป็นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 36 ซึ่งโดยปกติการกระทำดังกล่าวก็เป็นการล่วงละเมิดสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร จึงจำเป็นต้องมาบัญญัติในส่วนของการบังคับใช้สิทธิไว้

3) การดำเนินการตามมาตรา 36 รัฐ คือ กระทรวง ทบวง กรม จะทำเองหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นกระทำแทนก็ได้

4) แม้จะเป็นการบังคับใช้สิทธิโดยรัฐ แต่ก็เป็นการล่วงล้ำเข้าไปในสิทธิของเอกชน ดังนั้นรัฐต้องจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้มีสิทธิด้วย โดยยื่นคำเสนอค่าตอบแทนและเงื่อนไขการใช้สิทธิต่ออธิบดี ซึ่งการกำหนดค่าตอบแทนก็เป็นไปโดยการตกลงกันระหว่างหน่วยงานของรัฐผู้ขอใช้สิทธิกับเจ้าของสิทธิ โดยกฎหมายให้นำบทบัญญัติมาตรา 50 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

5) เนื่องจากการขอใช้สิทธิโดยหน่วยงานของรัฐ และมีเงื่อนไขเหตุผลความจำเป็นซึ่งประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ดังนั้น กรณีนี้จึงไม่นำหลักเกณฑ์ตามมาตรา 46, 47 และมาตรา 47 ทวิ ซึ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนมาใช้บังคับ

ในกรณีภาวะสงครามหรือในภาวะฉุกเฉินนี้ รัฐสามารถบังคับใช้สิทธิตามสิทธิบัตรได้ โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 52 ซึ่งบัญญัติว่า ในภาวะสงครามหรือในภาวะฉุกเฉิน นายกรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งใช้สิทธิบัตรใดก็ได้เพื่อการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ และรักษาความมั่นคงแห่งชาติ โดยเสียค่าตอบแทนที่เป็นธรรมแก่ผู้ทรงสิทธิบัตร และต้องแจ้งให้ผู้ทรงสิทธิบัตรทราบเป็นหนังสือโดยไม่ชักช้า

ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวหรือจำนวนค่าตอบแทนต่อศาลภายในกำหนดหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งนั้น

ในกรณีของมาตรา 52 นี้เป็นกรณีที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสิทธิของเอกชน จำเป็นต้องใช้สิทธิตามสิทธิบัตรของเอกชนอีกกรณีหนึ่ง นอกเหนือจากกรณีของมาตรา 51 กล่าวคือเป็นกรณีภาวะสงครามหรือภาวะฉุกเฉิน จึงต้องการความรวดเร็ว แน่นนอนในการบังคับใช้สิทธิกฎหมายจึงบัญญัติเงื่อนไขหลักเกณฑ์ให้เป็นไปด้วยความสะดวก กล่าวคือ เมื่อมีสภาวะฉุกเฉิน ภาวะสงครามเกิดขึ้น นายกรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งใช้สิทธิบัตรเพื่อการจำเป็นในการป้องกันประเทศ และรักษาความมั่นคงแห่งชาติได้ แต่ก็ต้องคำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิบัตรด้วย กฎหมายจึงบัญญัติว่า การใช้สิทธิแม้ในภาวะสงคราม ภาวะฉุกเฉินดังกล่าว รัฐก็ต้องจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นธรรมแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรด้วย และต้องแจ้งให้ผู้ทรงสิทธิบัตรทราบเป็นหนังสือโดยไม่ชักช้า เมื่อผู้ทรงสิทธิบัตรทราบแล้วไม่พอใจก็มีสิทธิอุทธรณ์เกี่ยวกับจำนวนค่าตอบแทนต่อศาลภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง เป็นการเปิดช่องทางให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีโอกาสรักษาสิทธิ

ประโยชน์ของตน และศาลจะเข้ามาดูแลให้ความเป็นธรรมซึ่งน้ำหนักประโยชน์ของส่วนรวมและ
เอกชนผู้ทรงสิทธิบัตร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมเป็นที่ยอมรับกันได้ทั้งสองฝ่าย⁵⁵

พิจารณาจากหลักของกฎหมายสิทธิบัตรที่ได้ทำการศึกษาแล้วนั้น ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่ปรากฏ
ว่าจะรองรับนวัตกรรมแบบเปิดไว้เป็นกาลเฉพาะ เนื่องด้วยข้อจำกัดหลายประการ เช่น หลักว่าด้วย
ความใหม่ในกฎหมายสิทธิบัตร หรือแม้แต่หลักว่าด้วยผู้ประดิษฐ์หลายคน ก็ยังพบว่าไม่มีการกำหนด
ถึงลำดับแห่งสิทธิของผู้ทรงสิทธิแต่ละคนในการที่จะกล่าวอ้างสิทธิว่าใครจะมีสิทธิมากกว่าใคร ซึ่งเป็น
ประเด็นสำคัญสำหรับนวัตกรรมแบบเปิดที่มีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งผู้เขียนจะได้
ทำการศึกษาต่อไป

2.6 หลักและสิทธิความเป็นเจ้าของร่วมตามกฎหมายห้างหุ้นส่วนและบริษัท

2.6.1 หลักทั่วไป

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 และมาตรา 138 ได้บัญญัติความหมายของ
“ทรัพย์สิน” ว่าหมายความถึงวัตถุมีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ อย่างไรก็ตาม
แม้ว่ากฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะเน้นว่าทรัพย์สินเป็นวัตถุ ไม่ว่าจะรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ตาม แต่
ในความเป็นจริงแล้วนั้น ทรัพย์สินหาได้มีความหมายถึงตัววัตถุไม่ หากแต่หมายความถึงสิทธิทาง
กฎหมาย กล่าวคือ เป็นสิทธิทางกฎหมายที่เจ้าของอาจใช้เพื่อกีดกันผู้อื่นมิให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่
เป็นของตน

ทรัพย์สินทางปัญญานั้นเป็นสิทธิทางกฎหมายเช่นเดียวกับทรัพย์สินโดยทั่วไป โดยเป็นสิทธิ
ทางกฎหมายที่มีอยู่เหนือสิ่งที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ทางปัญญาของมนุษย์ ผู้ทรงสิทธิจึงมีสิทธิที่
จะกีดกันผู้อื่นจากการที่จะเข้ามาใช้ผลงานทางปัญญาที่ตนได้สร้างสรรค์หรือพัฒนาขึ้น ซึ่งสิทธิ
ดังกล่าวจะเรียกว่า “สิทธิเด็ดขาด” (Exclusive Rights) มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า การมีสิทธิ
เด็ดขาดในผลงานทางปัญญานั้น มิได้หมายความว่ามีการมีกรรมสิทธิ์ในผลงานนั้น หากแต่เป็นการที่
บุคคลผู้มีสิทธิสามารถที่จะควบคุมการผลิต ดัดแปลง จำหน่าย เผยแพร่ หรือใช้ผลงานทางปัญญาได้
และถ้าเกิดขึ้นจากบุคคลหลายคนได้มีกรรมสิทธิ์ร่วมกันก็ต้องมาดูในรายละเอียดของการเป็น
เจ้าของร่วมในกรรมสิทธิ์นั้น ๆ

ตามที่สัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา
1012 ได้บัญญัติว่า “อันว่าสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
ตกลงเข้ากันเพื่อกระทำการกิจการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้แต่กิจการที่กระทำ
นั้น” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวนี้มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

⁵⁵ สุพิศ ประณีตพลกรัง, กฎหมายสิทธิบัตร, (กรุงเทพฯ: อทตยา มิเลนเนียม, 2547), 86.

1) ต้องมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป

ถือเป็นการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดไว้แต่เฉพาะขั้นต่ำไว้คือสองคน แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนขั้นที่สูงไว้ ดังนั้นคนจำนวน 100 คน ก็สามารถทำสัญญาร่วมกันจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทได้ แต่ทั้งนี้หากจะต้องการจัดตั้งเป็นบริษัทจะต้องมีผู้เริ่มก่อการอย่างน้อย 7 คนขึ้นไป ดังนั้นบุคคลเพียงหนึ่งคนแม้จะประกอบการค้าอย่างใด ก็ไม่ถือว่าเป็นห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท สัญญาการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัทนั้นถือว่าเป็นนิติกรรมสัญญาอย่างหนึ่ง จึงต้องนำหลักทั่วไปของนิติกรรมมาใช้ บุคคลที่จะจัดตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัทได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถตามกฎหมายที่จะทำสัญญานั้น⁵⁶ คำว่า “บุคคล” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1012⁵⁷ นั้น หมายถึง บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่หากเป็นบริษัทมหาชนจำกัดแล้วนั้น กฎหมายจะห้ามบริษัทมหาชนเป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนจำกัด หากฝ่าฝืนผลจะเป็นโมฆะ

2) ต้องมีการตกลง

คำว่า “ตกลง” ตามกฎหมายห้างหุ้นส่วนบริษัทนั้น หมายความว่ารวมถึงการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งว่าจะร่วมจัดตั้งเป็นห้างหุ้นส่วนบริษัท และจะต้องเป็นการแสดงเจตนาบริสุทธิ์ ไม่ใช่เจตนาลวง นิติกรรมอำพราง ถูกกถฉ้อฉล สำคัญผิดหรือข่มขู่ โดยจะพิจารณาตามหลักกฎหมายในเรื่องนิติกรรมสัญญา

3) เข้ากัน

ต้องมีการนำ “ทุน” มาเข้ากันเพื่อทำกิจการตามกฎหมายห้างหุ้นส่วนบริษัท สิ่งที่จะนำมาลงทุนได้นั้น มี 3 ประการ ได้แก่

3.1) เงิน หมายถึง เงินตราที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย เป็นเงินที่ใช้อยู่ในท้องตลาดไม่ว่าจะเป็นของประเทศใดก็ตาม แต่ไม่ได้หมายความรวมถึงเงินที่เลิกใช้ไปแล้ว

3.2) ทรัพย์สินอย่างอื่น หมายความว่าถึงสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ก็ได้ แล้วแต่ที่จะได้ตกลงกันไว้ในการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัท

3.3) แรงงาน หมายความว่ารวมถึงความรู้ ความเชี่ยวชาญ สติปัญญา ฝีมือและประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ แต่การลงทุนด้วยแรงงานนั้นถือเป็นทุนสมมุติเพื่อที่จะคำนวณหากำไรหรือขาดทุนเท่านั้น หากว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเลิกกิจการ ก็ไม่ต้องคืนทุนที่ลงด้วยแรงงาน

⁵⁶ พินิจ ทิพย์มณี, *หลักกฎหมายห้างหุ้นส่วน*, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2546), 16.

⁵⁷ พิชัย นิลทองคำ, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 อาญา ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม*, (กรุงเทพฯ: อทตยา มิเลินเนียม, 2522), 334.

4) เพื่อกระทำกิจการ

คำว่า “กระทำกิจการ” นั้นเป็นไปตามหลักในเรื่องของสัญญาทั่วไป กล่าวคือ ต้องเป็นกิจการที่ไม่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย เป็นการพันวิสัย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

5) กระทำกิจการร่วมกัน

ก. มีกิจการงานร่วมกัน โดยทุกฝ่ายที่เป็นคู่สัญญาจะตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัทได้นั้นจะต้องมีกิจการอันเดียวกัน จะค้าก็ค้าด้วยกัน ขายก็ขายด้วยกัน กล่าวคือต้องร่วมกันในการได้กำไรและขาดทุนร่วมกัน สาระสำคัญของสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัทนี้ จัดเป็นเรื่องพิเศษจากสัญญาอื่น ๆ เช่น ซื้อขาย เช่า จำนำ จำนอง ซึ่งแต่ละฝ่ายของสัญญานั้นมีกิจการที่ต่างกัน ไม่รวมเป็นหนึ่งเดียวกัน

ข. กระทำกิจการร่วมกัน หรือการงานนั้นได้ถูกดำเนินไปในนามของผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นร่วมกัน กล่าวคือเพียงแต่จะร่วมทุนกันนั้นไม่พอ ต้องให้ผู้ที่ป็นคู่สัญญาเข้ามามีส่วนในการดำเนินการร่วมกัน หรือถ้ามิได้ดำเนินการร่วมกันเอง มีบุคคลอื่นดำเนินงานแล้วนั้น บุคคลผู้ดำเนินงานจะต้องดำเนินงานไปในนามของผู้ที่เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ที่ถือหุ้นนั้นร่วมกันอยู่ด้วย ฉะนั้นผู้จัดการธรรมดา จะไม่ถือว่าเป็นหุ้นส่วน

เมื่อทั้งสองนัยนี้รวมกัน จะเห็นว่าความมุ่งหมายของกฎหมายห้างหุ้นส่วนและบริษัทนั้น ถือว่าผู้ที่ป็นหุ้นส่วนและผู้ถือหุ้นทุกคนเป็นนายตัวเอง ฉะนั้นถ้าหากว่ามีใครคนใดคนหนึ่งมีชื่อเข้ามาในสัญญาตั้งห้างหุ้นส่วนบริษัท แต่ระบุว่าการงานนั้นต้องดำเนินไปแล้วแต่ผู้ป็นหุ้นส่วนคนอื่นจะให้จัดการอย่างทั้งหมดแล้วคนอื่น ๆ ไม่มีอำนาจอะไรเสียเลย คงแต่คอยจะได้กำไรเท่านั้น คนอื่นนั้นก็ไม่ใช่หุ้นส่วนหรือผู้ที่ถือหุ้นในบริษัทแต่อย่างใด อาจจะเป็นลูกจ้างของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ถึงแม้ว่าเขาผู้นั้นจะได้รับประโยชน์โดยคำนวณจากส่วนกำไรก็ดี

ตัวอย่างของศาลอังกฤษเรื่องหนึ่ง เจ้าของโรงละครตกลงช่วยออกเงินส่วนหนึ่งให้อีกคนหนึ่งไปจัดหาละครมาเล่นในโรงละครของตน และมีสัญญาระหว่างกันว่า เก็บเงินจากคนดูได้เท่าไรจะแบ่งกันคนละครึ่ง แต่การจัดการทั้งหลายนั้นอยู่ในมือของผู้นำละครมาเล่นทั้งสิ้น ศาลอังกฤษตัดสินว่า ไม่ถือว่าเป็นสัญญาเข้าหุ้นส่วน⁵⁸

6) ประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้แต่กิจการที่ทำนั้น

การรวมกิจการเข้ากันนั้น จะต้องมีกิจการที่ร่วมกัน และประสงค์ที่จะแบ่งกำไรอันเกิดจากกิจการนั้น การที่ทำงานร่วมกันแต่ไม่ประสงค์ที่จะเอากำไรเป็นทำนองการค้าแล้วก็ไม่ถือว่าเป็นหุ้นส่วนหรือบริษัทหรือถ้าคู่สัญญาไม่ประสงค์จะแบ่งกำไร แต่ประสงค์ที่จะแบ่งเงินที่เก็บได้จากการค้า

⁵⁸ ทวี เจริญพิทักษ์, กฎหมายหุ้นส่วนและบริษัทโดยพิสตาร, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538), 11.

ทั้งหมด ก็ไม่ถือว่าเป็นหุ้นส่วนเช่นกัน สาระสำคัญในข้อนี้ นั้น จะต้องพิจารณาจากเจตนาอันแท้จริง ของคู่สัญญาแต่แรกเมื่อเริ่มตกลงกัน ถ้าแรกเริ่มไม่คิดจะทำกิจการเอากำไร แต่ต่อมาภายหลังจะเอากำไร เช่นนี้ก็ไม่ถือว่าเป็นหุ้นส่วน เพราะได้มีการเปลี่ยนเจตนา แต่ถ้าหากว่าตัวสัญญามีใจความชัดว่า จะแบ่งปันกำไรสุทธิกันแล้ว การรวมงานกันนั้นก็อาจเป็นหุ้นส่วน ทั้งนี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น ไม่ได้เด็ดขาดเสมอไปว่า ถ้าแบ่งกำไรสุทธิหรือแบ่งกำไรแล้วจะต้องเป็นหุ้นส่วนกัน⁵⁹

2.6.2 ขอบเขตอำนาจจัดการของความเป็นหุ้นส่วน

ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1034⁶⁰ บัญญัติว่า “ถ้าได้ตกลงกันไว้ว่า การงานของห้างหุ้นส่วนนั้น จัดให้เป็นไปตามเสียงข้างมากแห่งผู้เป็นหุ้นส่วนไซ้ ท่านให้ผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งมีเสียงเป็นคะแนนหนึ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนที่ลงหุ้นด้วยมากหรือน้อย”

กล่าวคือ มาตรานี้จะใช้บังคับเฉพาะในเรื่องที่มีการตกลงกันว่าการงานของห้างหุ้นส่วนนั้น ให้ใช้เสียงข้างมากบังคับ ถ้าหากว่าได้มีการตกลงดังนี้และไม่มีถ้อยคำอื่นอีกแล้ว ก็ต้องถือว่าผู้ที่เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งมีเสียงหนึ่งเสียง โดยที่ไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนหุ้นที่ลงมากหรือน้อย แต่ถ้าหากว่าในสัญญาตั้งห้างหุ้นส่วนนั้นไม่ได้ตกลงกันว่า กิจการของห้างหุ้นส่วนนั้นจะต้องดำเนินไปด้วยเสียง จึงจะต้องวินิจฉัยด้วยว่าการงานของห้างหุ้นส่วนนั้นจำเป็นต้องดำเนินกันด้วยความเห็นชอบพร้อมกันของหุ้นส่วนทุกคนหรือจะต้องเอาเสียงข้างมากมาเป็นวินิจฉัย ตรงนี้นั้นยังคงเป็นข้อที่สงสัยกันอยู่

บุคคลทุกคนที่เป็นหุ้นส่วนในห้างหุ้นส่วนนั้น ล้วนแต่เป็นเจ้าของแห่งทรัพย์สินนั้น ย่อมมีสิทธิในการที่จะใช้สอยและจำหน่ายได้ตามใจชอบ ก็อาจทำให้ทรัพย์สินส่วนรวมนั้นเกิดความเสียหายได้ เราจึงนำหลักในเรื่องของกรรมสิทธิ์รวมมาอนุโลมใช้ซึ่งได้ให้อำนาจแก่ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์รวม จัดการงานทรัพย์สินส่วนรวมนั้นได้ตามมาตรา 1358⁶¹ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีความว่า

“ในเรื่องจัดการตามธรรมดา ท่านว่าพึงตกลงโดยคะแนนข้างมากแห่งเจ้าของรวม แต่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางจัดการตามธรรมดาได้ เว้นแต่ฝ่ายข้างมากได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่น แต่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจทำการเพื่อรักษาทรัพย์สินได้เสมอ

ในเรื่องจัดการอันเป็นสาระสำคัญ ท่านว่าต้องตกลงกันโดยคะแนนข้างมากนั้นต้องมีส่วนไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งแห่งค่าทรัพย์สิน” กล่าวคือ ในเรื่องของห้างหุ้นส่วนนั้น ผู้ที่เป็นหุ้นส่วนยังถือว่าเป็นผู้ที่

⁵⁹ กนช รัตวานิช, Open Innovation@Thailand.

⁶⁰ พันธพงศ์ ตั้งธีระสุนันท์, เส้นทางนวัตกรรม ตอนที่ 11: นวัตกรรมแบบเปิด Open innovation, 339.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, 417.

มีกรรมสิทธิ์รวมในทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนนั้นอยู่ และเมื่อไม่มีกฎหมายพิเศษแล้ว จึงอาจนำ บทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องกรรมสิทธิ์มาใช้บังคับโดยอนุโลมได้⁶²

มาตรา 1035⁶³ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ถ้าได้ตกลงกันไว้ว่าจะ ให้ผู้เป็นหุ้นส่วนหลายคนจัดการห้างหุ้นส่วนไซ้ร้ หุ้นส่วนผู้จัดการแต่ละคนจะจัดการห้างหุ้นส่วนนั้นก็ได้ แต่หุ้นส่วนผู้จัดการคนหนึ่งคนใดจะทำการอันใดซึ่งหุ้นส่วนผู้จัดการอีกคนหนึ่งทักท้วงนั้นไม่ได้”

กล่าวคือ ในกรณีที่ได้มีการตกลงกันไว้ว่าให้หุ้นส่วนบางคนเป็นผู้จัดการห้างหุ้นส่วน หุ้นส่วน ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการแต่ละคนก็มีอำนาจเต็มที่ในการจัดการห้างหุ้นส่วนตามกรอบที่ได้ทำ การตกลงกันไว้ แต่ถ้าหากไม่มีกรอบของอำนาจตกลงไว้เป็นพิเศษ หุ้นส่วนผู้จัดการนั้นก็ยังมีอำนาจเต็มที่ ในการที่จะจัดการไปคนเดียวได้เต็มกิจการของห้างหุ้นส่วน แต่ถ้ามีหุ้นส่วนผู้จัดการคนอื่นทักท้วง หุ้นส่วนผู้จัดการคนนั้นก็ระงับการกระทำในสิ่งที่เขาทักท้วงไม่ได้ ฉะนั้นถ้าหากหุ้นส่วนที่ทักท้วงนั้นไม่ใช่ ผู้จัดการหุ้นส่วนผู้จัดการคนนั้นก็ย่อมทำไปได้ แต่อย่างไรก็ดีต้องระงับว่า หุ้นส่วนผู้จัดการกับหุ้นส่วน ผู้อื่นนั้น มีลักษณะเป็นตัวการตัวแทนกัน ดังนั้นหากเกิดความเสียหาย ก็จะต้องรับผิดชอบตาม ลักษณะของตัวการตัวแทน แต่ถ้าความเสียหายไม่ได้เกิดขึ้น ประโยชน์ที่ได้รับนั้นห้างหุ้นส่วนทุกคนก็ ย่อมได้ด้วย

มาตรา 1036 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “อันหุ้นส่วนผู้จัดการนั้น จะเอาออกจากตำแหน่งได้ต่อเมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลาย ยินยอมพร้อมกัน เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น”

กล่าวคือ หุ้นส่วนผู้จัดการนั้นย่อมถือว่าเป็นตัวแทนในการใช้อำนาจจัดการงานแทนหุ้นส่วน ทุกคน และการที่จะถอนการเป็นตัวแทนนี้ ตัวการทุกคนที่ตั้งเข้ามา ก็จะต้องมีส่วนร่วมรู้เห็นยินยอมด้วย นอกจากว่าจะมีข้อตกลงกันเป็นอย่างอื่นแล้ว เพราะถ้าไม่มีข้อตกลงไว้เป็นอย่างอื่นแล้วนั้น กฎหมาย ห้างหุ้นส่วน-บริษัท บังคับว่า ทุกคนต้องยินยอมพร้อมกัน และตามมาตรา 1036 นี้ก็เป็นหลักประกัน ของหุ้นส่วนผู้จัดการที่จะไม่ต้องออกจากตำแหน่งเมื่อทำงานขัดกับหุ้นส่วนคนอื่น ๆ และเป็น บทบัญญัติที่ระบุงถึงการออกของหุ้นส่วนผู้จัดการมาเป็นหุ้นส่วนธรรมดา โดยที่หุ้นส่วนคนอื่น ๆ รวมถึงหุ้นส่วนผู้จัดการและหุ้นส่วนธรรมดาได้ยินยอมพร้อมกัน แต่บทบัญญัติมาตรานี้จะไม่ใช้บังคับ กับผู้จัดการธรรมดา เพราะได้ตั้งขึ้นจากหุ้นส่วนทั้งหลาย ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลภายนอก

⁶² กนช รัตติวานิช, Open Innovation@Thailand.

⁶³ พันธพงศ์ ตั้งธีระสุนันท์, เส้นทางนวัตกรรม ตอนที่ 11: นวัตกรรมแบบเปิด Open innovation,

มาตรา 1038⁶⁴ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้เป็นหุ้นส่วน ประกอบกิจการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งมีสภาพดุจเดียวกัน และเป็นการแข่งขันกับกิจการของห้างหุ้นส่วนนั้น ไม่ว่าทำเพื่อประโยชน์ตน หรือประโยชน์ผู้อื่น โดยมิได้รับความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่น ๆ

หากว่าผู้ที่เป็นหุ้นส่วนคนใดทำการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติมาตรานี้ไซ้ ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่น ๆ ชอบที่จะเรียกเอาผลกำไรซึ่งผู้หนึ่งหาได้ทั้งหมด หรือเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อการที่ห้างหุ้นส่วนได้รับความเสียหาย เพราะเหตุนี้ แต่ห้ามมิให้ฟ้องเรียกเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่วันทำการฝ่าฝืน” เหตุผลในการห้ามมิให้ผู้เป็นหุ้นส่วนทำการค้าขาย แข่งกับห้างหุ้นส่วนก็เพราะว่า กรณีหุ้นส่วนที่เป็นผู้จัดการถ้ายอมให้แข่งขันกับห้างได้ ประโยชน์ของห้างก็ย่อมขัดกับประโยชน์ส่วนตัว ห้างหุ้นส่วนย่อมได้รับความเสียหาย สำหรับหุ้นส่วนซึ่งไม่ใช่ผู้จัดการ แม้ว่าจะดำเนินการจัดการไม่ได้ แต่เนื่องด้วยมีสิทธิในการควบคุมดูแลถามไถ่ถึงกิจการได้ตลอดเวลา และสามารถเข้าตรวจเอกสารต่าง ๆ ของห้างหุ้นส่วนได้ ก็ย่อมที่จะรู้ถึงแนวทางและนโยบายทางการค้าของห้างหุ้นส่วนได้เป็นอย่างดี ถ้าหากไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายห้ามในเรื่องนี้ไว้ ทำให้สามารถนำความรู้ในเรื่องนี้ไปเป็นประโยชน์แข่งขันทางการค้ากับห้างหุ้นส่วนได้ แต่ถ้าหากว่าห้างหุ้นส่วนกล้าที่จะให้ผู้เป็นหุ้นส่วนค้าขายแข่งขันกันแล้ว ก็ต้องจำกัดอำนาจของผู้เป็นหุ้นส่วนนั้นลง หรือทำสัญญาแบ่งกำไร⁶⁵

2.6.3 เปรียบเทียบสิทธิระหว่างเจ้าของร่วมและความเป็นหุ้นส่วน

ในเรื่องของห้างหุ้นส่วนและกรรมสิทธิ์รวมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ผู้เขียนจะนำมาพิจารณาเปรียบเทียบว่าสิทธิของความเป็นเจ้าของร่วมตามกฎหมายสิทธิบัตร จะสามารถนำหลักของสิทธิในการเป็นหุ้นส่วนมาปรับใช้ได้หรือไม่ หากพิจารณาแล้วมีประเด็นของกฎหมายที่มี

ลักษณะที่จะนำมาศึกษาเพื่อให้เข้าใจในหลักของความเป็นเจ้าของร่วมตามกฎหมายสิทธิบัตรมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีดังนี้

1) บุคคลหลายคนเป็นเจ้าของทรัพย์สินร่วมกัน

เมื่อบุคคลเข้าหุ้นกันเป็นห้างหุ้นส่วนก็ย่อมต้องมีการนำทรัพย์สินออกมาลงหุ้นกัน และทรัพย์สินนั้นย่อมกลายเป็นทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วน ทรัพย์สินที่ผู้เป็นหุ้นส่วนได้นำมาลงหุ้นนั้นถือว่าเป็นของหุ้นส่วนทุกคนร่วมกัน ทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ในกิจการของห้างหุ้นส่วนก็ต้องถือว่าเป็นของหุ้นส่วนทุกคนร่วมกัน จนกว่าจะได้มีการตกลงแบ่งปัน หรือมีการชำระบัญชีเมื่อเลิกห้าง ทำนอง

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁵ กนช รัตติวานิช, Open Innovation@Thailand.

เกี่ยวกับการที่บุคคลหลายคนถือกรรมสิทธิ์ร่วมกันในทรัพย์สิน ซึ่งยังไม่ได้แบ่งแยกนั่นเอง และหุ้นส่วนทุกคนจะตกลงให้แบ่งทรัพย์สินกันเมื่อใดก็ได้ ทำนองเดียวกับเจ้าของรวมตกลงแบ่งทรัพย์สิน⁶⁶

2) กฎหมายสันนิษฐานว่ามีส่วนเท่ากัน

ในเรื่องกรรมสิทธิ์รวมนั้น ถ้าไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเจ้าของรวมคนใดมีส่วนเท่าใด ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1357 บัญญัติว่า “ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้เป็นเจ้าของร่วมกันมีส่วนเท่ากัน”

และในทำนองเดียวกันนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1027 ได้บัญญัติว่า “ในเมื่อมีกรณีเป็นข้อสงสัย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า สิ่งซึ่งนำมาลงหุ้นด้วยกันนั้นมีค่าเท่ากัน”

3) อำนาจการจัดการที่คล้ายคลึงกัน

ในเรื่องกรรมสิทธิ์รวมนั้น เจ้าของรวมอาจตกลงกันอย่างไรในเรื่องจัดการทรัพย์สินที่มีกรรมสิทธิ์รวมกันก็ได้ แต่ถ้าไม่มีข้อตกลงกันอย่างไร หรือกรณีเป็นที่สงสัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1358 บัญญัติว่า

“ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าของรวมมีสิทธิจัดการทรัพย์สินรวมกัน

ในเรื่องจัดการตามธรรมดา ท่านว่าพึงตกลงโดยคะแนนข้างมากแห่งเจ้าของรวม แต่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางจัดการตามธรรมดาได้ เว้นแต่ฝ่ายข้างมากได้ตกลงไว้เป็นอย่างอื่น แต่เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจทำการเพื่อรักษาทรัพย์สินได้เสมอ ฯลฯ”

และในทำนองเดียวกันประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1033 ได้บัญญัติว่า

“ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนมิได้ตกลงกันไว้ในกระบวนจัดการห้างหุ้นส่วนไซร์ ท่านว่าผู้เป็นหุ้นส่วนย่อมจัดการห้างหุ้นส่วนนั้นได้ทุกคน แต่ผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งคนใดจะเข้าทำสัญญาอันใดซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนอีกคนหนึ่งทักท้วงนั้นไม่ได้

ในกรณีเช่นนี้ ท่านให้ถือว่าผู้เป็นหุ้นส่วนย่อมเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการทุกคน”

4) การเปลี่ยนแปลงสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญต้องได้รับความยินยอมจากทุกคน

เรื่องของกรรมสิทธิ์รวมนั้นถ้าไม่ได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ของการมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากเจ้าของรวมทุกคน เพราะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เท่ากับเป็นการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ได้ตกลงกันไว้แต่เดิมและเป็นเรื่องสำคัญตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1358 วรรคสี่ บัญญัติว่า “การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์นั้น ท่านว่าจะตกลงกันได้ก็แต่เมื่อเจ้าของรวมเห็นชอบทุกคน”

⁶⁶ โสภณ รัตนากร, คำอธิบาย หุ้นส่วนและบริษัท, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2556), 35.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1032 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้เปลี่ยนแปลงข้อสัญญาเดิมแห่งห้างหุ้นส่วน หรือประเภทแห่งกิจการ นอกจากด้วยความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนหมดตัวกันทุกคน เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น”

5) การแบ่งทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนทำได้ยากกว่าการแบ่งกรรมสิทธิ์รวม

การแบ่งทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนนั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคน ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็ต้องมีการเลิกห้างกันก่อนจึงจะแบ่งทรัพย์สินกันได้ การเลิกห้างถ้าทุกฝ่ายไม่ตกลงพร้อมใจกัน จะเลิกได้ก็ต่อเมื่อเข้ากรณีตามที่กฎหมายได้บัญญัติให้เลิกได้เท่านั้น จะบอกเลิกห้างหุ้นส่วนเหมือนกับสัญญาอื่นทั่ว ๆ ไปไม่ได้ บางกรณีการเลิกหุ้นส่วนจะต้องฟ้องขอให้ศาลสั่งเลิก ซึ่งศาลอาจใช้ดุลพินิจไม่สั่งให้เลิกก็ได้ บางกรณีแม้เลิกหุ้นส่วนแล้วยังต้องมีการชำระบัญชีก่อนจึงจะแบ่งทรัพย์สินของห้างหุ้นส่วนกันได้

ส่วนการแบ่งกรรมสิทธิ์รวมนั้นเจ้าของรวมจะขอแบ่งเมื่อใดก็ได้ เว้นแต่จะมีนิติกรรมห้ามการแบ่งไว้ ซึ่งก็ห้ามได้ไม่เกิน 10 ปี ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1363 บัญญัติว่า

“เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ มีสิทธิเรียกให้แบ่งทรัพย์สินได้ เว้นแต่จะมีนิติกรรมขัดอยู่ หรือถ้าวัตถุที่ประสงค์ที่เป็นเจ้าของรวมกันนั้นมีลักษณะเป็นการถาวร ก็เรียกให้แบ่งไม่ได้

สิทธิเรียกให้แบ่งทรัพย์สินนั้น ท่านว่าจะตัดโดยนิติกรรมเกินคราวละสิบปีไม่ได้

ท่านว่าเจ้าของรวมจะเรียกให้แบ่งทรัพย์สินในเวลาที่ไม่เป็นโอกาสอันควรไม่ได้”

ผู้เขียนพิจารณาจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วเห็นว่าความเป็นเจ้าของร่วมและความเป็นหุ้นส่วนนั้นมีทั้งหลักที่คล้ายคลึงกัน และหลักที่แตกต่างกัน และที่เห็นได้ชัดคือการแบ่งทรัพย์สินเพราะในกรณีของห้างหุ้นส่วนนั้นจะทำได้ยากกว่าการเป็นเจ้าของรวม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแม้ความเป็นเจ้าของรวมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะทำการจัดสรรผลประโยชน์ได้ง่ายกว่าก็จริง แต่ในความเป็นจริงเมื่อเกิดนวัตกรรมแบบเปิดแบบเต็มรูปแบบในประเทศไทยแล้ว ในหลักของความเป็นเจ้าของร่วมตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา คงจะไม่ง่ายเหมือนในหลักของกรรมสิทธิ์รวมเป็นแน่

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายสากลที่คุ้มครองการบริหารจัดการสิทธิด้านสิทธิบัตร

ในบทนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาด้านกฎหมายสากลว่าด้วยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความคุ้มครองในการบริหารจัดการสิทธิด้านสิทธิบัตร ซึ่งผู้เขียนจะทำการศึกษากฎหมายของประเทศอังกฤษในเรื่องการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ และศึกษาความตกลงระหว่างประเทศ (TRIPs Agreement) ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองในด้านของสิทธิบัตร เพื่อจะนำไปวิเคราะห์ในเรื่องของการเสนอให้มีการกำหนดความคุ้มครองทางกฎหมายในเรื่องการบริหารจัดการสิทธิในนวัตกรรมแบบเปิดแยกจากการคุ้มครองสิทธิในกฎหมายสิทธิบัตรที่มีอยู่เดิม ว่าจะมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด

3.1 การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access หรือ OA)

หลักการเข้าถึงแบบเปิด (Open Access หรือ OA) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมขึ้นในวงการนักวิจัยที่ต้องการผลักดันให้ผู้ที่จะใช้ประโยชน์ในงานวิจัยนั้นสามารถเข้าถึงความรู้ที่ได้จากการศึกษาหรือการวิจัยได้อย่างอิสระ โดยการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางในการจัดเก็บ และเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านั้น ทำให้การเข้าถึงผลงานเหล่านั้นสามารถทำได้สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น อีกทั้งยังลดค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ใช้ปลายทาง และยังเป็นการช่วยให้การกระจายความรู้ ความสามารถให้กว้างไกลขึ้นด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นที่มาของแนวคิด “นวัตกรรมแบบเปิด” (Open Innovation)

นอกจากแนวคิดในการเข้าถึงแบบเปิดแล้ว ยังมีแนวคิดอื่นที่ต้องการให้เกิดการเข้าถึงได้อย่างเสรีมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันมีแนวคิด Open อื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างแนวคิดที่เปิดให้เป็นเสรี ได้แก่ การเรียนรู้แบบเปิด (Open Education) เนื้อหาแบบเปิด (Open Content) และโปรแกรมรหัสเปิด (Open source software – OSS) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้¹

1) การเรียนรู้แบบเปิด (Open Education)

เป็นการเผยแพร่ความรู้เพื่อเชิงการศึกษาในรูปแบบดิจิทัลที่มีคุณภาพสูง โดยมีการจัดระเบียบในรูปแบบของหลักสูตรต่าง ๆ ซึ่งเปิดให้เข้าถึงได้ทุกคน ทุกที่ ทุกเวลาผ่านอินเทอร์เน็ต การเรียนรู้แบบเปิดนั้นได้สร้างประโยชน์ คือ การสามารถเข้าถึงและการกระจายความรู้ไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกที่ซึ่งการศึกษาระดับสูงยังไม่สามารถเข้าไปถึง และสามารถให้นักเรียนฝึกฝนและศึกษาในการทำการวิจัย อีกทั้งยังเพิ่มความยั่งยืนต่อความรู้ความสนใจในการศึกษาในระดับสูงอีกด้วย โดยที่

¹ เอกพล แก้วไพศาลกิจ, การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access) [Online], 13 มิถุนายน 2557. แหล่งที่มา <http://stks.or.th/th/knowledge-bank/28-library-science/4011-open-access.html>.

ผู้นำไปใช้นั้นสามารถที่จะทำซ้ำ เผยแพร่ แปร รวมถึงดัดแปลงสำหรับการเผยแพร่ที่ไม่ใช่เพื่อเชิงพาณิชย์เท่านั้น แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผู้ที่นำไปเผยแพร่จะต้องอ้างอิงถึงเจ้าของผลงานเดิม และเผยแพร่ต่อในลักษณะเดียวกัน

2) เนื้อหาแบบเปิด (Open Content) คือแนวคิดที่เปิดหัวข้อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จากนั้นทุกคนมีสิทธิที่จะเพิ่ม ปรับปรุง แก้ไข เนื้อหาในหัวข้อนั้น ๆ รวมทั้งการนำไปคัดลอกหรือแบ่งปันข้อมูลนั้น ภายใต้สัญญาอนุญาตที่กำหนดไว้ (Wiley, 1998) ตัวอย่างในเรื่องนี้ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ Wikipedia ซึ่งเป็นสารานุกรมที่อนุญาตให้ผู้ใช้สามารถนำเอาข้อมูลที่มีไปใช้ได้ รวมถึงอนุญาตให้แก้ไข ดัดแปลงเนื้อหาที่มีเพื่อให้มีเนื้อหาที่มีความถูกต้องสมบูรณ์

3) โปรแกรมรหัสเปิด (Open Source Software – OSS) คือแนวคิดในการออกแบบ พัฒนา และแจกจ่ายต้นฉบับของสินค้าหรือความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อให้ผู้อื่นนำไปใช้พัฒนาต่อยอดต่อไป โดยที่ Open Source Initiative ได้ให้คำจำกัดความที่ว่า Open Source นั้นไม่ได้หมายความว่า การเข้าถึงรหัสต้นฉบับ (Source Code) เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงสิทธิในการนำกลับมาจัดสรรใหม่ การเผยแพร่รหัสต้นฉบับ การอนุญาตให้สามารถทำการแก้ไข ดัดแปลงรวมถึงเปลี่ยนแปลงรูปแบบโดยอาจใช้ในรูปแบบของเวอร์ชันต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อื่นนำโปรแกรมไปพัฒนาต่อยอดนั่นเอง

ความคิดในการจัดทำ Open Access (OA) นั้น ได้เริ่มต้นขึ้นจากนักวิจัยในวงการวิทยาศาสตร์ที่ต้องการเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการทำวิจัยไปสู่ผู้อ่านให้ได้อย่างกว้างขวาง โดยการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อในการเผยแพร่ หลักการเบื้องต้นในการทำ OA จากการประชุมที่สำคัญ 3 แห่ง คือ The Budapest Open Access Initiative ในปี 2002, the Bethesda Principles ในปี 2003 และ The Berlin Declaration on Open Access ในปี 2003 ซึ่งในการประชุมแต่ละแห่งนั้นต่างได้ให้คำจำกัดความของ OA ออกมาแตกต่างกันเล็กน้อย แต่ก็มีหลักการพื้นฐานที่ตรงกันคือ “ผู้ใช้เข้าถึงได้ทางอินเทอร์เน็ตทั้งการค้นหาค้นหาบทความและนำไปอ่าน ถ้าย้อน ทำสำเนา แจกจ่ายต่อ โดยปราศจากเงื่อนไขด้านกฎหมายและค่าใช้จ่าย ผู้เขียนบทความสามารถควบคุมสิทธิในตัวเองบทความนั้นเมื่อถูกนำไปอ้างอิง และบทความฉบับเต็มต้องถูกนำไปจัดเก็บในคลังความรู้เพื่อให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นผ่านอินเทอร์เน็ตได้”

3.2 นโยบายนวัตกรรมแบบเปิด (Research Councils United Kingdom หรือ RCUK)

นโยบายของนวัตกรรมแบบเปิดที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเพื่อจะนำมาเป็นแนวทางในการใช้รูปแบบของนวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทยนั้น เป็นนโยบายของสภาวิจัยแห่ง

สหราชอาณาจักร² เกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีและแนวทางการให้การสนับสนุน (RCUK Policy on Open Access and Supporting Guidance) ซึ่งสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรมีแนวคิดนโยบายเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีและมีแนวทางให้การสนับสนุนดังต่อไปนี้

1) การเข้าถึงผลงานการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐได้อย่างเสรีและไม่มีค่าใช้จ่ายนั้นก่อประโยชน์ในทางสังคมและเศรษฐกิจหลายประการ รวมทั้งเป็นการช่วยให้เกิดการพัฒนางานวิจัยใหม่ ๆ รัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรซึ่งมีความมุ่งมั่นในการสร้างฐานข้อมูลที่โปร่งใสและเปิดเผย ได้ให้คำมั่นว่าจะส่งเสริมให้มีการเข้าถึงข้อมูลงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์แล้วอย่างเสรีด้วยสภาวิจัย (Research Councils) (ซึ่งในสหราชอาณาจักรมีสภาวิจัยจำนวน 7 แห่ง ตามสาขาการวิจัย สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรหรือ RCUK เป็นเหมือนสำนักเลขานุการที่ดูแลประสานงานระหว่างสภาวิจัยแต่ละแห่งนั้น) มีหน้าที่ในการนำเงินสาธารณะมาลงทุนกับการวิจัย สภาวิจัยแต่ละแห่งจึงมีความรับผิดชอบอย่างยิ่งในการเปิดเผยผลงานการวิจัยนั้น ๆ ต่อสาธารณชน ไม่ใช่เปิดเผยกันในหมู่นักวิจัยอื่น ๆ เท่านั้น แต่รวมไปถึงผู้ใช้บริการที่อาจจะนำข้อมูลการวิจัยไปใช้ในธุรกิจ งานการกุศล งานในภาครัฐ รวมทั้งสาธารณชนโดยทั่วไปซึ่งเป็นผู้เสียภาษี

2) สภาวิจัยต่าง ๆ ได้มีนโยบายเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลโดยเสรีมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005 และนโยบายฉบับปรับปรุงนี้เกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการวางแผนนโยบายในปัจจุบันทั้งภายในประเทศและทั่วโลก

3) เอกสารฉบับนี้ประกอบด้วยแถลงการณ์นโยบายและแนวทางการให้การสนับสนุน ซึ่งมุ่งเน้นไปที่นักวิจัย สถาบันวิจัยต้นสังกัดของนักวิจัยเหล่านั้น และสำนักพิมพ์รายงานวิจัยที่ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว

ประเด็นสำคัญจากนโยบายฉบับนี้ที่สามารถนำมาเป็นแนวทางสำหรับนโยบายนวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทยได้

- นโยบายนี้ใช้เฉพาะกับการตีพิมพ์บทความงานวิจัยที่ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วเท่านั้น (รวมทั้งบทความปริทัศน์ที่สำนักพิมพ์ไม่ได้เป็นผู้จัดทำ) และใช้กับเอกสารการประชุมทางวิชาการซึ่งได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากสภาวิจัยต่าง ๆ ในสหราชอาณาจักร

- นโยบายของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร (Rcuk) นั้นสนับสนุนมาตรการในการเปิดให้เข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี แม้ว่าสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร จะชอบการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีโดยทันทีซึ่งเปิดโอกาสอย่างสูงสุดในการนำข้อมูลนั้นมาใช้ประโยชน์ซ้ำมากกว่า

² Research Councils UK, **Open Access Policy** [Online], 28 May 2014. Available from <http://www.rcuk.ac.uk/documents/RCUKOpenAccessPolicy.pdf>.

- การให้เงินสนับสนุนเพื่อการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีเกี่ยวกับงานวิจัยที่สภาวิจัยเป็นผู้สนับสนุน จะมีขึ้นโดยให้เป็นเงินอุดหนุนแบบเป็นก้อน ซึ่งจะมอบให้องค์กรวิจัยต่าง ๆ โดยตรง

- สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรตระหนักดีว่ามาตรการที่นำไปสู่การเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีเป็น กระบวนการ มิใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว ดังนั้น สภาวิจัยฯ จึงคาดหวังให้มีความร่วมมือกัน ยิ่งๆ ขึ้นไปในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านนี้ซึ่งคาดว่าจะกินเวลาประมาณห้าปี ทั้งนี้ สภาวิจัยฯ จะทำการ ประเมินประสิทธิภาพและผลกระทบของนโยบายการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี ในปี ค.ศ. 2014 ซึ่งจะมี ความสมบูรณ์และเป็นการประเมินโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ รวมทั้งจะทำการประเมินในครั้งต่อ ๆ ไป ภายหลังจากนั้นด้วย (คาดว่าในปี ค.ศ. 2016 และ 2018)

- ในการพิจารณาข้อเสนอในการขอรับทุนสนับสนุนงานวิจัย สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร จะพิจารณาคุณภาพของงานวิจัยที่ถูกเสนอมาเป็นหลักสำคัญสูงสุด มิใช่พิจารณาว่าผู้เขียนประสงค์จะ เผยแพร่งานวิจัยของตนที่ใด

- สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรระลึกเสมอว่าผลกระทบของนโยบายที่ใช้กับสาขาวิจัยที่ แตกต่างกันนั้นน่าจะมีการแตกต่างกัน ดังนั้น สภาวิจัยฯ จึงยินยอมให้มีช่วงเวลาปรับตัวที่แตกต่าง กัน ด้วยการอนุญาตให้กำหนดระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสาขา ของงานวิจัย ซึ่งสนับสนุนโดยสภาวิจัยต่าง ๆ นอกจากนี้ สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรยังตระหนักดี ถึงความแตกต่างกันในกลุ่มสาขาวิจัยอันหลากหลายเมื่อทำการตรวจสอบผลกระทบของนโยบายใน อนาคตเมื่อพิจารณาถึงการให้ปฏิบัติตามนโยบาย

3.2.1 นโยบายของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรเรื่องการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี

จุดมุ่งหมายของนโยบายฉบับนี้ คือ สภาวิจัยต่าง ๆ ทำงานเพื่อสร้างความมั่นใจว่าการลงทุน จากภาครัฐในการค้นคว้าวิจัยจะสร้างผลตอบแทนทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างสูงสุด วิธีการหนึ่งที่จะ ทำให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวคือการเปิดให้เข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี นโยบายด้านการเข้าถึงข้อมูลอย่าง เสรีของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรนั้น มีเป้าหมาย³ เพื่อให้การเข้าถึงรายงานการวิจัยซึ่งผ่านการ ประเมินผลแล้วโดยนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิและได้รับการตีพิมพ์แล้วได้อย่างทันที โดยไม่มีข้อจำกัด และเป็นเข้าถึงข้อมูลแบบออนไลน์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้นในการเข้าถึงข้อมูลนั้น พันธกิจของ สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรคือการให้ผู้ใช้บริการทุกคนสามารถอ่านรายงานการวิจัยซึ่งได้ถูกตีพิมพ์ เผยแพร่ได้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ และให้ผู้ใช้บริการสามารถสืบค้นเนื้อหาและนำเนื้อหา (รวมถึง การดาวน์โหลด) รายงานการวิจัยดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ซ้ำได้ ทั้งโดยวิธีการสืบค้นโดยบุคคลและโดย

³ Ibid.

เครื่องมืออัตโนมัติ ทั้งนี้ การนำเนื้อหาการวิจัยมาใช้ประโยชน์อีกครั้งดังกล่าวจะต้องให้เครดิตกับผู้วิจัยเดิมอย่างเต็มที่และเหมาะสม

ขอบเขตของนโยบายฉบับนี้ คือ นโยบายฉบับนี้จะใช้กับบทความงานวิจัยซึ่งผ่านการประเมินจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ (รวมทั้งบทความปริทัศน์ที่สำนักพิมพ์ไม่ได้เป็นผู้จัดทำ) ซึ่งรับทุนสนับสนุนแห่งสภาวิจัย ที่ยื่นต่อสภาวิจัยเพื่อตีพิมพ์ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2013 และซึ่งถูกตีพิมพ์ในวารสารหรือเอกสารการประชุมทางวิชาการ

นักวิจัย เป็นผู้ผลิตรายงานการวิจัยต่าง ๆ ทั้งหมด และรับผิดชอบในการประเมินผลงานทางวิชาการของนักวิจัยในสาขาเดียวกัน ดังนั้น บุคคลเหล่านี้จึงถูกคาดหวังให้ตีพิมพ์รายงานการวิจัยที่ผ่านการประเมินแล้วโดยนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยยอมรับในวารสารต่าง ๆ ที่ดำเนินการสอดคล้องกับนโยบายด้านการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรีของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร รายงานวิจัยของตนได้รับทุนสนับสนุนจากสภาวิจัย บทความทั้งหมดจะต้องระบุรายละเอียดของเงินทุนซึ่งสนับสนุนการวิจัยนั้น ๆ และหากเป็นไปได้ ให้ระบุด้วยว่าจะสามารถเข้าถึงเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่ปรากฏในงานวิจัยนั้น เช่น ข้อมูล ตัวอย่าง หรือแบบจำลอง ได้อย่างไร

การปฏิบัติตามนโยบายโดยวารสารต่าง ๆ นั้น สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรจะยอมรับว่าวารสารฉบับใดฉบับหนึ่งได้ปฏิบัติตามนโยบายนี้ หากวารสารนั้น ๆ จัดให้มีการเข้าถึงรายงานวิจัยฉบับตีพิมพ์ล่าสุดผ่านทางเว็บไซต์ของตนอย่างทันทีและไม่มีข้อจำกัด โดยใช้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์⁴ แบบแสดงที่มา และวารสารนั้น ๆ ได้ยินยอมให้มีการเก็บรักษางานวิจัยฉบับตีพิมพ์ล่าสุดดังกล่าวในคลังจัดเก็บเอกสารอื่น ๆ ได้โดยทันที โดยไม่ต้องขออนุญาตเรื่องการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง ทั้งนี้ อาจต้องมีการชำระเงินค่าดำเนินการด้านวารสาร (APC) หรือค่าตีพิมพ์ให้กับสำนักพิมพ์หรือวารสารนั้นยินยอมให้มีการเก็บรักษารายงานวิจัยฉบับตีพิมพ์ (Accepted Manuscript) ในคลังจัดเก็บเอกสารใด ๆ โดยไม่ต้องขออนุญาตในการนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์อีกครั้งอันไม่เป็นการกระทำในเชิงพาณิชย์ และอยู่ภายในระยะเวลาที่ระบุไว้ ในกรณีนี้ สำนักพิมพ์จะไม่สามารถคิดเงิน “ค่าดำเนินการด้านวารสาร” ได้

ในกรณีหลังนี้ สำหรับสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมและคณิตศาสตร์ สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรจะยอมรับความล่าช้าในการทำให้รายงานวิจัยฉบับตีพิมพ์ถูกเปิดเผยให้เข้าถึงได้อย่างเสรีได้ไม่เกินหกเดือนนับจากวันที่ได้ตีพิมพ์รายงานวิจัยแบบออนไลน์ ในกรณีรายงานการวิจัยในสาขาศิลปกรรม มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ (ซึ่งจะได้รับทุนสนับสนุนส่วนใหญ่จาก AHRC และ

⁴ ครีเอทีฟคอมมอนส์ประเทศไทย, Creative Commons [Online], 1 ตุลาคม 2557. แหล่งที่มา <http://cc.in.th>.

ESRC ระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีจะต้องไม่เกิน 12 เดือน ในกรณีที่ไม่มีเงินอุดหนุน ค่าดำเนินการด้านวารสารให้กับผู้เขียนงานวิจัยในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่าน สภาวิจัยฯ ยินยอมให้ใช้ ระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี ที่ยาวกว่านั้นได้ สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรตระหนัก ว่าลิขสิทธิ์ในรายงานวิจัยเองนั้นปกติจะเป็นของผู้เขียนรายงานวิจัย⁵ โดยเป็นไปตามสิทธิทาง ประวัติศาสตร์และประเพณีปฏิบัติของผู้เขียนที่อาจจะตีพิมพ์เผยแพร่รายงานวิจัยของตนแบบ ออนไลน์ก่อนการส่งรายงานวิจัยเพื่อให้ตีพิมพ์ ซึ่งประเพณีนี้สามารถกระทำต่อไปได้

ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2013 เป็นต้นมา การชำระค่าดำเนินการด้านวารสารและค่าใช้จ่าย อื่น ๆ ในการตีพิมพ์เผยแพร่รายงานวิจัย ที่ได้รับทุนจากสภาวิจัย จะได้รับการสนับสนุนผ่านเงินอุดหนุน แบบก้อนของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรเพื่อการเปิดให้เข้าถึงข้อมูลแบบเสรี เงินอุดหนุนดังกล่าว จะมอบให้สถาบันวิจัยที่มีคุณสมบัติ ค่าดำเนินการด้านวารสารและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในการตีพิมพ์ เผยแพร่รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายงานวิจัยซึ่งผ่านการประเมินจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒินั้น จะไม่ สามารถรวมเข้ามาอยู่ในค่าขอรับทุนวิจัยได้อีกต่อไป

สถาบันวิจัยที่ผ่านเกณฑ์ในการได้รับเงินอุดหนุนแบบก้อนของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร เพื่อการเปิดให้เข้าถึงข้อมูลแบบเสรีนั้น จะต้องจัดตั้งกองทุนแบบสถาบันเพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัย และต้องดำเนินการบริหารจัดการและจัดสรรเงินทุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในการตีพิมพ์เผยแพร่งานวิจัย สถาบันต่าง ๆ อาจใช้เงินอุดหนุนแบบก้อนนี้ใน ลักษณะที่ได้พิจารณาแล้วว่าดีที่สุดในการนำนโยบายการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีของสภาวิจัยแห่ง สหราชอาณาจักรไปใช้อย่างโปร่งใส ซึ่งจะสามารถกระจายเงินทุนอย่างเป็นธรรมในสาขาวิจัยต่าง ๆ และในหมู่นักวิจัยซึ่งอยู่ในสถานะต่าง ๆ กันในสาขาวิชาชีพของตนด้วย สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร คาดหวังว่าสถาบันวิจัยต่าง ๆ ซึ่งได้รับเงินอุดหนุนแบบก้อนนี้จะจัดให้มีการตรวจสอบการดำเนินการ ตามนโยบายของสภาวิจัยฯ ตามแนวทางและหลักการที่สภาวิจัยฯ เป็นผู้กำหนด

สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรจะผ่อนผันการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของสภา วิจัยได้บ้าง รวมทั้งเรื่องระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลงานวิจัยในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่าน การ ประเมินผลการดำเนินการตามนโยบายซึ่งจะเป็นการประเมินโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์จะเกิดขึ้นใน ปี 2014 โดยประธานซึ่งมีความเป็นอิสระ และสมาชิกอื่น ๆ ที่เลือกจากศาสตร์สาขาต่าง ๆ การ ประเมินผลครั้งต่อ ๆ มาจากนั้นจะมีขึ้นเป็นระยะ ๆ อาจจะเป็นปี 2016 และ 2018 ก็เป็นไปได้

3.2.2 คำแนะนำสำหรับนโยบายการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร

ก. คำนิยามของการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี

⁵ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 6 วรรคแรก.

สถาบันวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรให้คำนิยามของการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีว่า หมายถึงการเข้าถึงข้อมูลรายงานการวิจัยซึ่งผ่านการประเมินโดยนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิและซึ่งได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ โดยเป็นการเข้าถึงข้อมูลแบบออนไลน์และไม่มีข้อห้ามหรือข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ใช้บริการต้องสามารถดำเนินการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

- อ่านรายงานการวิจัยซึ่งได้ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ได้ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์
- สืบค้นเนื้อหาและนำเนื้อหา รายงานการวิจัยดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ซ้ำได้ ทั้งโดยวิธีการ

สืบค้นโดยบุคคลและโดยเครื่องมืออัตโนมัติ ทั้งนี้ การนำเนื้อหาการวิจัยมาใช้ประโยชน์อีกครั้งดังกล่าว จะต้องให้เครดิตกับผู้วิจัยเดิมอย่างเต็มที่และเหมาะสม และต้องไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของบุคคลที่สามในงานเอกสารใด ๆ ที่ปรากฏในรายงานวิจัย

- สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรถือว่า “เนื้อหา” ของรายงานวิจัยรวมไปถึงแต่ไม่จำกัด เฉพาะตัวหนังสือ ข้อมูล ภาพและตาราง ที่ปรากฏอยู่ในรายงาน

- มีมาตรการต่าง ๆ หลายรูปแบบเพื่อให้การเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีบรรลุผล มาตรการบางรูปแบบนั้นกำหนดให้เข้าถึงข้อมูลได้อย่างทันที สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรนิยามมาตรการการเข้าถึงข้อมูลรายงานการวิจัยซึ่งผ่านการประเมินโดยนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิและได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว แบบทันที ไม่มีข้อจำกัด และเป็นการเข้าถึงแบบออนไลน์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ และเปิดโอกาสอย่างสูงสุดให้นำข้อมูลการวิจัยดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้อีก เพื่อการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรสนับสนุนมาตรการนี้ด้วยการให้เงินอุดหนุนแบบก้อนกับสถาบันวิจัยซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วน เพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในดำเนินการด้านวารสาร แม้ว่ามาตรการนี้จะเป็นที่นิยมในหมู่ของนักวิจัย เหล่านักวิจัยก็ยินยอมให้ใช้มาตรการแบบผสมผสานในการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรีได้ และการตัดสินใจว่ามาตรการใดเป็นมาตรการที่เหมาะสม เป็นดุลพินิจของนักวิจัยและสถาบันวิจัยของนักวิจัยเหล่านั้น

ข. นโยบายฉบับนี้ครอบคลุมถึงสิ่งใดบ้าง

นโยบายนี้ครอบคลุมรายงานวิจัยทั้งหมดที่ผ่านประเมินจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งบทความปริทัศน์⁶ บทความปริทัศน์ หมายถึง บทความวิชาการที่เขียนขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม

⁶ สมชาย รัตนทองคำ, **Co-Operative Learning** [Online] 22 เมษายน 2557. แหล่งที่มา <http://ams.kku.ac.th>.

⁹⁰ สวทช, **การรีไซเคิลซากแผ่นวงจรอิเล็กทรอนิกส์** [Online] 25 เมษายน 2557. แหล่งที่มา <http://nstda.or.th/cyberbookstore>.

วิชาการที่เกี่ยวข้อง มีการวิพากษ์และแสดงความคิดเห็นในเชิงวิชาการ ซึ่งปกติแล้วจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการหรือเอกสารการประชุมทางวิชาการ และซึ่งยอมรับว่าได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากสภาวิจัย นโยบายนี้ไม่ครอบคลุมถึง บทความเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ หนังสือบทบรรณาธิการที่สำคัญ จุลสาร และแคตตาล็อกหรือเอกสารในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งไม่ได้ผ่านการประเมินจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างไรก็ตาม สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรสนับสนุนให้ผู้เขียนงานเหล่านั้นพิจารณาให้เปิดเอกสารดังกล่าวให้สามารถเข้าถึงได้อย่างเสรี

ในขณะที่สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรยอมรับว่านักวิจัยจำนวนมากนำข้อมูลการวิจัยมาจากการแบ่งปันรายงานวิจัยฉบับก่อน ๆ ระหว่างกัน เช่น โดยการใช้แหล่งข้อมูล ArXiv Pre-Print ซึ่ง Preprint นั้นเป็นเอกสารต้นฉบับ ก่อนที่จะทำการจัดพิมพ์ ซึ่งจะเป็นเอกสารในลักษณะที่ถูกเก็บในรูปแบบดิจิทัล ซึ่งบทความที่เป็น Preprint⁷ Preprint หมายถึง บทความหรือเอกสารทางวิชาการก่อนตีพิมพ์หรือเผยแพร่โดยผ่านกระบวนการประเมินในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ Preprint ถือเป็นฉบับร่างหรือเป็นฉบับก่อนที่ตีพิมพ์ หรือเป็นส่วนหนึ่งของผลงานที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์หรือเผยแพร่อย่างสมบูรณ์โดยผ่านกระบวนการประเมินโดยคณะกรรมการ (Peer review) เนื่องจากในกระบวนการพิมพ์วารสารทางวิชาการต้องผ่านกระบวนการประเมินจากคณะกรรมการ ซึ่งใช้เวลาหลายสัปดาห์ หลายเดือน หรือบางทีอาจจะเป็นปี นับตั้งแต่การส่งผลงานนั้นเข้ามา ความต้องการในการเผยแพร่เอกสารออกไปโดยเร็วจึงรู้จักกันว่าเป็นฉบับ Preprint โดยต้นฉบับก็ยังคงดำเนินการประเมินต่อไป บางสำนักพิมพ์อนุญาตให้นำเอกสารหรือบทความ Preprint เผยแพร่อย่างเสรีได้ในระบบ Open Access อยู่ในขั้นตอนของการประเมิน ปรับปรุง แก้ไข คุณภาพของผลงานเพื่อจัดการทำการตีพิมพ์ต่อไป สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรจะพิจารณาเฉพาะรายงานที่ “ได้รับการยอมรับที่ตีพิมพ์ได้” เท่านั้น เมื่อทำการประเมินผลการปฏิบัติตามนโยบาย

ค. การยอมรับเรื่องแหล่งทุนสนับสนุนและเอกสารที่นำมาใช้ในการวิจัย

นโยบายฉบับนี้กำหนดให้มีการกล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับเงินทุนวิจัยในกิตติกรรมประกาศของรายงานวิจัย กลุ่มเครือข่ายข้อมูลวิจัยจะเป็นผู้กำหนดแนวทางว่าจะกล่าวถึงข้อมูลทุนวิจัยอย่างไร ในฐานะที่สนับสนุนการขับเคลื่อนไปสู่การเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีและความโปร่งใสในงานวิจัย และเพื่อสร้างความมั่นใจว่านักวิจัยทั้งหลายได้คำนึงถึงประเด็นเรื่องการเข้าถึงข้อมูล นโยบายนี้จึงกำหนดให้รายงานการวิจัยทั้งหมด ระบุข้อความว่าจะสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการวิจัย เช่น ข้อมูล ตัวอย่าง หรือแบบจำลอง ได้อย่างไร อย่างไรก็ตาม นโยบายนี้ไม่ได้บังคับให้ข้อมูลดังกล่าวจะต้องถูกเปิดเผย หากมีเหตุอันสมควรที่จะต้องปกป้องการเข้าถึงข้อมูล เช่น เป็น

ความลับทางการค้า หรือเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จากบุคคลซึ่งสามารถระบุตัวได้ เหตุผลเหล่านั้นก็ควรถูกระบุไว้ด้วย

ง. เงินอุดหนุนแบบเป็นก้อนของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรเพื่อการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี ในอดีตสภาวิจัยต่าง ๆ ได้เคยมอบทุนค่าดำเนินการด้านวารสาร ทั้งแบบค่าใช้จ่ายโดยตรง และโดยอ้อมให้เป็นส่วนหนึ่งของทุนสนับสนุน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2013 สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรจะช่วยเหลือการจ่ายเงินค่าดำเนินการด้านวารสารสำหรับบทความต่าง ๆ ที่ได้มาจากการวิจัยที่สภาวิจัยเป็นผู้สนับสนุน โดยผ่านเงินอุดหนุนแบบก้อน มอบให้กับสถาบันวิจัยซึ่งรับทุนส่วนใหญ่จากสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร สำหรับการขอเพื่อรับทุนวิจัยและทุน Fellowship ซึ่งระบุวันเริ่มต้นในวันที่ 1 เมษายน 2013 หรือหลังจากนั้น จะไม่ได้รับอนุญาตให้นำค่าใช้จ่ายในการเปิดให้เข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ในการตีพิมพ์วารสาร อันได้แก่ วารสารที่ผ่านการประเมินจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ บทความปริทัศน์ และเอกสารการประชุมทางวิชาการซึ่งผ่านการประเมินจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ มารวมในคำขอรับทุนได้อีกต่อไป

เงินอุดหนุนแบบเป็นก้อนของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรเพื่อการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี มีขึ้นเพื่อช่วยค่าใช้จ่ายที่เป็นค่าดำเนินการด้านวารสารเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม สถาบันวิจัยต่าง ๆ อาจใช้เงินอุดหนุนแบบก้อนนี้ไปในทางที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดในการสะท้อนนโยบายการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรีของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร トラบเท่าที่วัตถุประสงค์หลักในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินการด้านวารสารยังคงอยู่ การชำระเงินค่าสีและกระดาษ อาจนำมาจากเงินอุดหนุนก้อนนี้ ตามแต่ดุลพินิจของสถาบันวิจัยที่เป็นผู้บริหาร ซึ่งควรตระหนักถึงวัตถุประสงค์โดยรวมของการให้เงินอุดหนุนแบบก้อนนี้ ซึ่งก็คือ การช่วยเหลือค่าดำเนินการด้านวารสาร ด้วย

สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรมีแผนว่าเงินทุนที่มอบให้โดยสภาวิจัยต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นภายในช่วงระยะเวลาห้าปีนับจากนี้ จนกระทั่งรายการงานวิจัยทั้งหมดที่ผ่านการประเมินโดยนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิและที่ได้รับการตีพิมพ์ ซึ่งได้รับทุนจากสภาวิจัยนี้ จะสามารถเข้าถึงได้อย่างเสรี การเพิ่มจำนวนเงินสนับสนุนในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านนี้สะท้อนให้เห็นถึงด้านเวลาที่นักวิจัย สถาบันวิจัย และสำนักพิมพ์ต้องการเพื่อปรับเปลี่ยนไปสู่การเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยให้ทุนสนับสนุนการตีพิมพ์เผยแพร่ งานวิจัยซึ่งได้รับไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมจากทุนวิจัยในปัจจุบันได้ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่

นโยบายของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรนั้นใช้กับรายงานวิจัยที่จัดทำโดยหน่วยงานของสภาวิจัยต่าง ๆ เองด้วย มีเงินสนับสนุนเพิ่มเติมจะถูกจัดให้มีขึ้นเพื่อใช้ในการสนับสนุนรายงานจากวิจัยที่หน่วยงานนั้นทำอยู่ เป้าประสงค์และความคาดหวังให้ปฏิบัติตามนโยบายการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี ถูกนำมาใช้กับหน่วยงานของสภาวิจัยต่าง ๆ ด้วย

รายละเอียดอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดสรรเงินอุดหนุนแบบก้อนและระดับของเงินอุดหนุนสามารถอ่านได้ในคำแถลงการณ์ของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร ซึ่งมีขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2012

จ. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้านวารสาร

ในกรณีที่เงินอุดหนุนแบบเป็นก้อนของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรเพื่อการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี ถูกนำไปใช้ในการจ่ายค่าดำเนินการด้านวารสารของรายงานวิจัย รายงานนั้นจะต้องถูกทำให้เข้าถึงข้อมูลได้โดยทันทีในขณะที่เผยแพร่รายงานนั้นออนไลน์ โดยใช้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มา

สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรไม่ได้ระบุจำนวนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้านวารสารแบบสูงสุดหรือต่ำสุดที่จะนำเงินอุดหนุนแบบก้อนนี้มาจ่าย เงินอุดหนุนแบบก้อนนี้มาจากการประมาณการจำนวนหน้าของรายงานวิจัยที่จะถูกตีพิมพ์เผยแพร่ และค่าเฉลี่ยของค่าดำเนินการด้านวารสารที่อ้างอิงจากรายงาน สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรคาดหวังว่าสถาบันวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งองค์กรอื่น เช่น JISC Collections, Research Libraries UK, The Society of College และ National and University Libraries (SCONUL) จะทำงานร่วมกันในการเจรจาต่อรองกับสำนักพิมพ์ เพื่อหาค่าใช้จ่ายการดำเนินการด้านวารสารที่เหมาะสม ในการนี้ เป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องระลึกว่าสภาวิจัยต่าง ๆ ให้การสนับสนุนทางการเงินแก่การวิจัยเพียงส่วนหนึ่งของสหราชอาณาจักรเท่านั้น และต้องระลึกว่าเงินอุดหนุนแบบก้อนของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักร ไม่ใช่เป็นแหล่งทุนของรัฐเพียงแหล่งเดียวเท่านั้นที่สถาบันวิจัยต่าง ๆ จะสามารถนำไปใช้เพื่อการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี มันเป็นความชอบธรรมตามกฎหมายที่จะใช้ทุนสนับสนุนที่ได้จากหน่วยงานอื่น ในการนำมาจ่ายค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้านวารสาร

มีสถาบันวิจัยต่าง ๆ จำนวนมากซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสภาวิจัยไม่ได้รับเงินอุดหนุนแบบเป็นก้อนของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรเพื่อการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี ถ้ามีหลักฐานว่าประเด็นนี้ทำให้เกิดปัญหาร้ายแรง ทางสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรจะนำเรื่องนี้มาพิจารณาทบทวนในการประเมินผลในปี 2014 หากสถาบันวิจัยต่าง ๆ ไม่มีเงินสนับสนุนจากภาครัฐที่จะนำมาจ่ายค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้านวารสาร นักวิจัยของสถาบันวิจัยเหล่านั้นก็สามารถตีพิมพ์เผยแพร่รายงานวิจัยของตนภายใต้มาตรการสีเขียวโดยกำหนดระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลที่ยาวนานขึ้นได้

ฉ. ระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูล

(ในทางวิชาการ ระยะเวลานี้หมายถึงช่วงเวลาที่ไม่ให้ผู้ที่ไม่ได้ชำระเงินในการเข้าถึงข้อมูลสามารถดูข้อมูลวิจัยได้ ทั้งนี้ เพื่อปกป้องรายได้ของสำนักพิมพ์ คือ ใครที่จ่ายเงินก็ดูข้อมูลได้ แต่คนที่ไม่ได้จ่ายจะดูไม่ได้)

ความจริงแล้ว ควรเปิดรายงานการวิจัยให้เข้าถึงข้อมูลได้ทันทีที่ได้มีการเผยแพร่รายงานนั้นออนไลน์ อย่างไรก็ตาม สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรตระหนักดีว่ากรณีมาตรการในการเข้าถึงข้อมูลแบบสืเขียว่นั้น ระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูล ถูกนำมาใช้โดยวารสารบางฉบับซึ่งมีแผนธุรกิจที่ขึ้นอยู่กับรายได้จากค่าสมาชิกวารสาร ดังนั้น สำหรับวารสารไม่จัดให้มีการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีโดยทันที สภาวิจัยจะยินยอมรับความล่าช้าที่เกิดขึ้นระหว่างการเผยแพร่รายงานวิจัยในรูปแบบออนไลน์ และรูปแบบเอกสารจนกลายเป็นข้อมูลที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเสรี ได้ไม่เกินหกเดือน ในสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมและคณิตศาสตร์

เนื่องจากระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลหกเดือนนั้นอาจเป็นเรื่องยากลำบากโดยเฉพาะในกลุ่มงานศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมวิทยา (ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนส่วนใหญ่จาก AHRC และ ESRC) สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรจะยินยอมให้ยี่ระยะเวลาออกไปได้เป็นไม่เกินสิบสองเดือนสำหรับบทความเหล่านั้น สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรประสงค์ให้ระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลนั้นมีสูงสุดไม่เกินหกเดือนเท่านั้นสำหรับรายงานวิจัยทุกประเภท แต่สภาวิจัยฯ ก็ทราบดีว่าความช้าหรือเร็วในการปรับเปลี่ยนนั้นเกิดขึ้นไม่เท่ากันในสาขาวิจัยต่าง ๆ เราจึงขอรับรองว่าความเร็วในการปรับเปลี่ยนไปสู่การเข้าถึงข้อมูลแบบเสรีสำหรับสาขาวิจัยที่ต่างกันนั้น เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาในการทำประเมินผลในรอบถัดไป

การเลือกมาตรการไปสู่การเปิดเผยข้อมูลอย่างเสรี เป็นดุลพินิจของนักวิจัยและสถาบันวิจัยของนักวิจัยเหล่านั้น และในกรณีที่ไม่มีเงินทุนสนับสนุนสำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้านวารสารในช่วงระยะเวลาปรับเปลี่ยน สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรยินยอมให้นำระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลที่ยาวขึ้นมาใช้ได้ ในกรณีดังกล่าว สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรคาดหวังว่ารายงานวิจัยจะถูกตีพิมพ์เผยแพร่ภายในระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลไม่เกิน 12 เดือน สำหรับสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมและคณิตศาสตร์ และไม่เกิน 24 เดือน สำหรับสาขาศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมวิทยา (ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนส่วนใหญ่จาก AHRC และ ESRC) เรื่องดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการโต้ตอบรายงานของรัฐบาล อีกทั้งรายงานการวิจัยในกลุ่มชีวการแพทย์นั้นควรได้รับการเผยแพร่โดยทันที หรือมีช่วงระยะเวลาต้องห้ามมิให้เข้าถึงข้อมูลไม่เกินหกเดือน ตามที่กำหนดไว้ในนโยบายเชิงบังคับของ MRC ที่มีมาตั้งแต่ปี 2016

จากที่ผู้เขียนได้นำนโยบายของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี และแนวทางการให้การสนับสนุนดังกล่าวข้างต้นนั้น มาเป็นแนวทางเพื่อให้มีนโยบายนวัตกรรมแบบเปิดเกิดขึ้นในประเทศไทย เพราะผู้เขียนมีความเห็นว่านโยบาย RCUK⁸ นี้เป็นการสนับสนุนในหลักของการเข้าถึงแบบเปิด ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นการกระตุ้นให้ทั่วโลกหันมาให้ความสำคัญในเรื่อง

⁸ Research Councils UK, Open Access Policy.

ของนวัตกรรมแบบเปิดมากยิ่งขึ้น ซึ่งนโยบายนี้ได้ทำการวิจัยตั้งแต่ปี 2005⁹ และคาดว่าอีกไม่นานจะทำการพัฒนาเพื่อนำมาใช้ทั่วโลก นโยบายการเข้าถึงแบบเปิดนี้เป็นการเปิดให้สาธารณชนได้เข้าถึงผลงานการวิจัยอันเป็นความสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนให้สาธารณชนมีสิทธิประโยชน์ช่วยเหลือพัฒนาการวิจัยใหม่ ๆ อีกด้วย ซึ่งข้อมูลที่ทำให้บริการแก่สาธารณชนนั้นเป็นผลงานทางด้านการวิจัยที่ตีพิมพ์ก็ควรที่จะสามารถเข้าถึงงานวิจัยนั้นได้อย่างอิสระ เพราะเห็นว่าประชาชนทั่วไปได้จ่ายภาษี ฉะนั้นก็ควรที่จะได้เข้าถึงงานวิจัยได้อย่างเปิดเผย โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ แต่่นโยบายนี้จะใช้เฉพาะกับบทความวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์เท่านั้น

ในอนาคตอันใกล้นี้นวัตกรรมแบบเปิดจะถือเป็นกระบวนทัศน์จะเป็นที่นิยมมากขึ้น¹⁰ และเน้นการทำงานร่วมกันในรูปแบบของบริษัท รวมถึงองค์กรธุรกิจต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องปรับกลยุทธ์ในด้านของทรัพย์สินทางปัญญา โดยเน้นในเรื่องของการบริหารจัดการสิทธิ และการประดิษฐ์นวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อเปิดโลกที่กว้างขึ้น ให้บริษัทได้ขับเคลื่อนไปข้างหน้า โดยประเทศไทยควรที่จะต้องปรับเปลี่ยนจากนวัตกรรมแบบปิด โดยการก้าวสู่นวัตกรรมแบบเปิดในกระบวนการของการสร้างสรรค์ เพราะนวัตกรรมแบบเปิดนั้นจะทำให้เกิดการผลิงานเป็นจำนวนมาก¹¹ เปิดโอกาสสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจอย่างมากขึ้น ซึ่งผู้เขียนจะนำกฎหมายภายในของประเทศอังกฤษ และความตกลงระหว่างประเทศ TRIPS Agreement มาเทียบเคียงพิจารณาศึกษา ว่าจะมีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายสิทธิบัตรไทยหรือจะมีการนำหลักการบางส่วนมาใช้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมพร้อมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

3.3 การคุ้มครองการบริหารจัดการสิทธิในด้านสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ

3.3.1 ความเป็นมาของกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษถือได้ว่าเป็นประเทศที่ริเริ่มระบบสิทธิบัตรสมัยใหม่ ได้มีการให้สิทธิบัตรมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1331 อาจกล่าวได้ว่า ระบบสิทธิบัตรของประเทศอังกฤษในสมัยนั้น มีลักษณะเป็นสิทธิบัตรในการนำเข้า ที่มีเจตนารมณ์เพื่อจูงใจให้มีการนำเข้าเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยผู้นำเข้าจะได้รับสิทธิบัตรภายใต้เงื่อนไขว่าผู้นำเข้าจะต้องนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่นั้นไปใช้งานในประเทศเป็นเวลาพอสมควร และจะต้องถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่มีการนำเข้านั้นให้แก่บุคคลที่มีความสนใจ

⁹ เอกพล แก้วไพศาลกิจ, การเข้าถึงแบบเปิด (Open Access).

¹⁰ สมาคมทรัพย์สินทางปัญญาแห่งประเทศไทย, ความรู้ทั่วไปเรื่องสิทธิบัตร [Online], 22 กรกฎาคม 2557. แหล่งที่มา http://papers.ssrn.com/so13/papers.cfm?abstract_id=1674365.

¹¹ ธีรยุทธ วัฒนาสุโขต, โลกทัศน์นวัตกรรมแบบเปิด [Online], 29 มีนาคม 2557. แหล่งที่มา <http://www.nia.or.th/innolinks/200704/innovacquisition.htm>.

ในเทคโนโลยีนั้นด้วย¹² ในปี ค.ศ. 1449 ทางราชสำนักของประเทศอังกฤษได้ออกสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในวิธีแบบใหม่ของการทำกระจกสี ให้แก่ John of Utyman แต่ต่อมาได้มีการนำเอาสิทธิบัตรนั้นไปใช้ในทางที่มีขอบ เนื่องจากกษัตริย์อังกฤษได้ใช้สิทธิบัตรนั้นเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์และรายได้ด้วยการให้สิทธิผูกขาดแก่บุคคลที่สนิทสนม และได้ให้สิทธิบัตรแก่บุคคลที่เสนอผลประโยชน์ให้เป็นการตอบแทน เนื่องด้วยการใช้พระราชอำนาจไปในทางที่มีขอบของกษัตริย์ดังกล่าว รัฐสภาอังกฤษจึงได้ออกกฎหมายว่าด้วยการผูกขาดทางการค้าขึ้นในปี ค.ศ. 1623 (The Statute of Monopolies)

ประเทศอังกฤษนั้นถือว่าเป็นประเทศที่ให้สิทธิพิเศษ (Privilege) ในรูปแบบลักษณะของการให้สิทธิผูกขาด (Monopoly) แก่ผู้ประกอบการทางด้านการค้าและผู้ประกอบการทางด้านอุตสาหกรรม รวมถึงผู้ประดิษฐ์ เนื่องด้วยในคริสต์ศตวรรษที่ 13-16 โดยกษัตริย์ของประเทศอังกฤษนั้นจะพระราชทานเอกสารที่เรียกว่า “เอกสารสิทธิบัตร” เพื่อเป็นหลักประกันการให้สิทธิพิเศษในทางการค้าหรืออุตสาหกรรม รวมถึงเป็นหลักประกันให้แก่ผู้ที่ประดิษฐ์ในการที่จะป้องกันห้ามผู้อื่นมาใช้ในการประดิษฐ์ของตนโดยไม่ได้รับอนุญาต

เมื่อรัฐสภาอังกฤษได้ตราพระราชบัญญัติการผูกขาดขึ้นแล้ว กฎหมายฉบับนั้นได้ทำให้ระบบการให้สิทธิผูกขาดได้ถูกบิดเบือนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงทำให้การผูกขาดทั้งหลายได้เสียเปล่าและเป็นโมฆะ เว้นแต่กรณีของผู้ประดิษฐ์ที่ยังคงได้รับเอกสารสิทธิบัตรและมีสิทธิผูกขาดที่จะแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์นั้น ๆ ได้ในช่วงระยะเวลาที่จำกัดไว้ตามที่กำหนดในมาตรา 6¹³ โดยการกำหนดให้สิทธิผูกขาดแก่เจ้าของการประดิษฐ์ที่ใหม่และเป็นประโยชน์เป็นเวลา 14 ปี

พระราชบัญญัติการผูกขาด ค.ศ. 1623 ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้น และเป็นแบบอย่างของระบบสิทธิบัตรสมัยใหม่ โดยถือว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิของปัจเจกชน และมีการคุ้มครองประโยชน์ของสาธารณชน และพระราชบัญญัติการผูกขาดนี้ถือเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรฉบับแรกของประเทศอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตร เอกสารสิทธิบัตรนั้นจะให้สิทธิพิเศษหรือการผูกขาดให้แก่ผู้ที่ประดิษฐ์คนแรกและเป็นผู้ประดิษฐ์ที่แท้จริงที่ได้คิดค้นสิ่งประดิษฐ์นั้นขึ้นมาเพื่อทำการผลิต และกระทำการใด ๆ ที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งการได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวนี้จะต้องไม่เป็นการสร้างความไม่สะดวกให้แก่รัฐหรือเป็นการหลอกลวงรัฐ

เหตุที่พระราชบัญญัติการผูกขาด ค.ศ. 1623 ยังคงกำหนดให้เอกสารสิทธิบัตรให้สิทธิพิเศษแก่ผู้ประดิษฐ์ เนื่องมาจากกฎหมายฉบับนี้ได้ยอมรับถึงผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างสาธารณชนกับผู้

¹² จันทิมา แสงจันทร์, การบังคับใช้สิทธิบัตรโดยมิชอบ: ศึกษากรณี Patent Troll (การค้นคว้าอิสระนิติศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2554), 40.

¹³ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 6.

ประดิษฐ์ ที่เกิดขึ้นจากสิทธิบัตรการประดิษฐ์ สิทธิพิเศษในการผูกขาดถือเป็นรางวัลหรือผลประโยชน์ให้แก่ผู้ประดิษฐ์ เนื่องจากผู้ประดิษฐ์ได้ให้ความรู้และวิทยาการซึ่งมีคุณค่าแก่สาธารณชน โดยการนำเอาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ของตนเผยแพร่ออกสู่สาธารณชน ผู้ประดิษฐ์จึงสมควรได้รับรางวัล และรางวัลที่ว่านี้ก็คือ การที่รัฐให้สิทธิผูกขาดอย่างจำกัดในการประดิษฐ์ของเขานั้นเอง

ส่วนผลประโยชน์ที่สังคมจะได้รับก็คือ การที่สังคมได้รับวิทยาการใหม่ ๆ ที่มีคุณประโยชน์เพิ่มขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นผลดีต่อสาธารณชนและต่อรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับผู้ประดิษฐ์ในลักษณะของการให้สิทธิบัตรนี้ เปรียบเสมือนการตอบแทนซึ่งกันและกัน กล่าวคือ รัฐได้ให้สิทธิพิเศษในการผูกขาดแก่ผู้ประดิษฐ์เพื่อเป็นการตอบแทนที่ผู้ประดิษฐ์ได้ให้วิทยาการความรู้ทางการประดิษฐ์แก่รัฐและสาธารณชน

ต่อมาพระราชบัญญัติการผูกขาด ค.ศ. 1623 ถือเป็นแม่แบบในการบัญญัติกฎหมายสิทธิบัตรที่เป็นลายลักษณ์อักษรของประเทศอังกฤษ กล่าวคือ ใน ค.ศ. 1949 รัฐสภาอังกฤษได้ตราพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1949 (The Patents Act of 1949) และพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1949 ก็ได้ถูกแก้ไขโดยพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1977 (The Patents Act 1977) ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับปัจจุบันของประเทศอังกฤษ

กฎหมายสิทธิบัตรของประเทศไทยนั้นไม่ได้มีอยู่แค่เพียงที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับต่าง ๆ เท่านั้น คำพิพากษาของศาลในคดีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตรก็ถือเป็นการวางหลักกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิบัตรด้วย หลักกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลอังกฤษที่สำคัญ เช่น การที่รัฐออกสิทธิบัตรหรือการให้สิทธิผูกขาดแก่ผู้ประดิษฐ์ รัฐต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนที่สาธารณชนจะได้รับ และการให้สิทธิพิเศษในการผูกขาดจะต้องรักษาผลประโยชน์ตอบแทนแก่สาธารณชนไว้โดยยุติธรรม¹⁴

3.3.2 ผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ

ตามที่คุณเขียนได้พิจารณากฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษในเรื่องของความเป็นเจ้าของร่วม นั้น พบว่ามีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในความเป็นเจ้าของร่วมดังนี้

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1977 (แก้ไขเพิ่มเติม) มาตรา 7¹⁵ มีข้อกำหนดไว้ดังนี้

¹⁴ จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), 20-23.

¹⁵ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายสิทธิบัตร: แนวความคิดและบทวิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2544).

- 1) บุคคลใด ๆ อาจยื่นคำขอรับสิทธิบัตรโดยลำพังหรือร่วมกับบุคคลอื่น
- 2) สิทธิบัตรอาจออกให้สำหรับ
 - (ก) สำหรับผู้ประดิษฐ์ หรือผู้ประดิษฐ์ร่วม
 - (ข) บุคคลใดที่ได้รับสิทธิมาโดยกฎหมาย
 - (ค) ผู้ได้รับโอนสิทธิมาจากบุคคลตามย่อหน้า (ก) หรือ (ข) ข้างต้น
- 3) ในพระราชบัญญัตินี้ คำว่า “ผู้ประดิษฐ์” ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์ให้หมายความถึง บุคคลที่ทำการประดิษฐ์นั้น และ “ผู้ประดิษฐ์ร่วม” ให้ตีความในลักษณะเช่นเดียวกัน
- 4) เว้นแต่จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น บุคคลที่มีความประสงค์จะยื่นคำขอรับสิทธิบัตรควรจะเป็นบุคคลผู้มีสิทธิตามข้อ (2) ข้างต้น และบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันยื่นคำขอรับสิทธิบัตรควรเป็นบุคคลผู้มีสิทธิเช่นกัน”

การขอรับสิทธิบัตรของประเทศอังกฤษนั้นอาจทำได้โดยการยื่นคำขอรับสิทธิบัตร ซึ่งก็คือการจดทะเบียนคุ้มครองสิทธิบัตร อาจยื่นจดโดยลำพังหรือยื่นร่วมกับบุคคลอื่นอีกก็ได้ และสิทธิบัตรนั้นจะออกให้สำหรับผู้ที่ประดิษฐ์หรือผู้ที่เป็นผู้ประดิษฐ์ร่วมในสิ่งประดิษฐ์ที่จะยื่นจดสิทธิบัตรเท่านั้น และสิทธิบัตรนั้นจะออกให้สำหรับผู้ที่ได้รับการโอนสิทธิมาจากผู้ประดิษฐ์หรือผู้ประดิษฐ์หรือผู้ที่ได้รับสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายในสิทธิบัตรนั้น ๆ โดยผู้ประดิษฐ์ตามกฎหมายของประเทศอังกฤษให้หมายความถึง ผู้ที่ได้ทำการประดิษฐ์นั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่า เจ้าของการประดิษฐ์ที่มีความใหม่ มีชั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมได้นั้น จะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการประดิษฐ์ที่ได้รับการจดทะเบียนสิทธิบัตร

ดังนั้นการประดิษฐ์ของประเทศอังกฤษจะได้รับความคุ้มครองหากมีลักษณะเงื่อนไขดังต่อไปนี้

- 1) มีความใหม่
- 2) มีชั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น
- 3) สามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมได้ และ
- 4) ต้องไม่ใช่การประดิษฐ์หรือสิ่งที่ไม่สามารถรับความคุ้มครองในฐานะสิทธิบัตรตามที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1977

และสิ่งที่ไม่สามารถขอรับความคุ้มครองในฐานะสิทธิบัตรของประเทศอังกฤษตามมาตรา 7 มีดังนี้

1) การประดิษฐ์ที่ไม่มีลักษณะตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ดังที่กล่าวไว้คือ มีความใหม่ มี
 ขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมได้

2) การค้นพบ (Discoveries) ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Theory) หรือวิธีการทาง
 คณิตศาสตร์ (Mathematical Method)

3) งานที่เกี่ยวกับวรรณคดี (Literary) ละคร (Dramatic) เพลง (Musical) หรือศิลปะ
 (Artistic) หรือการสร้างสรรค์งานสุนทรียศาสตร์อื่นใด (Aesthetic)

4) แบบแผน (Scheme) กฎ หรือวิธีการสำหรับการแสดงออกซึ่งการกระทำที่เกี่ยวกับจิตใจ
 การเล่นเกมส์ หรือประกอบธุรกิจ หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์

5) การนำเสนอข้อมูล

6) การประดิษฐ์ซึ่งการแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์ดังกล่าวขัดต่อรัฐประศาสนโยบาย
 (Public Policy)

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1977 (แก้ไขเพิ่มเติม) มาตรา 36¹⁶ มีข้อกำหนดว่า

“(1) ในกรณีที่สิทธิบัตรออกให้กับบุคคลสองคนขึ้นไป บุคคลแต่ละคนนั้นมีสิทธิอย่าง
 เท่าเทียมกัน และร่วมกันในสิทธิบัตรนั้น เว้นแต่จะตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น

(2) ภายใต้บทบัญญัติต่าง ๆ ในหมวดนี้และหากไม่มีการตกลงไว้เป็นอย่างอื่น ในกรณีที่
 บุคคลสองคนขึ้นไปเป็นผู้ทรงสิทธิบัตร

(ก) ผู้ทรงสิทธิบัตรแต่ละคนมีสิทธิที่จะกระทำใด ๆ อันเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ตาม
 สิทธิบัตรของตน ซึ่งนอกจากที่บัญญัติอยู่ในอนุมาตรานี้ อาจถือว่าการละเมิดสิทธิบัตรนั้น ทั้งนี้ไม่
 ว่าจะกระทำโดยตนเองหรือผู้แทน เพื่อประโยชน์ของตนเอง โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรง
 สิทธิบัตรร่วมคนอื่นและไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่น และ

(ข) การกระทำใด ๆ เช่นว่านั้นไม่ถือเป็นการละเมิดสิทธิบัตรดังกล่าว

(3) ภายใต้ข้อตกลงใด ๆ ที่มีผลบังคับอยู่ในขณะนี้ ในกรณีที่บุคคลสองคนหรือมากกว่าเป็นผู้
 ทรงสิทธิบัตรร่วมกัน ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมแต่ละคน ไม่สามารถกระทำการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ได้ เว้นแต่
 ได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่น

(ก) แก้ไขรายละเอียดสิ่งประดิษฐ์ในสิทธิบัตรหรือยื่นคำขอให้การแก้ไขรายละเอียด
 สิ่งประดิษฐ์ดังกล่าวได้รับอนุญาต หรือยื่นคำขอให้มีการเพิกถอนสิทธิบัตรนั้น หรือ

¹⁶ จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, กฎหมายสิทธิบัตร: แนวความคิดและบทวิเคราะห์.

(ข) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิภายใต้สิทธิบัตรนั้น หรือ โอน จำนำ สิทธิในสิทธิบัตร หรือ ในกรณีประเทศสกอตแลนด์ นำหรืออนุญาตให้นำสิทธิบัตรนั้นไปเป็นหลักประกันการชำระหนี้

(4) ภายใต้บทบัญญัติในกรณีที่มีบุคคลสองคนขึ้นไปเป็นผู้ทรงสิทธิในสิทธิบัตร บุคคลอื่น บุคคลใดอาจจัดหาให้กับผู้ทรงสิทธิคนหนึ่ง ซึ่งวิธีการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับสาระสำคัญของสิ่งประดิษฐ์ที่จะนำสิ่งประดิษฐ์นั้นไปใช้ให้เกิดผลและตามอำนาจในอนุमतรานี้ การจัดหาวิธีการต่าง ๆ เช่นว่านั้น ไม่ถือเป็นการละเมิดสิทธิบัตร

(5) ในกรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมจำนวนสองคนขึ้นไป นำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตรไปให้ผู้อื่น บุคคลผู้นั้นและบุคคลอื่นที่อาศัยสิทธิของบุคคลผู้นั้นมีสิทธิที่จะจัดการกับผลิตภัณฑ์นั้นในลักษณะเดียวกับกรณีผู้ทรงสิทธิบัตรคนเดียวนำผลิตภัณฑ์นั้นไปให้ผู้อื่น

(6) บทบัญญัติในอนุมาตรา (1) หรือ (2) ข้างต้น ไม่กระทบถึงสิทธิหรือหน้าที่ระหว่างกันของผู้แทนส่วนบุคคลของผู้ตาย หรือสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายของบุคคลเหล่านั้น

(7) บทบัญญัติข้างต้นในमतรานี้ใช้บังคับกับคำขอรับสิทธิบัตรซึ่งได้ยื่นไว้ เช่นเดียวกับที่ใช้บังคับกับสิทธิบัตร และ

(ก) ด้วยเหตุดังกล่าว การอ้างอิงสิทธิบัตรและการได้รับสิทธิบัตร จึงต้องกล่าวถึงคำขอรับสิทธิบัตรเหล่านั้นและการยื่นคำขอดังกล่าวด้วยตามลำดับ และ

(ข) การอ้างอิงถึงสิ่งประดิษฐ์ที่ได้รับสิทธิบัตรในอนุมาตรา (5) ข้างต้น จะต้องดำเนินการตามบทบัญญัตินี้เช่นกัน”

สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรในประเทศอังกฤษนั้น ผู้ทรงสิทธิบัตรจะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการผลิต จำหน่าย เสนอเพื่อจำหน่าย ใช้ หรือนำเข้าซึ่งผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีซึ่งได้รับสิทธิบัตรในสหราชอาณาจักร รวมทั้งมีสิทธิโอน หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิบัตรของตนได้เช่นกัน แต่ในกรณีที่สิทธิบัตรออกให้กับบุคคลสองคนขึ้นไป บุคคลแต่ละคนนั้นจะมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกันและมีสิทธิร่วมกันในสิทธิบัตรนั้น เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น และในกรณีที่บุคคลสองคนหรือมากกว่าเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมกัน ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมกันแต่ละคนนั้น ไม่สามารถที่จะกระทำการแก้ไขรายละเอียดสิ่งประดิษฐ์ในสิทธิบัตร หรือยื่นคำขอให้การแก้ไขรายละเอียดสิ่งประดิษฐ์ดังกล่าวได้รับอนุญาต หรือยื่นคำขอให้มีการเพิกถอนสิทธิบัตรนั้น หรืออนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิภายใต้สิทธิบัตรนั้น หรือ โอน จำนำ สิทธิในสิทธิบัตร เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมคนอื่น

3.3.3 การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ

การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามหลักของประเทศอังกฤษนั้น กฎหมายไม่ได้บังคับให้ต้องมีการจดทะเบียน แต่อย่างไรก็ดี ควรทำการจดทะเบียนการอนุญาตให้ใช้สิทธิในกรณีที่มีการโอนสิทธิ การจดทะเบียนการโอนสิทธินั้นควรทำโดยเร็วที่สุด เพื่อป้องกันการสูญเสียสิทธิบางประการที่จะเกิดขึ้นระหว่างก่อนการจดทะเบียน และเพื่อเป็นการรักษาสิทธิของผู้รับโอนซึ่งอาจจะสูญเสียไป

ระหว่างการไม่จดทะเบียน นอกจากนี้ หากไม่ได้มีการจดทะเบียนภายใน 6 เดือน นับตั้งแต่ทำสัญญาโอน ผู้รับโอนจะไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายหรือกำไรจากการกระทำละเมิดที่เกิดขึ้นระหว่างก่อนการจดทะเบียนได้¹⁷

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1977 (แก้ไขเพิ่มเติม) ที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ ได้แก่ “มาตรา 48¹⁸(1) (2) (3) (4) วางหลักกฎหมายว่า

(1) ในช่วงระยะเวลาใด ๆ ภายหลังจากกำหนดระยะเวลาสามปีนับจากวันที่ผู้ทรงสิทธิได้รับสิทธิบัตร หรือภายหลังจากกำหนดระยะเวลาอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ บุคคลใด ๆ อาจยื่นคำขอใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิต่อนายทะเบียนโดยอาศัยเหตุใดเหตุหนึ่งหรือหลายเหตุที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(ก) เพื่อขออนุญาตใช้สิทธิภายใต้สิทธิบัตร

(ข) เพื่อขอให้มีการบันทึกลงในสมุดทะเบียนเพื่อให้มีผลบังคับว่าการอนุญาตให้ใช้สิทธิภายใต้สิทธิบัตรสามารถกระทำได้ตามกฎหมาย หรือ

(ค) ในกรณีที่ผู้ยื่นคำขอเป็นหน่วยงานของรัฐบาล เพื่อขอให้บุคคลใด ๆ ตามที่ระบุไว้ในคำขอใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิภายใต้สิทธิบัตรนั้นได้รับอนุญาต

(2) ภายใต้อำนาจของบทบัญญัติแห่งมาตรา 48 (ก) และ 48 (ข) ต่อไปนี้ หากนายทะเบียนเห็นว่าคำขอใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิมีเหตุอันสมควร นายทะเบียนอาจดำเนินการดังต่อไปนี้

(ก) ในกรณีเป็นคำขอภายใต้อนุมาตรา (1) (ก) ข้างต้น นายทะเบียนอาจสั่งอนุญาตให้มีการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามที่ผู้ยื่นคำขอได้ร้องขอไว้ โดยกำหนดเงื่อนไขตามที่นายทะเบียนเห็นสมควร

(ข) ในกรณีเป็นคำขอภายใต้อนุมาตรา (1) (ข) ข้างต้น นายทะเบียนอาจทำการบันทึกลงในสมุดทะเบียนตามที่ระบุไว้ในคำขอ

(ค) ในกรณีเป็นคำขอภายใต้อนุมาตรา (1)(ค) ข้างต้น นายทะเบียนอาจสั่งอนุญาตให้มีการอนุญาตให้ใช้สิทธิแก่บุคคลที่ระบุไว้ในคำขอ โดยกำหนดเงื่อนไขตามที่นายทะเบียนเห็นสมควร

¹⁷ กรมทรัพย์สินทางปัญญา, กฎหมายสิทธิบัตร – สหราชอาณาจักร(อังกฤษ), (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 7.

¹⁸ จักรกฤษณ์ ครอบงำ, กฎหมายสิทธิบัตร: แนวความคิดและบทวิเคราะห์.

(3) การยื่นคำขอภายใต้มาตรานี้ที่เกี่ยวกับสิทธิบัตรสามารถกระทำได้ แม้ว่าผู้ยื่นคำขอจะเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรนั้นแล้วก็ตาม และจะไม่มีบุคคลใดถูกกฎหมายปิดปากหรือถูกห้ามมิให้กล่าวอ้างว่าได้มีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดที่ระบุไว้ว่าเป็นเหตุแห่งการยื่นคำขอเกิดขึ้น เพียงเพราะบุคคลนั้นได้ยอมรับเหตุดังกล่าวนั่นเอง ไม่ว่าจะเป็นการยอมรับในการอนุญาตให้ใช้สิทธิหรือไม่ หรือเพียงเพราะบุคคลนั้นยอมรับเอาการอนุญาตให้ใช้สิทธินั้น

(4) ในมาตรานี้ “เหตุแห่งการยื่นคำขอ” หมายถึง

(ก) ในกรณีคำขอที่เกี่ยวกับสิทธิบัตรซึ่งมีผู้ทรงสิทธิเป็นผู้ทรงสิทธิภายใต้ต้องการการค้าโลก เหตุแห่งการยื่นคำขอ หมายถึง เหตุตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 48 (เอ) (1) ข้างล่างนี้

(ข) ในกรณีอื่น ๆ เหตุแห่งการยื่นคำขอ หมายถึง เหตุตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 48 (บี)(1) ข้างล่างนี้

“มาตรา 48 ก¹⁹ วางหลักกฎหมายว่า

(1) ในกรณีคำขอมาตรการบังคับใช้สิทธิเป็นคำขอที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตรซึ่งผู้ทรงสิทธิเป็นผู้ทรงสิทธิภายใต้ต้องการการค้าโลก เหตุแห่งการยื่นคำขอ ได้แก่

(ก) ในกรณีที่สิ่งประดิษฐ์ที่ได้รับสิทธิบัตรเป็นผลิตภัณฑ์ เหตุแห่งการยื่นคำขอ ได้แก่ กรณีอุปสงค์ของผลิตภัณฑ์นั้นในสหราชอาณาจักร มีไม่มากพอภายใต้ข้อกำหนดที่สมเหตุสมผล

(ข) โดยเหตุที่ผู้ทรงสิทธิในสิทธิบัตรปฏิเสธไม่อนุญาตให้ใช้สิทธิ ภายใต้ข้อตกลงที่เป็นธรรม

(i) ทำให้การนำไปใช้ประโยชน์ในสหราชอาณาจักร จากสิ่งประดิษฐ์ที่ได้รับสิทธิบัตรอื่นซึ่งเกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าทางเทคนิคที่สำคัญอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจในส่วนที่เกี่ยวข้อง สิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรนั้น ถูกกีดกันหรือขัดขวางมิให้เกิด หรือ

(ii) การจัดตั้งหรือพัฒนากิจกรรมเชิงพาณิชย์หรือเชิงอุตสาหกรรมในสหราชอาณาจักรได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม

(ค) โดยเหตุที่มีเงื่อนไขซึ่งผู้ทรงสิทธิบัตรได้กำหนดขึ้นเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตร หรือเกี่ยวกับการกำจัดหรือการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตร หรือข้อตกลงที่เกี่ยวกับการใช้กรรมวิธีที่ได้รับการจดสิทธิบัตร ทำให้การผลิต ใช้หรือกำจัดวัสดุอุปกรณ์ซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองภายใต้สิทธิบัตร หรือทำให้การจัดตั้งหรือพัฒนากิจกรรมเชิงพาณิชย์หรืออุตสาหกรรมในสหราชอาณาจักร ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม”

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

ตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษมาตรา 48 ก (ข) จะเห็นได้ว่า หากมีการปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิภายใต้ข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมแล้วนั้น บุคคลใดก็ได้สามารถที่จะยื่นขอมาตรการบังคับใช้สิทธิต่อนายทะเบียนได้โดยตามมาตรา 48 (1) โดยการจดทะเบียนการอนุญาตให้ใช้สิทธินั้นต้องใช้แบบคำขอสิทธิบัตรเลขที่ 21/77 (The Patents Form 21/77) ทั้งนี้ หากผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิไม่ได้ลงลายมือชื่อในแบบคำขอ ผู้ขอจดทะเบียนต้องแสดงหลักฐานเกี่ยวกับข้อตกลงการอนุญาตให้ใช้สิทธิต่อเจ้าพนักงานด้วย ส่วนเวลาในการจดทะเบียนหรือจดทะเบียนการอนุญาตให้ใช้สิทธิ นั้นไม่สามารถระบุเวลาได้ แต่จะไม่มีค่าธรรมเนียมราชการ ส่วนค่าบริการของสำนักงานตัวแทนจะคำนวณตามแต่ละกรณีไป

ตามที่นโยบายของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรได้มีแนวทางในการสนับสนุนในการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรี โดยได้มีคำแนะนำสำหรับนโยบายการเข้าถึงข้อมูลอย่างเสรีของสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรว่าด้วยเรื่องสัญญาอนุญาต โดยสัญญาอนุญาตที่จะเอื้อประโยชน์ในกรณีที่ทุนของสภาวิจัยถูกใช้ไปกับการชำระค่าดำเนินการด้านวารสารเพื่อการเข้าถึงข้อมูลแบบเสรี สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรกำหนดให้สำนักพิมพ์จะต้องทำให้รายงานวิจัยสามารถเข้าถึงได้โดยทั่วกันภายใต้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มา ซึ่งหมายความว่าให้เครดิตกับผู้เขียนตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ ซึ่งเป็นสัญญาอนุญาตแบบมาตรฐานที่ใช้กับวารสารต่าง ๆ ที่เปิดให้เข้าถึงได้โดยเสรี การกำหนดให้ใช้สัญญาอนุญาตแบบนี้เป็นการส่งเสริมให้มีการแจกจ่ายและนำข้อมูลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ซ้ำให้มากที่สุด ในขณะที่ยังคงปกป้องธรรมสิทธิ (Moral Rights) ของผู้เขียนอยู่ สัญญาอนุญาตแบบแสดงที่มายินยอมให้บุคคลอื่นทำการเผยแพร่ นำไปปรับปรุง ตัดต่อ หรือใช้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยใหม่ได้ทั้งในเชิงพาณิชย์และไม่เชิงพาณิชย์ トラบเท่าที่บุคคลเหล่านั้นให้เครดิตกับผู้เขียนรายงานวิจัยฉบับดั้งเดิมและไม่ละเมิดลิขสิทธิ์เอกสารงานวิจัยอื่น ๆ ของบุคคลที่สาม ที่อยู่ในรายงานวิจัยฉบับดั้งเดิมนั้น การใช้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มา ซึ่งมีการชำระค่าดำเนินการต่าง ๆ ด้านวารสารนี้ เป็นนโยบายของ the Wellcome Trust ซึ่งเป็นองค์กรการกุศลอิสระองค์กรหนึ่งที่ทำให้ทุนวิจัยค้นคว้าการพัฒนาสุขภาพของมนุษย์และสัตว์

สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มานั้น ได้เปิดโอกาสให้กับงานวิจัยในสาขาใหม่ ๆ อันเกิดจากการนำข้อมูลงานวิจัยและเนื้อหาของรายงานวิจัยที่ได้ผ่านการค้นหาคำความรู้ในฐานข้อมูลเอกสาร และการนำข้อมูลจากฐานข้อมูล มาวิเคราะห์และประมวลผล มาใช้ประโยชน์ได้ซ้ำ นอกจากนี้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ยังเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างวิธีการใหม่ ๆ ในการเผยแพร่รายงานวิจัยด้วยการนำเสนอรายงานวิจัยอีกครั้งผ่านวิธีที่สร้างสรรค์และมีศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่ม ที่สำคัญอย่างยิ่ง สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มา ยังช่วยกำจัดข้อกังขาหรือความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งที่อาจทำได้กับรายงานวิจัย และทำให้เกิดการนำงานวิจัยมาใช้ซ้ำโดยไม่

ต้องกลับไปขออนุญาตจากสำนักพิมพ์ให้ต้องมาตรวจสอบเงื่อนไขหรือต้องทำการขออนุญาตเป็นการเฉพาะรายอีก

วารสารจำนวนมากในปัจจุบันใช้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมและคณิตศาสตร์ ซึ่งองค์กรครีเอทีฟคอมมอนส์ได้รายงานว่สัญญาอนุญาตดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดปัญหาร้ายแรงใด ๆ อย่างไรก็ตาม สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรจะสร้างความมั่นใจว่าในการประเมินผลในปี 2014 และการประเมินในครั้งต่อ ๆ ไปนั้น จะมีการกล่าวถึงการประเมินผลกระทบจากการใช้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาศิลปศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ และสังคมศาสตร์ การประเมินผลจะถูกรตรวจสอบผ่านการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากกลุ่มนักวิชาการต่าง ๆ และสำนักพิมพ์ของบุคคลเหล่านั้น

ในกรณีที่มีการเข้าถึงข้อมูลโดยเสรีบรรลุผลสำเร็จได้จากการนำรายงานวิจัยฉบับเพื่อการตีพิมพ์ไปจัดเก็บในฐานข้อมูล เพื่อเพิ่มโอกาสอย่างสูงสุดในการเข้าถึงข้อมูลและนำข้อมูลนั้นไปใช้ประโยชน์ซ้ำ สภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรต้องการให้รายงานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้สามารถเข้าถึงได้โดยสัญญาอนุญาตประเภทที่ให้ความเสรีที่สุด ซึ่งก็คือสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มา

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าสภาวิจัยแห่งสหราชอาณาจักรได้กำหนดนโยบายเพียงแค่นี้สามารถเข้าถึงรายงานวิจัยได้โดยไม่มีข้อจำกัดใด ๆ เรื่องการนำข้อมูลงานวิจัยนั้นมาใช้ประโยชน์ซ้ำอันไม่ใช่เชิงพาณิชย์เท่านั้น นโยบายนี้ ไม่ได้กำหนดให้ต้องใช้สัญญาอนุญาตประเภทใดประเภทหนึ่งเป็นการเฉพาะแต่อย่างใด และเงื่อนไขต่าง ๆ สามารถบรรลุผลได้โดยการใช้สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มาและมีใช้เพื่อการค้า (CC BY NC) เป็นสัญลักษณ์ชนิดหนึ่งของสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ โดยมีความหมายว่า ให้อ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า²⁰ โดย CC คือ สัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์ BY คือ การยินยอมให้ผู้อื่นคัดลอก แจกจ่าย จัดแสดง เผยแพร่งานได้ (ต่อเมื่อมีการประกาศว่างานนั้นเป็นงานของเจ้าของที่แท้จริง) ส่วน NC คือ การยินยอมให้ผู้อื่นคัดลอก แจกจ่าย จัดแสดง เผยแพร่งานได้ (แต่สำหรับจุดประสงค์ที่ไม่ใช่เพื่อการค้าเท่านั้น) ความหมายของสัญลักษณ์นี้จึงหมายความว่า ต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาและห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า สัญญาอนุญาตแบบเฉพาะเจาะจงของสำนักพิมพ์ก็สามารถใช้ได้ หากสัญญาเหล่านั้นสนับสนุนนโยบาย และยอมให้มีการนำข้อมูลวิจัยมาใช้ประโยชน์ซ้ำ รวมทั้งการค้นคว้าหาความรู้ในฐานข้อมูลเอกสาร และการนำข้อมูลจากฐานข้อมูลมาวิเคราะห์และประมวลผลที่ไม่ใช่ในเชิงพาณิชย์ และประเด็นนี้ผู้เขียนจะนำมาวิเคราะห์ว่าหากประเทศไทยเปิดรับนวัตกรรมแบบเปิดอย่างเต็มรูปแบบแล้ว

²⁰ ครีเอทีฟคอมมอนส์ประเทศไทย, Creative Commons.

นั้น นโยบายสัญญาอนุญาตครีเอทีฟคอมมอนส์แบบแสดงที่มาจะเหมาะสมสำหรับนวัตกรรมแบบเปิดในประเทศไทยเพียงใด

3.3.4 การบังคับใช้สิทธิตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1977 “มาตรา 61²¹ มีข้อกำหนดว่า เป็นมาตรการบังคับใช้สิทธิในทางแพ่ง ผู้ทรงสิทธิบัตรสามารถขอให้ศาลออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวให้ และสามารถขอให้ส่งมอบสินค้าคืน หรือทำลายผลิตภัณฑ์ที่ละเมิดสิทธิและสามารถเรียกร้องค่าเสียหายหรือผลประโยชน์ที่ควรได้รับ รวมทั้งประกาศว่าสิทธิบัตรนั้นมีผลบังคับใช้และได้ถูกระงับการละเมิด กระบวนการสามารถเริ่มต้นโดยการนำคดีขึ้นสู่ศาลสิทธิบัตร (The Patent County Court) ในกรุงลอนดอน หรือในศาลสูง (High Court) ต่าง ๆ โดยการยื่นคำร้อง (Serving claim form) และรายละเอียดของการกระทำละเมิด (Particulars of Infringement) ส่วนในเรื่องของค่าเสียหายนั้น สามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้ อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับจำนวนค่าเสียหายที่สามารถเอาคืนได้จากผู้กระทำละเมิดโดยไม่เจตนา (An Innocent Infringer)”

ผู้ทรงสิทธิสามารถขอให้ศาลออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวให้ และสามารถขอให้ส่งมอบสินค้าคืน หรือทำลายผลิตภัณฑ์ที่ละเมิดสิทธิและสามารถเรียกร้องค่าเสียหายหรือผลประโยชน์ที่ควรได้รับ รวมทั้งการประกาศว่าสิทธิบัตรนั้นมีผลบังคับใช้และได้ถูกระงับการละเมิด ซึ่งเป็นมาตรการในการเยียวยาสำหรับการกระทำดังต่อไปนี้ในสหราชอาณาจักรต่อการประดิษฐ์ที่ได้รับสิทธิบัตรที่ได้รับความคุ้มครองโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิ ถือเป็น การละเมิดสิทธิ เมื่อเป็นการละเมิดสิทธิต่อผู้ทรงสิทธิบัตรแล้ว จะต้องถูกบังคับใช้สิทธิตามหลักกฎหมายสิทธิบัตรประเทศอังกฤษ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ ได้แก่

- 1) ในกรณีที่มีการประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์ หากมีการผลิต จำหน่าย เสนอเพื่อจำหน่าย ใช้ หรือนำเข้าซึ่งผลิตภัณฑ์ หรือเก็บผลิตภัณฑ์ดังกล่าวไว้เพื่อการจำหน่าย หรือการอื่นใดในทำนองเดียวกัน
- 2) ในกรณีที่มีการประดิษฐ์เป็นกรรมวิธี หากมีการใช้กรรมวิธี หรือเสนอกรรมวิธีดังกล่าว ให้ใช้ในสหราชอาณาจักรโดยรู้หรือวิญญูชนพึงสังเกตได้ในสถานการณ์เช่นนั้น โดยปราศจากความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิ

²¹ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายสิทธิบัตร: แนวความคิดและบทวิเคราะห์.

3) ในกรณีที่การประดิษฐ์เป็นกรรมวิธี และบุคคลดังกล่าวจำหน่าย เสนอเพื่อจำหน่าย ใช้ หรือนำเข้าซึ่งผลิตภัณฑ์ที่กำเนิดขึ้นโดยกรรมวิธีดังกล่าวโดยตรง หรือเก็บผลิตภัณฑ์ดังกล่าวไว้จำหน่าย หรือการอื่นใดในทำนองเดียวกัน

4) การจัดหาให้บุคคลที่ไม่ใช่ผู้ได้รับอนุญาต หรือบุคคลอื่นที่ไม่มีสิทธิในสหราชอาณาจักร ไม่ว่าจะโดยวิธีการใด ๆ ก็ตาม ที่เกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของการประดิษฐ์เพื่อให้อาจใช้การประดิษฐ์ได้ โดยบุคคลดังกล่าวรู้ หรือวิญญูชนพึงสังเกตได้ในสถานการณ์เช่นนั้น ว่าวิธีการดังกล่าวเหมาะที่จะทำให้อาจใช้การประดิษฐ์ในสหราชอาณาจักรได้

3.3.5 การจัดสรรผลประโยชน์ตามหลักกฎหมายสิทธิบัตร

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ค.ศ. 1977 “มาตรา 48 ก (6) ข้อ(D)²² วางหลักกฎหมายไว้ว่า การอนุญาตให้ใช้สิทธิที่เกิดจากคำสั่งที่เกี่ยวกับสิทธิบัตร ซึ่งผู้ทรงสิทธิเป็นผู้ทรงสิทธิภายใต้ข้อกำหนดการค้าโลกนั้น จะต้องกำหนดเงื่อนไขข้อตกลงให้สิทธิแก่ผู้ทรงสิทธิในสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องในเรื่องค่าตอบแทนอย่างเพียงพอตามแต่กรณีไป โดยพิจารณาถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจของการอนุญาตให้ใช้สิทธินั้น”

ตามบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าผู้ทรงสิทธิบัตรจะต้องกำหนดเงื่อนไขข้อตกลงแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องในเรื่องของค่าตอบแทน ซึ่งก็คือการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้ที่ถือสิทธิบัตรร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิด โดยไม่ได้กล่าวว่าจะจัดสรรผลประโยชน์โดยแบ่งเป็นตัวเงิน หรือจะใช้วิธีการแบ่งสิทธิแห่งความเป็นเจ้าของร่วมแต่อย่างใด การกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวนี้ อาจทำในรูปแบบของการทำสัญญาผูกพันไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเป็นหลักฐานอ้างอิงและกำหนดขอบเขตภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมแต่ละคน และการกำหนดเงื่อนไขของประเทศอังกฤษนั้น จะพิจารณาถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจของการอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรนั้น ๆ เป็นหลัก เช่น ตลาดเงินทุน การจัดการด้านอื่น ๆ ซึ่งต้องการให้บุคคลอื่นเข้ามาทำการแทนตนโดยการอนุญาตให้ใช้สิทธิของตน²³ และได้รับการจัดสรรประโยชน์โดยผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมแต่ละคน เป็นต้น

²² เรื่องเดียวกัน.

²³ อาวีพรธณ จงประกิจพงค์, *ทรัพย์สินทางปัญญา*, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2537), 18.

3.4 ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPS Agreement) ในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตร

3.4.1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ในการทำความตกลง TRIPS Agreement

ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) หรือความตกลงทริปส์ (TRIPS) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า TRIPS Agreement เป็นเรื่องข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า ความตกลงทริปส์ถือได้ว่าเป็นความตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากความตกลงนี้ได้ทำการเชื่อมโยงหลักการพื้นฐานของระเบียบการค้าระหว่างประเทศเข้ากับมาตรฐานการคุ้มครองด้านทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งในเดือนเมษายน พ.ศ. 2537 ประเทศที่เป็นสมาชิกของความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (The General Agreement on Tariffs and Trade หรือ “GATT”) ได้ทำการลงนามในกรรมสารสุดท้ายรวบรวมผลการเจรจาการค้าหลายฝ่าย (พหุภาคี) รอบอุรุกวัย ซึ่งนำมาสู่ความตกลงจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization หรือเรียกโดยย่อว่า “WTO”) และในความตกลงจัดตั้งองค์การการค้าโลก ได้มีการผนวกเอาความตกลงพหุภาคีอื่น ๆ อีกหลายฉบับเป็นส่วนประกอบรวมอยู่ด้วย ซึ่ง TRIPS Agreement ก็เป็นความตกลงพหุภาคีฉบับหนึ่ง ซึ่งได้บัญญัติรวมไว้ในภาคผนวก 1 ของความตกลงจัดตั้งองค์การการค้าโลก²⁴

ความตกลง TRIPS Agreement นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อลดการบิดเบือนและลดอุปสรรคที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศ และคำนึงถึงความจำเป็นที่จะส่งเสริมให้มีการคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพและเพียงพอสำหรับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และสามารถเรียกความมั่นใจได้ว่ามาตรการและวิธีดำเนินการที่ใช้บังคับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาจะไม่กลายมาเป็นอุปสรรคต่อการค้าในภายหน้า

ประเทศไทยนั้นได้ทำการลงนามในความตกลงและเข้าเป็นสมาชิกของ TRIPS Agreement ตั้งแต่วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ข้อตกลงได้เริ่มมีผลใช้บังคับในเดือนมกราคม พ.ศ. 2538²⁵ ถือเป็นความพยายามอีกก้าวหนึ่งในการที่ทำให้ทรัพย์สินทางปัญญามีความเข้มแข็งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น ซึ่งผลของการลงนามในความตกลงและการที่เข้าไปเป็นภาคีสมาชิกของ TRIPS Agreement ทำให้ประเทศไทยต้องให้การคุ้มครองและรับรองแก่ทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่าง ๆ ตามที่ได้กำหนดไว้ใน TRIPS Agreement โดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตร ข้อยกเว้นของการใช้สิทธิบัตร มาตรการบังคับใช้สิทธิ เป็นต้น ประเทศไทยต้องให้ความ

²⁴ จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์, 39.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, 38.

คุ้มครองโดยการให้มีสิทธิบัตรสำหรับสิ่งประดิษฐ์ใด ๆ ไม่ว่าจะ เป็นผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีในทุกสาขา เทคโนโลยี รวมไปถึงการให้ความคุ้มครองการออกแบบอุตสาหกรรมอีกด้วย

การที่ประเทศไทยต้องปฏิบัติตามข้อตกลง TRIPs Agreement ทำให้ต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ดังที่ได้มีการออกพระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542 เพื่อให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิบัตรที่สอดคล้องกับบทบัญญัติที่กำหนดไว้ใน TRIPs Agreement ตามที่ข้อ 1 ของ TRIPs Agreement ได้กำหนดไว้ ดังนี้

“บรรดาสมาชิกจะต้องดำเนินการให้บทบัญญัติของความตกลงนี้มีผลใช้บังคับ แม้บรรดาสมาชิกจะไม่ผูกพันตามความตกลงนี้ที่จะให้ความคุ้มครองมากกว่าที่กำหนดไว้ แต่อาจจะอนุวัติการในกฎหมายของตนที่จะให้ความคุ้มครองมากกว่าที่กำหนดไว้ได้ ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่า การคุ้มครองดังกล่าวไม่ขัดต่อบทบัญญัติของความตกลงนี้ บรรดาสมาชิกจะมีอิสระในการกำหนดวิธีที่เหมาะสมในการปฏิบัติตามบทบัญญัติของความตกลงนี้ ภายในระบบและแนวปฏิบัติทางกฎหมายของตน”²⁶

3.4.2 ผู้ทรงสิทธิบัตรหลายคนตามหลักความตกลง TRIPs Agreement

TRIPs Agreement ข้อ 28²⁷ กำหนดว่า

“1) สิทธิบัตรจะก่อให้เกิดสิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่เจ้าของ ดังต่อไปนี้

(เอ) ในกรณีที่สาระสำคัญของสิทธิบัตรเป็นผลิตภัณฑ์ ที่จะป้องกันมิให้บุคคลที่สามซึ่งไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของในการกระทำการดังต่อไปนี้ คือ การทำ การใช้ การเสนอขาย การขาย หรือการนำเข้าผลิตภัณฑ์นั้นเพื่อความมุ่งประสงค์เหล่านี้

(บี) ในกรณีที่สาระสำคัญของสิทธิบัตรเป็นกรรมวิธีที่จะป้องกันมิให้บุคคลที่สาม ซึ่งไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของในการกระทำเกี่ยวกับการใช้กรรมวิธี และการกระทำการดังต่อไปนี้ คือ การใช้ การเสนอขาย การขาย หรือการนำเข้าผลิตภัณฑ์ซึ่งเกิดจากกรรมวิธีนั้นโดยตรง เพื่อความมุ่งประสงค์เหล่านี้เป็นอย่างน้อยที่สุด

2) เจ้าของสิทธิบัตรจะมีสิทธิเช่นเดียวกันที่จะให้หรือโอนสิทธิในสิทธิบัตรโดยการสืบสิทธิ และการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ”

ตามความตกลงทริปส์ ข้อ 28 นั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร ซึ่งสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรได้ถูกกำหนดไว้นั้น เป็นสิทธิในการที่จะห้ามมิให้บุคคลอื่นใช้ประโยชน์จากสิ่งประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรนั้น ซึ่งตามความตกลงทริปส์ ได้แยกสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร ดังต่อไปนี้

1. สิทธิตามสิทธิบัตรในผลิตภัณฑ์ (Product)

²⁶ เรื่องเดียวกัน, 433.

²⁷ จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์.

สิทธิในผลิตภัณฑ์เป็นการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรที่ได้ทำการจดสิทธิบัตรในผลิตภัณฑ์ของตนเอาไว้ โดยความตกลงทริพส์นั้น ได้กำหนดสิทธิในผลิตภัณฑ์ของผู้ทรงสิทธิบัตรเอาไว้หลายประการด้วยกัน คือ

- สิทธิในการผลิต (Making)

สิทธิในการผลิตนี้ หมายถึง สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิบัตรที่จะทำการผลิตสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรของตนขึ้นมา บุคคลอื่นที่ไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิบัตรไม่สามารถที่จะทำการผลิตสิ่งประดิษฐ์เดียวกันนั้นได้ การห้ามทำการผลิตสิ่งประดิษฐ์แบบเดียวกับสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรนี้มีความมุ่งหมายถึงตัวสิ่งประดิษฐ์หรือผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นมา ดังนั้น แม้บุคคลอื่นทำการผลิตสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรโดยใช้วิธีในการผลิตคนละวิธีกัน แต่หากผลลัพธ์สุดท้ายที่ได้ออกมา นั่นคือสิ่งประดิษฐ์แบบเดียวกับสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรแล้ว ก็ย่อมเป็นการละเมิดต่อสิทธิบัตรนั้น

- สิทธิในการใช้ (Using)

ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการใช้ประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรของตน การใช้นี้ หมายถึงการนำสิ่งประดิษฐ์นั้นไปใช้ประโยชน์ในทางใดทางหนึ่งอันเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประดิษฐ์นั้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ส่วนตัวหรือใช้ในเชิงพาณิชย์ก็ตาม และการที่บุคคลใดก็ตามซื้อสิ่งประดิษฐ์หรือสินค้าที่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ที่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิบัตรได้ทำการจำหน่ายมาอย่างถูกต้อง บุคคลนั้นก็ย่อมมีสิทธิในการใช้สอยสิ่งประดิษฐ์ดังกล่าวที่ตนได้ซื้อ มา โดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิบัตรและผู้ทรงสิทธิบัตรก็ไม่อาจที่จะอ้างสิทธิของตนในการที่จะหวงห้ามมิให้ผู้ซื้อกระทำการอย่างใด ๆ ต่อสิ่งประดิษฐ์นั้นได้ เพราะสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิบัตรเหนือสิ่งประดิษฐ์ชิ้นนั้นๆ ได้หมดสิ้นไปแล้ว เมื่อผู้ทรงสิทธิทำการจำหน่ายสิ่งประดิษฐ์ชิ้นนั้น ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการระงับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

- สิทธิในการขาย (Selling)

สิทธิในการขายเป็นเรื่องหลักที่ผู้ทรงสิทธิบัตรให้ความสนใจมากที่สุด เนื่องจากการขายถือเป็นการแสวงหาประโยชน์หรือผลตอบแทนจากสิ่งประดิษฐ์ที่สำคัญที่สุดของผู้ทรงสิทธิบัตร เป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้ทรงสิทธิบัตร การขายโดยปราศจากความยินยอมของผู้ทรงสิทธิถือว่าเป็นการละเมิด ทั้งนี้ไม่ว่าผลิตภัณฑ์ที่ขายนั้นจะผลิตขึ้นโดยบุคคลใด แต่ทั้งนี้ภายใต้หลักการระงับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา²⁸

- สิทธิในการเสนอขาย (Offering for Sale)

²⁸ จันทิมา แสงจันทร์, การบังคับใช้สิทธิบัตรโดยมิชอบ: ศึกษากรณี Patent Troll, 48.

การเสนอขาย คือ การเสนอหรือชักชวนให้ผู้อื่นซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของตน เช่น การโฆษณา ซึ่งผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการเสนอขายผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรของตน

- สิทธิในการนำเข้า (Importing)

เป็นการให้สิทธิที่กว้างขวางแก่ผู้ทรงสิทธิบัตร โดยเปิดโอกาสให้มีการนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปจากต่างประเทศ โดยการนำผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรจากต่างประเทศเข้ามาขายภายในประเทศ ซึ่งเป็นการสร้างอำนาจผูกขาดในการนำเข้าสินค้า ทำให้ผู้ทรงสิทธิบัตรสามารถป้องกันการแข่งขันจากสินค้าชนิดเดียวกัน ไม่ว่าสินค้านั้นจะมาจากแหล่งผลิตภายในหรือนอกประเทศ

2) สิทธิตามสิทธิบัตรในกรรมวิธี (Process)

นอกจากสิทธิแต่เพียงผู้เดียวเหนือตัวผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์ตามสิทธิบัตรของผู้ทรงสิทธิบัตรแล้วนั้น สิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิบัตรยังให้ความคุ้มครองถึงสิทธิในกรรมวิธี โดยให้ความคุ้มครองแก่สิทธิในกรรมวิธีตามสิทธิบัตร และสิทธิในผลิตภัณฑ์ที่ผลิตด้วยกรรมวิธีตามสิทธิบัตร²⁹

3.4.3 การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามหลัก TRIPS Agreement

TRIPS Agreement ข้อ 31³⁰ กำหนดว่า

“ในกรณีที่กฎหมายของสมาชิกอนุญาตให้มีการใช้อื่น ๆ ในสาระสำคัญของสิทธิบัตรโดยไม่ต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิ รวมทั้งการใช้โดยรัฐบาลหรือบุคคลที่สามซึ่งได้รับอนุญาตจากรัฐบาล บทบัญญัติต่อไปนี้จะได้รับการปฏิบัติตาม

(ก) การอนุญาตให้มีการใช้ดังกล่าว จะพิจารณาตามสภาพการณ์ที่สมควรในแต่ละกรณี

(ข) การใช้ดังกล่าวอาจจะได้รับอนุญาตก็ต่อเมื่อก่อนการใช้ดังกล่าว ผู้ขอใช้ได้แสดงความพยายามที่จะได้รับการอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิตามข้อกำหนดและเงื่อนไขเชิงพาณิชย์ที่มีเหตุผล และความพยายามดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จภายในระยะเวลาอันควร ข้อกำหนดนี้ สมาชิกอาจยกเว้นได้ในกรณีที่เกิดภาวะฉุกเฉินของประเทศหรือสภาพการณ์เร่งด่วนอย่างที่สุด หรือในกรณีที่เป็นการใช้เพื่อ

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 49.

³⁰ จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์.

สาธารณประโยชน์ที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ภาวะฉุกเฉินของประเทศ หรือในสถานการณ์เร่งด่วนอย่างที่สุด ผู้ทรงสิทธิจะได้รับแจ้งให้ทราบโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะสามารถปฏิบัติได้ตามสถานะแห่งกรณีในกรณีที่มีการใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ ที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์เมื่อรัฐบาลหรือผู้ทำสัญญาทราบ หรือมีเหตุอันแสดงให้เห็นได้ว่าสิทธิบัตรที่มีผลใช้ได้ถูกหรือจะถูกใช้โดยหรือเพื่อรัฐบาล โดยไม่ได้ค้นหาสิทธิบัตร ผู้ทรงสิทธิจะได้รับแจ้งโดยทันที

(ค) ขอบเขตและระยะเวลาของการใช้ดังกล่าว จะถูกจำกัดตามความมุ่งประสงค์ของการใช้ที่ได้รับอนุญาต และในกรณีของเทคโนโลยีกึ่งตัวนำ จะใช้เพื่อสาธารณประโยชน์ที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์เท่านั้น หรือเพื่อแก้ไขความเสียหายจากการปฏิบัติที่ได้รับการวินิจฉัยโดยผ่านกระบวนการทางศาลและทางฝ่ายบริหารแล้วว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อการแข่งขัน

(ง) การใช้ดังกล่าวจะไม่เป็นการเฉพาะ

(จ) การใช้ดังกล่าวจะโอนต่อไม่ได้ เว้นแต่จะโอนพร้อมกับส่วนของวิสาหกิจหรือคู่อุปกรณ์ที่ได้รับประโยชน์จากการใช้ดังกล่าว

(ฉ) การอนุญาตให้ใช้ดังกล่าวต้องเป็นไปเพื่อสนองตลาดของสมาชิกที่อนุญาตให้ใช้นั้นเป็นสิ่งสำคัญ

(ช) การอนุญาตให้ใช้นี้ จะถูกยกเลิกภายใต้การคุ้มครองที่เพียงพอแก่ผลประโยชน์อันชอบธรรมของบุคคลที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ดังกล่าว หากและเมื่อสภาพการณ์ที่นำไปสู่การอนุญาตนั้นยุติลง และไม่น่าที่จะเกิดขึ้นอีก เจ้าหน้าที่ผู้ที่มีอำนาจจะมีอำนาจในการจะพิจารณาทบทวนสภาพการณ์เหล่านี้ซึ่งปรากฏขึ้นต่อเนื่องตามคำร้องขอที่มีเหตุอันควร

(ซ) ผู้ทรงสิทธิจะได้รับค่าตอบแทนที่เพียงพอตามสภาพการณ์ของแต่ละกรณีโดยคำนึงถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจของการอนุญาต

(ฌ) ความสมบูรณ์ทางกฎหมายของคำวินิจฉัยใด ๆ เกี่ยวกับการอนุญาตให้มีการใช้ดังกล่าว จะอยู่ภายใต้การพิจารณาทบทวนทางศาล หรือการพิจารณาทบทวนอย่างเป็นทางการอื่นใด โดยเจ้าหน้าที่ผู้ที่มีอำนาจในระดับสูงขึ้นไปอย่างเห็นได้ชัดในสมัชชานั้น

(ญ) คำวินิจฉัยใด ๆ เกี่ยวกับค่าตอบแทนที่กำหนดไว้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้เช่นนั้น จะอยู่ภายใต้การพิจารณาทบทวนทางศาลหรือการพิจารณาทบทวนอย่างเป็นทางการอื่นใดโดยเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในระดับสูงขึ้นไปอย่างเห็นได้ชัดในสมัชชานั้น

(ฎ) สมาชิกไม่ผูกพันที่จะใช้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในอุปสรรค (บี) และ (เอฟ) เมื่อมีการอนุญาตให้ใช้ดังกล่าว เพื่อเยียวยาความเสียหายจากการปฏิบัติที่ได้รับการวินิจฉัยโดยผ่านกระบวนการทางศาลหรือทางฝ่ายบริหารแล้วว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อการแข่งขัน ความจำเป็นในการแก้ไขการปฏิบัติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการแข่งขัน อาจคำนึงถึงการกำหนดจำนวนค่าตอบแทนในกรณีดังกล่าวด้วย เจ้าหน้าที่ผู้ที่มี

มีอำนาจจะมีอำนาจในการปฏิเสธที่จะยกเลิกการอนุญาต หากเงื่อนไขที่นำไปสู่การอนุญาตดังกล่าว น่าจะเกิดขึ้นอีก

(ก) ในกรณีที่มีการอนุญาตให้ใช้ดังกล่าวเพื่อเปิดให้มีการแสวงประโยชน์ในสิทธิบัตร (สิทธิบัตรที่สอง) ซึ่งไม่อาจแสวงประโยชน์ได้โดยไม่ละเมิดสิทธิบัตรอีกรายหนึ่ง (สิทธิบัตรที่หนึ่ง) ให้ใช้เงื่อนไขเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

(1) สิ่งประดิษฐ์ที่ถูกร้องสิทธิในสิทธิบัตรที่สอง จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับ ความก้าวหน้าทางเทคนิคที่สำคัญที่มีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจอย่างมาก เกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกร้อง สิทธิในสิทธิบัตรที่หนึ่ง

(2) เจ้าของสิทธิบัตรที่หนึ่งจะมีสิทธิในการอนุญาตให้ใช้รวมบนเงื่อนไขที่มีเหตุผลในการใช้สิ่งประดิษฐ์ที่ถูกร้องสิทธิในสิทธิบัตรที่สอง และ

(3) การใช้ที่ได้รับอนุญาตในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิบัตรที่หนึ่งจะโอนต่อไม่ได้ เว้นแต่จะ โอนพร้อมกับสิทธิบัตรที่สอง”

ดังนั้นประเด็นของหลักการอนุญาตให้ใช้สิทธิของ TRIPS Agreement นี้ ได้มีหลักการทั่วไปว่า ในการพิจารณาว่าเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนใด ให้พิจารณาว่าการอนุญาตให้ใช้สิทธิ ดังกล่าวต้องเป็นไปเพื่อสนองเป้าหมายของสมาชิกที่อนุญาตให้ใช้สิทธินั้นเป็นสำคัญ และมีหลักการที่ จะต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนาของคู่สัญญาว่ามีเจตนาที่จะก่อให้เกิดการแข่งขันโดยไม่ชอบธรรม รวมทั้งผลที่เกิดหรืออาจเกิดขึ้นจากเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนตามต้องเป็นไป ตามที่ผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิกำหนด³¹

3.4.4 การบังคับใช้สิทธิตามหลัก TRIPS Agreement

TRIPS Agreement ข้อ 7³² กำหนดว่า “การคุ้มครองและการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทาง ปัญญาของสมาชิก ควรจะเกื้อหนุนต่อการส่งเสริมนวัตกรรมทางเทคโนโลยี และการถ่ายทอด และการเผยแพร่ขยายเทคโนโลยีต่อประโยชน์ร่วมกันของผู้ผลิต และผู้ใช้ความรู้ทางเทคโนโลยี และใน ลักษณะอำนวยความสะดวกสวัสดิการทางสังคมและทางเศรษฐกิจ และต่อความสมดุลของสิทธิและ พันธกรณีด้วย”

³¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2548), 193.

³² จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการ ออกแบบผลิตภัณฑ์, 43.

TRIPS Agreement “มาตรา 8.2³³ มีขอบเขตการใช้ ดังนี้³⁴

(1) การใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาโดยไม่ชอบธรรม ซึ่งการกำหนดว่าการกระทำใดเป็นการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาโดยไม่ชอบธรรมอย่างมาก ไม่ได้ถูกกำหนดโดย มาตรา 8.2 แต่ขึ้นอยู่กับกฎหมายภายในของรัฐสมาชิก

(2) การใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งจำกัดการแข่งขันโดยไม่ชอบ ได้แก่ การใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ในลักษณะของการจำกัดการแข่งขัน ดังนั้นสมาชิกจึงควรจะต้องนำหลัก “Rule of Reason” มาปรับใช้ว่าพฤติกรรมใดมีการต่อต้านการแข่งขันมากกว่าส่งเสริมการแข่งขันหรือไม่ โดยต้องการให้สมาชิกพิจารณาให้ตีว่าการใช้สิทธิในลักษณะดังกล่าวของผู้ทรงสิทธิ โดยแท้จริงแล้ว เป็นการส่งเสริมการแข่งขัน หรือเป็นการจำกัดการแข่งขันหรือต่อต้านการแข่งขัน

(3) การใช้สิทธิซึ่งมีผลกระทบทางลบต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้รัฐสมาชิกมีสิทธิที่จะออกกฎหมายภายในมากำกับดูแลการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งมีผลกระทบต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศทั้งในมุมของการถ่ายทอดเทคโนโลยีออกไปต่างประเทศ และการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ทั้งนี้มาตรา 8.2 แห่ง TRIPS Agreement มีขอบเขตเฉพาะการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศเท่านั้น หากเป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายในประเทศ รัฐสมาชิก ย่อมมีอิสระมากขึ้นในการออกกฎหมายภายในมากำกับดูแล เพราะไม่ต้องตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขเรื่องความสอดคล้องกับบทบัญญัติของ TRIPS และเงื่อนไขเรื่องความเหมาะสมของมาตรการเยียวยา ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น”

ดังนั้นหลักการตามมาตรา 8.2 แห่ง TRIPS Agreement น่าจะหมายถึง การรับรองสิทธิของรัฐสมาชิกว่ามีอำนาจในการที่จะตัดสินว่าการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาใด เป็นการใช้สิทธิในทางที่ไม่ชอบธรรมอย่างยิ่ง หรือเป็นการใช้สิทธิซึ่งก่อให้เกิดการจำกัดการแข่งขัน หรือเป็นการใช้สิทธิซึ่งก่อให้เกิดการจำกัดการแข่งขัน หรือเป็นการใช้สิทธิซึ่งมีผลกระทบในแง่ลบต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างประเทศได้ แต่การใช้สิทธิดังกล่าวของรัฐสมาชิกจะตกอยู่ภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ ซึ่งก็คือ มาตรการเยียวยาของรัฐสมาชิกจะต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติของความตกลง TRIPS และ ต้องมีความเหมาะสมในการป้องกันการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาโดยมิชอบดังกล่าว

³³ เรื่องเดียวกัน.

³⁴ จันทิมา แสงจันทร์, การบังคับใช้สิทธิบัตรโดยมิชอบ: ศึกษากรณี Patent, 55.

TRIPS Agreement ข้อ 32³⁵ กำหนดว่า

“รัฐภาคีอาจทำการริบคืนหรือเพิกถอนสิทธิบัตรได้แต่จะต้องเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์คำสั่งริบคืนหรือเพิกถอนสิทธิบัตรนั้นไปยังศาลได้”

TRIPS Agreement ข้อ 41³⁶ กำหนดว่า

“1) สมาชิกของ TRIPS Agreement จะต้องกำหนดกระบวนการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติของ TRIPS Agreement ไว้ในกฎหมายภายในของประเทศ เพื่อให้มีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพต่อการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญารวมทั้งการเยียวยาความเสียหายที่รวดเร็ว เพื่อป้องกันการละเมิดและการเยียวยาความเสียหายที่เป็นการยับยั้งมิให้มีการละเมิดอีกต่อไป

2) กระบวนการเกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา จะต้องเป็นธรรมและเที่ยงธรรม จะต้องไม่ยุ่งยากซับซ้อนโดยไม่จำเป็น หรือเสียค่าใช้จ่ายสูง หรือมีการกำหนดข้อจำกัดด้านเวลาโดยไม่มีเหตุผล หรือทำให้ล่าช้าโดยไม่มีเหตุอันสมควร

3) คำวินิจฉัยชี้ขาดในมูลแห่งคดี ควรทำเป็นลายลักษณ์อักษรและมีเหตุผลประกอบ คู่กรณีในกระบวนการพิจารณาจะได้รับคำวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า คำวินิจฉัยชี้ขาดจะต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานที่คู่กรณีมีโอกาสชี้แจงเท่านั้น

4) คู่กรณีในกระบวนการพิจารณาจะมีโอกาสขอให้มีการพิจารณาทบทวนคำวินิจฉัยขั้นสุดท้ายของฝ่ายบริหารต่อศาล และภายใต้บังคับเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลตามกฎหมายของประเทศสมาชิกในเรื่องความสำคัญแห่งคดี คู่กรณีจะมีโอกาสขอให้พิจารณาทบทวนปัญหาข้อกฎหมายของคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลชั้นต้นเกี่ยวกับมูลแห่งคดี แต่จะไม่มีโอกาสให้มีการพิจารณาทบทวนเพื่อให้พ้นผิดในคดีอาญา

5) ไม่จำเป็นต้องมีการจัดตั้งระบบศาล สำหรับการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่แตกต่างจากการบังคับใช้กฎหมายโดยทั่วไป”³⁷

3.4.5 การจัดสรรผลประโยชน์ตามหลัก TRIPS Agreement

TRIPS Agreement มาตรา 30³⁸ วางหลักไว้ว่า

³⁵ จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555).

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, 40-41.

³⁸ จีรศักดิ์ รอดจันทร์, สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์.

“บรรดาสมาชิกอาจกำหนดให้มีข้อยกเว้นที่มีข้อจำกัดต่อสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่เกิดจากสิทธิบัตรได้ โดยมีเงื่อนไขว่าข้อยกเว้นดังกล่าวไม่ขัดแย้งอย่างไม่มีเหตุผลต่อการแสวงประโยชน์ตามปกติของสิทธิบัตร และไม่เป็นที่เสื่อมเสียโดยไม่มีเหตุผลต่อผลประโยชน์อันชอบธรรมของเจ้าของสิทธิบัตร โดยคำนึงถึงสิทธิอันชอบธรรมของบุคคลที่สาม”

ดังนั้นตามหลักแห่งความตกลงทริพส์ข้อนี้ การจัดสรรผลประโยชน์ในกรณีที่มีเจ้าของสิทธิบัตรร่วมกันหลายคน ซึ่งไม่มีบทบัญญัติที่ครอบคลุมไว้โดยเฉพาะ การที่จะกำหนดการจัดสรรผลประโยชน์ใด ๆ นั้น จะต้องคำนึงถึงสิทธิอันชอบธรรมของผู้ทรงสิทธิบัตรรายอื่น ๆ ด้วย

บทที่ 4

บทวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายไทยว่าด้วยเรื่องการบริหารจัดการสิทธิในนวัตกรรมแบบเปิด

จากการที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษามาตรการทางกฎหมายสากลที่เกี่ยวข้องกับความคุ้มครองการบริหารจัดการสิทธิด้านสิทธิบัตรไปแล้วนั้น ในบทนี้ผู้เขียนจะได้ทำการวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายไทยว่าด้วยเรื่องการบริหารจัดการสิทธิในนวัตกรรมแบบเปิด อันว่าด้วยเรื่องการบริหารจัดการการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร วิเคราะห์การบังคับใช้สิทธิอันเนื่องมาจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมรายหนึ่งปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ วิเคราะห์การจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิด และวิเคราะห์ถึงความคุ้มครองทางด้านกฎหมายสิทธิบัตรไทยว่าเพียงพอหรือไม่ที่จะรองรับกับนวัตกรรมแบบเปิด

4.1 วิเคราะห์การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร

ตามที่พระราชบัญญัติสิทธิบัตรไทย พ.ศ. 2522 ได้กำหนดว่า การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรหรือการโอนสิทธิบัตรตามมาตรา 38 นั้น จะต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดโดยกฎกระทรวง และจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมทุกคนด้วย แบบและเงื่อนไขแห่งข้อจำกัดสิทธิในการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิบัตรนี้จะต้องอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งได้กำหนดหลักการในการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิบัตรทั้งสิทธิบัตรการประดิษฐ์ (Invention) สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ (Product Design) รวมถึงอนุสิทธิบัตรการประดิษฐ์ (Petty Patent)

การที่สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรนั้นจะต้องทำตามแบบ กล่าวคือการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรนั้น จะต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย และในกรณีที่มีผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมกันจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมทุกคนตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 40 และจะต้องจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 41 อีกด้วย จะเห็นได้ว่าการที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องมีการจดทะเบียนสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตร ก็เพราะทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าวให้ความคุ้มครองโดยระบบการจดทะเบียนนั่นเอง

และเมื่อมีการตกลงให้ผู้อื่นได้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรของตน แต่ไม่ได้ไปยื่นคำขอจดทะเบียนสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ มีผลเท่ากับว่าข้อตกลงในเรื่องการให้ใช้สิทธิเหล่านั้นเป็น “โมฆะ” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 152 คือ ไม่มีผลบังคับใช้และคู่สัญญาไม่สามารถยกขึ้นกล่าวอ้างได้มาตั้งแต่ต้น

ซึ่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้กำหนดเงื่อนไข และข้อจำกัดในการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิบัตรไว้ 2 ประเด็นใหญ่ๆ ตามมาตรา 39 คือ

(1) ผู้ทรงสิทธิบัตรจะกำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมไม่ได้

เงื่อนไขข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ลักษณะของเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนที่มีลักษณะเป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาจากสัญญาอนุญาตเป็นกรณี ๆ ไป โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์หรือเจตนาที่จะก่อให้เกิดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากเงื่อนไขของสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรดังกล่าว

การถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยการทำความตกลงกันของผู้อนุญาตและผู้รับอนุญาตมักจะทำกันในรูปของสัญญาสองฝ่ายซึ่งเรียกกันว่าสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ (Licensing Agreements) ซึ่งจะเข้ามาเพื่อให้การรับรองสิทธิของทั้งสองฝ่ายเสมอเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้คู่สัญญาไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกันขึ้น การอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรในมาตรา 39(1) ได้มีข้อกำหนดไว้ว่า ผู้ทรงสิทธิบัตรจะกำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม หัตถกรรม เกษตรกรรม หรือพาณิชยกรรมของประเทศไม่ได้ โดยมีเงื่อนไขและข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 25 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

ซึ่งเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 25 ออกตามความในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ข้อ 3 ได้กล่าวว่า

ในการพิจารณาว่าเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ หรือค่าตอบแทนใด มีลักษณะเป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่ชอบธรรม ให้พิจารณาสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร หรือสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามอนุสิทธิบัตรเป็นรายกรณี โดยพิจารณาวัตถุประสงค์หรือเจตนาของคู่สัญญาว่ามีเจตนาที่จะก่อให้เกิดการแข่งขันโดยไม่ชอบธรรม รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นหรืออาจเกิดขึ้นจากเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนตามกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขัน ทั้งนี้ให้คำนึงถึงคำพิพากษาของศาล คำวินิจฉัยของคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเกี่ยวกับกฎหมายการแข่งขัน

ในกรณีที่ปรากฏว่าสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร หรือสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามอนุสิทธิบัตรมีเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ให้อธิบดีพิจารณาว่าเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิหรือค่าตอบแทนมีลักษณะเป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่ชอบธรรมตามมาตรา 39(1) มาตรา 65 ประกอบด้วยมาตรา 39(1) หรือมาตรา 65 ทศ ประกอบด้วยมาตรา 39(1) แล้วแต่กรณี หรือไม่ ทั้งนี้ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่กำหนดในวรรคหนึ่ง

1) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตจัดหาวัสดุเพื่อใช้ในการผลิตทั้งหมดหรือบางส่วนจากผู้ทรงสิทธิบัตร หรือจากผู้จำหน่ายที่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือผู้ทรงอนุสิทธิบัตรกำหนดหรืออนุญาต ไม่ว่าจะวัสดุที่ใช้ในการผลิตนั้นจะมีค่าตอบแทนหรือไม่ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเป็นต้องกำหนดเช่นนั้นเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้ผลตามสิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร หรือเป็นวัสดุที่หาไม่ได้ในราชอาณาจักร และค่าตอบแทน คำนวณแล้วต้องไม่สูงกว่าราคาวัสดุที่มีคุณภาพเท่าเทียมกันที่สามารถจัดหาจากผู้อื่นได้ ผู้เขียนเห็นว่า ถือเป็นข้อดีในด้านการจำกัดค่าตอบแทน เพื่อป้องกันการเรียกราคาที่สูงขึ้นในนวัตกรรม แบบเปิด

2) ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตจัดหาวัสดุเพื่อใช้ในการผลิตทั้งหมดหรือบางส่วนจากผู้จำหน่ายที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถ้าไม่กำหนดเช่นนั้นจะเป็นเหตุให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นไม่ได้ผลตามสิทธิบัตร ผู้เขียนเห็นว่าถือเป็นข้อดีในการคุ้มครองสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรในนวัตกรรม แบบเปิด

3) กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตเกี่ยวกับการว่าจ้างบุคคลเพื่อใช้ในการผลิต โดยใช้การประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่อนุญาต เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าจำเป็นต้องกำหนดเช่นนั้น เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นได้ผลตามสิทธิบัตร ผู้เขียนเห็นว่าถือเป็นข้อดีในการคุ้มครองสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรในนวัตกรรมแบบเปิด

4) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตเกินกว่ากึ่งหนึ่งให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือบุคคลที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนด ผู้เขียนเห็นว่าถือเป็นข้อดีในการก้าวเข้าสู่นวัตกรรม แบบเปิด และถือเป็นการเปิดโอกาสในด้านการขายหรือการจำหน่ายให้กับผู้รับอนุญาต

5) กำหนดให้ผู้รับอนุญาตมอบอำนาจในการขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ทั้งหมดหรือบางส่วน ให้แก่ผู้ทรงสิทธิบัตรหรือบุคคลที่ผู้ทรงสิทธิบัตรกำหนด ผู้เขียนเห็นว่าถือเป็นข้อดีในนวัตกรรมแบบเปิดเพราะถือเป็นการเปิดโอกาสในด้านการขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้กว้างขึ้น

6) จำกัดปริมาณการผลิต การขาย หรือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของผู้รับอนุญาต ผู้เขียนเห็นว่าถือเป็นข้อดีเพราะหากนวัตกรรมแบบเปิดเกิดขึ้น จะทำให้ปริมาณของการผลิต การขาย หรือการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กว้างขึ้นไปด้วย

7) ห้ามมิให้ผู้รับอนุญาตส่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ออกไปขายหรือจำหน่ายในประเทศอื่น เว้นแต่ผู้ทรงสิทธิบัตรจะเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรในประเทศดังกล่าว และได้อนุญาตให้บุคคลอื่นเป็นผู้มีสิทธิขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรแต่ผู้เดียวในประเทศนั้นก่อนที่จะได้ทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรกับผู้รับอนุญาต ผู้เขียนเห็นว่าอาจเป็นการไม่ปิดกั้นโอกาสในการส่งผลิตภัณฑ์ออกไปขายหรือจำหน่ายในประเทศอื่น

8) กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า ทดลองวิจัย หรือพัฒนาการประดิษฐ์ หรือแบบผลิตภัณฑ์ ข้อนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่เหมาะกับนวัตกรรม

แบบเปิดเท่าใดนัก เนื่องจากมีการจำกัดสิทธิในด้านของการศึกษา ค้นคว้า ทดลองวิจัย หรือพัฒนาการประดิษฐ์ หรือแบบผลิตภัณฑ์

9) กำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดสิทธิของผู้รับอนุญาตในการใช้การประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ของบุคคลอื่น นอกจากการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่อนุญาต ผู้เขียนเห็นว่าถือเป็นการเปิดโลกแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขึ้นให้แก่ผู้รับอนุญาต

10) กำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีอำนาจในการกำหนดราคาขายหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตนั้น ผู้เขียนเห็นว่า เป็นข้อดีในการให้อำนาจแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรในนวัตกรรมแบบเปิด

11) ยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ทรงสิทธิบัตร ในกรณีที่มีการประดิษฐ์หรือแบบผลิตภัณฑ์ที่อนุญาตให้ใช้นั้นมีส่วนบกพร่องอันไม่อาจตรวจสอบได้โดยง่ายในเวลาทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร

12) กำหนดค่าตอบแทนการอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรในอัตราที่สูงเกินควรหรือในอัตราที่ไม่เป็นธรรมเมื่อเทียบอัตราที่กำหนดในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตรที่ผู้ทรงสิทธิบัตรทำกับผู้รับอนุญาตรายอื่น ผู้เขียนไม่เห็นด้วยเนื่องจากเป็นการกำหนดค่าตอบแทนในอัตราที่สูงเกินควร

13) กำหนดเงื่อนไขที่ขัดต่อกฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขัน”

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายภายในประเทศอังกฤษ (The Patents act 1977) มาตรา 48 ก ข้อ(ซี) ได้กำหนดว่า “โดยเหตุที่มีเงื่อนไขซึ่งผู้ทรงสิทธิบัตรได้กำหนดขึ้นเกี่ยวกับการอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตร หรือเกี่ยวกับการจำกัดหรือการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตร หรือข้อตกลงที่เกี่ยวกับการใช้กรรมวิธีที่ได้รับการจดสิทธิบัตร ทำให้การผลิต ใช้หรือจำกัดวัสดุอุปกรณ์ซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองภายใต้สิทธิบัตร หรือทำให้การจัดตั้งหรือพัฒนากิจกรรมเชิงพาณิชย์หรืออุตสาหกรรมในสหราชอาณาจักร ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม” หากเงื่อนไขหรือข้อจำกัดสิทธิในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรดังกล่าว จะส่งผลทำให้ผู้รับอนุญาตได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ผู้ทรงสิทธิร่วมรายอื่นมีสิทธิที่จะยื่นคำขอใช้มาตรการบังคับใช้สิทธิ โดยทำการยื่นขอต่อนายทะเบียนตามมาตรา 48 แห่ง Patents act 1977 โดยอาศัยเหตุใดเหตุหนึ่งจากเงื่อนไขหรือข้อจำกัดสิทธิที่ไม่เป็นธรรมได้

เพื่อให้เป็นการสอดคล้องกับ TRIPS Agreement ข้อ 31(ก) ที่ได้มีการระบุว่าควรเปิดโอกาสให้แสวงประโยชน์ในสิทธิบัตรได้นั้น เมื่อนวัตกรรมแบบเปิดเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้าถึงนวัตกรรมได้อย่างเปิดเผยมากขึ้น และเพื่อเป็นการยังคงไว้ซึ่งสิทธิแห่งความเป็นเจ้าของสิ่งประดิษฐ์ที่แท้จริง ควรที่จะต้องมีการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในทุก ๆ นวัตกรรม เพราะหากไม่มีการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิแล้วอาจทำให้เกิดการนำนวัตกรรมไปใช้อย่างไม่เป็นธรรมได้ และการสนับสนุนให้เลือกทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธินั้น ก็ถือว่าเป็นการบริหารจัดการสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในด้านการบริหารจัดการความเป็นเจ้าของร่วมอีกทางหนึ่งด้วย ส่วนเงื่อนไขและข้อจำกัดสิทธิที่คาดว่าจะส่งผลเสียแก่นวัตกรรมแบบเปิดนั้น ผู้เขียนเห็นว่าควร

จะต้องมีการพิจารณาปรับเปลี่ยนเนื้อความเพื่อให้สอดคล้องรองรับกับนวัตกรรมแบบเปิด และเพื่อให้เอื้อประโยชน์ให้แก่นวัตกรรมแบบเปิดอีกด้วย

4.2 วิเคราะห์การบังคับใช้สิทธิอันเนื่องมาจากผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมรายหนึ่งปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ

มาตรการบังคับใช้สิทธินั้น ถือเป็นหลักการหนึ่งของระบบทรัพย์สินทางปัญญาไทย เพื่อที่จะให้อำนาจแก่รัฐที่จะสามารถมีมาตรการบังคับใช้สิทธิในการควบคุมผู้ที่ได้รับสิทธิบัตรแล้วมิได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งที่ตนเองได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา หรือเป็นการกีดกันผู้อื่นมิให้สามารถกระทำการประดิษฐ์ในรูปแบบลักษณะเดียวกันได้ หากว่าผู้ที่ได้รับสิทธิบัตรมิได้มีการผลิตสิ่งประดิษฐ์นั้น หรือทำการประดิษฐ์สิ่งนั้นไม่เพียงพอภายในประเทศ ภายในกำหนดระยะเวลา 4 ปี นับตั้งแต่วันที่ยื่นขอรับสิทธิบัตร หรือภายในระยะเวลา 3 ปี นับตั้งแต่วันที่ได้รับสิทธิบัตร¹

การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญานั้น ถือเป็น การเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์สินค้า นั้น ๆ ย่อมทำให้ผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จทางการตลาดได้โดยไม่ยากนัก จึงทำให้ผู้ประกอบการบริหารจัดการธุรกิจได้คล่องตัวมากขึ้น ผลิตภัณฑ์ที่ดันทันยอมเป็นที่นิยมก็มักจะเป็น เป้าหมายและถูกโจมตีมากยิ่งขึ้น โดยผู้ที่ริเริ่มการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์นั้นมักจะถูกขโมยความคิดอัน เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่ทรงคุณค่าของเจ้าของไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หากว่าเจ้าของทรัพย์สิน ทางปัญญาเหล่านั้นมีระบบการคุ้มครองสิทธิที่เข้มแข็ง ก็สามารถที่จะเลือกใช้วิธีการปกป้องและการ บังคับใช้สิทธิได้โดยง่าย การละเลยไม่ปกป้องและบังคับใช้สิทธินั้นถือเป็นอันตรายต่อธุรกิจเป็นอย่าง ยิ่ง ผู้ละเมิดจะสร้างข้อได้เปรียบทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น เพราะเจ้าของสินค้าที่แท้จริงนั้นต้องเป็นผู้ที่ ลงทุนศึกษาหาข้อมูลการทำธุรกิจ ทำการวิจัย พัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้ได้ทรัพย์สินทางปัญญาอัน ทรงคุณค่า ผลิตภัณฑ์หรือบริการ อีกทั้งยังหาช่องทางในการจัดจำหน่ายอีกด้วย กว่าที่สินค้านั้นจะ ถึงมือผู้บริโภค ต้องผ่านการมีค่าใช้จ่ายมาทั้งสิ้น ไม่น่าก็น้อย และที่สำคัญผู้ประกอบการเป็นผู้ที่ จะต้องลงทุนในขณะที่ผู้ละเมิดอาศัยชื่อเสียงเกียรติคุณ และการตลาดที่ผู้ประกอบการสร้างมาแล้วฉก ฉวยขายสินค้าด้วยคุณภาพ ภายใต้ชื่อเสียงของเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญานั้น ๆ สินค้าที่มีคุณภาพ ต่ำก็ย่อมเป็นที่รังเกียจต่อผู้บริโภค ยิ่งเมื่อผู้บริโภคเข้าใจผิดไปว่าเป็นสินค้าที่แท้จริงแต่ด้วยคุณภาพ ธุรกิจของเจ้าของผู้ประกอบการย่อมจะถูกปฏิเสธไปด้วย หรือหากแม้ว่าผู้บริโภคจะทราบว่าเจ้าของ ธุรกิจถูกลอบแปลงสินค้าก็อาจไม่เลือกซื้อสินค้าของเจ้าของนั้นเลยก็ได้ เพราะเกรงว่าจะพลาดไปซื้อ สินค้าปลอมที่ไร้คุณภาพมา การปกป้องและบังคับใช้สิทธิจึงเปรียบเสมือนอาวุธที่สำคัญเพื่อสร้างความ เข้มแข็งให้แก่ทรัพย์สินทางปัญญาและธุรกิจนั้น ๆ ส่วนใหญ่นั้นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้ละเลย

¹ อารีพรธม จงประกิจพงศ์, ทรัพย์สินทางปัญญา เล่ม 2, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2537), 81.

ไม่ใช่อำนาจทางกฎหมายที่มีอยู่แล้วเพื่อทำการบังคับใช้สิทธิเอาแก่ผู้ที่ทำละเมิด เนื่องจากอาจเห็นว่า เป็นกระบวนการที่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) มาตรา 46 ก็ได้ กำหนดหลักการเกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิไว้ดังนี้

1) เมื่อพ้นกำหนดสามปีนับแต่วันที่ออกสิทธิบัตร หรือสี่ปีนับแต่วันที่ยื่นขอรับสิทธิบัตร แล้วแต่ระยะเวลาใดจะสั้นสุดลงทีหลัง บุคคลอื่นจะขอใช้สิทธิตามสิทธิบัตรต่ออธิบดีได้หากปรากฏว่า

- ไม่มีการผลิตผลิตภัณฑ์หรือไม่มาการใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตรภายในราชอาณาจักรโดยไม่มี เหตุผลสมควร

- ไม่มีการขายผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร หรือผลิตภัณฑ์ที่ใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตรหรือมีการขาย ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวในราคาที่สูงเกินควร หรือไม่พอสองความต้องการของประชาชนภายใน ราชอาณาจักรโดยไม่มีเหตุผลสมควร

ในกรณีนี้ผู้ที่ขอใช้สิทธิต่ออธิบดีได้จะต้องแสดงให้เห็นว่าตนได้พยายามที่จะขออนุญาตใช้ สิทธิตามสิทธิบัตรโดยได้เสนอเงื่อนไขและค่าตอบแทนตามสมควรแก่กรณีแล้ว แต่ไม่สามารถที่จะตกลง กันได้ในระยะเวลาอันสมควรด้วย

การบังคับใช้สิทธิตามมาตรา 46 ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ต้องมีการเจรจาขอใช้สิทธิก่อน แต่ไม่เป็นการสำเร็จ ประกอบกับการที่เกิดเหตุตามที่ระบุแล้วจึงจะเข้า ข่ายการบังคับใช้สิทธิ ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามวิธีที่กำหนดด้วย และการบังคับใช้สิทธินี้เจ้าของสิทธิได้รับรู้ ด้วย หากเมื่อเกิดการปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุอันสมควรนั้น เป็นเหตุให้ นำไปสู่การไม่ใช้ประโยชน์ในสิทธิบัตรนั้น โดยหลักการไม่ใช้ประโยชน์จากสิทธิบัตรนั้นมีลักษณะต่าง จากหลักการของกฎหมายทั่วไป โดยเป็นหลักการเฉพาะในทางสิทธิบัตรที่จะจำกัดสิทธิของเจ้าของ สิทธิบัตร เมื่อรัฐได้ออกสิทธิบัตรโดยใช้เวลาในการผูกขาดการแสวงหาประโยชน์จากสิ่งที่ตนได้คิดค้น ขึ้น และนำมาเปิดเผยโดยการจดสิทธิบัตรไว้เพื่อที่สาธารณชนจะได้ใช้ประโยชน์หลังจากระยะเวลาที่ รัฐคุ้มครองให้แล้ว ในทางกลับกันหลักการนี้ก็เป็นเงื่อนไขการลงโทษแก่เจ้าของสิทธิบัตรที่ไม่ได้นำ สิทธิบัตรไปใช้ประโยชน์อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่เศรษฐกิจโดยรวม และเมื่อไม่มีการใช้ประโยชน์ จากสิทธิบัตรนั้นจึงทำให้เกิดการบังคับใช้สิทธิขึ้นและนำมาซึ่งผลกระทบต่อนวัตกรรมแบบเปิดอีกด้วย

พิจารณาจากหลักการดังกล่าวข้างต้นแล้วแสดงให้เห็นว่ากฎหมายสิทธิบัตรของไทยในเรื่อง ของการบังคับใช้สิทธินั้นยังไม่มีกล่าวถึงในเรื่องของการที่เจ้าของร่วมรายหนึ่งได้ทำการปฏิเสธการ ทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุอันสมควร ซึ่งความตกลงระหว่างประเทศ (TRIPS Agreement) ข้อ 7 ได้กำหนดว่า การคุ้มครองและการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ควรจะ เกื้อหนุนต่อการส่งเสริมนวัตกรรมทางเทคโนโลยีด้วย ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมผู้เขียนยังไม่ พบว่ามีปรากฏในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

ผู้เขียนจึงขอนำมาตรา 61 Patents act 1977 ได้มีบทบัญญัติแห่งมาตรการบังคับใช้สิทธิว่า หากมีการละเมิดสิทธิบัตรแล้วนั้น จะต้องถูกบังคับใช้สิทธิตามหลักกฎหมายของประเทศอังกฤษ เมื่อผู้เขียนได้พิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายสิทธิบัตรไทยแล้ว เมื่อมีนวัตกรรมแบบเปิดเกิดขึ้นในประเทศไทย ผู้เขียนเห็นว่าควรระบุว่ากรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมรายหนึ่งได้ปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่สมควร ให้ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมรายอื่นด้วย และเมื่อเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมรายอื่นแล้ว จึงทำให้มีการบังคับใช้สิทธิในสิทธิบัตรนั้นขึ้นมา อันส่งผลเสียต่อนวัตกรรมแบบเปิดดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และผู้เขียนเห็นว่าควรมีการจ่ายค่าชดเชยเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายให้แก่เจ้าของร่วมรายนั้นด้วย

4.3 วิเคราะห์การจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิด

เรื่องของห้างหุ้นส่วนและบริษัทนั้นเป็นเรื่องที่คนหลายคนมาตกลงทำกิจการหากำไรร่วมกัน ซึ่งเป็นการทำสัญญากัน เพราะฉะนั้นห้างหุ้นส่วนจึงอยู่ภายใต้บังคับของหลักกฎหมายและบทบัญญัติต่าง ๆ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวกับนิติกรรมและสัญญาโดยทั่ว ๆ ไปด้วยกัน กล่าวคือ การก่อตั้งห้างหุ้นส่วนเป็นการก่อให้เกิดสัญญาชนิดหนึ่ง บทบัญญัติเกี่ยวกับคำเสนอ คำสนอง หลักในเรื่องการแสดงเจตนา โฆษะกรรมและโฆษะกรรมของนิติกรรม ก็จะต้องนำมาใช้กับการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนด้วยเช่นกัน ตลอดจนหลักในเรื่องของสิทธิและความรับผิดชอบเฉพาะตัวของคู่สัญญา (Privity of Contract) ก็ต้องนำมาใช้ในระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนและใช้ในระหว่างผู้ถือหุ้นของบริษัท และระหว่างผู้ถือหุ้นกับบริษัทด้วย ซึ่งผู้เขียนจะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับหลักของกฎหมายสิทธิบัตรไทยว่าด้วยเรื่องของผู้ถือสิทธิร่วมกัน

สำหรับความเห็นของผู้เขียนจะรู้สึกว่าคุณในประเทศไทยยังไม่มีความคิดที่ว่า “การที่ทรัพย์สินทางปัญญาประสบความสำเร็จได้นั้น ไม่เกิดจากคนคนเดียว” เพราะว่าเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาส่วนใหญ่มีความรู้สึกหวงในสิทธิของตน ไม่อยากให้ใครมามีส่วนแบ่งในความสำเร็จ หรือรายได้ ทั้ง ๆ ที่กว่าจะนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ในเชิงพาณิชย์ให้มั่งคั่งนั้น ต้องมีการวางแผนบริหารจัดการโดยผู้ที่มีความตั้งใจจริง มีฝีมือและมีความเชี่ยวชาญ ฉะนั้นผู้ประกอบการที่มีสินค้าที่มีทรัพย์สินทางปัญญาของตนประกอบอยู่และต้องการเสริมศักยภาพของธุรกิจตน จึงควรที่จะต้องไตร่ตรองเรื่องนี้อย่างรอบคอบว่าเราคนเดียวนั้น จะมีศักยภาพเพียงพอหรือไม่ในการบริหารจัดการองค์กรธุรกิจที่ใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักนั้น ได้อย่างลุล่วง การแบ่งแยกหน้าที่ในการบริหารจัดการในแต่ละส่วนที่เกี่ยวข้องน่าจะทำให้เกิดความสำเร็จในแต่ละภาคส่วนได้รวดเร็วขึ้น

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1012 “อันว่าสัญญาจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อกระทำการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันจะพึงได้แต่กิจการที่ทำนั้น”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1025 “อันว่าห้างหุ้นส่วนสามัญนั้น คือ ห้างหุ้นส่วนประเภทซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนหมดทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของหุ้นส่วนโดยไม่มีจำกัด”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1077 “อันห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น คือห้างหุ้นส่วนประเภทหนึ่ง ซึ่งมีผู้เป็นหุ้นส่วนสองจำพวก ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งมีจำกัดความรับผิดชอบไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนนั้นจำนวนหนึ่ง และ

(2) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งต้องรับผิดชอบกันในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วนไม่มีจำกัดจำนวนอีกจำพวกหนึ่ง”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1096 “อันว่าบริษัทจำกัดนั้น คือบริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่า ๆ กัน โดยมีผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1034 “ถ้าได้ตกลงกันไว้ว่าการงานของห้างหุ้นส่วนนั้นจักให้เป็นไปตามเสียงข้างมากแห่งผู้เป็นหุ้นส่วนไซ้ ท่านให้ผู้เป็นหุ้นส่วนคนหนึ่งมีเสียงเป็นคะแนนหนึ่ง โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนที่ลงหุ้นด้วยมากหรือน้อย”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1182 “ในการลงคะแนนโดยวิธีชুমือนั้น ท่านให้นับว่าผู้ถือหุ้นทุกคนที่มาประชุมเองหรือมอบฉันทะให้ผู้อื่นมาประชุมแทนมีเสียงหนึ่งเป็นคะแนน แต่ในการลงคะแนนลับ ท่านให้นับว่าผู้ถือหุ้นทุกคนมีคะแนนเสียง เสียงหนึ่งต่อหุ้นหนึ่งที่ตนถือ”

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1190 “ในการประชุมใหญ่ใด ๆ ข้อมติอันเสนอให้ลงคะแนนท่านให้ตัดสินด้วยวิธีชুমือ เว้นแต่เมื่อก่อนหรือในเวลาแสดงผลแห่งการชুমือนั้น จะได้มีผู้ถือหุ้นสองคนเป็นอย่างน้อยติดใจร้องขอให้ลงคะแนนลับ”

ผู้เขียนพิจารณาแล้วเห็นได้ว่าสิทธิของสมาชิกที่เป็นหุ้นส่วน ในการลงคะแนนเสียงของผู้เป็นหุ้นส่วนนั้นให้ถือว่าผู้ที่เป็นหุ้นส่วนแต่ละคนมีคะแนนเสียงเท่ากัน โดยไม่คำนึงถึงว่าใครจะลงหุ้นมากน้อยเพียงใดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1034 แต่การลงคะแนนเสียงของผู้ถือหุ้นในบริษัทนั้น ผู้ถือหุ้นเพียง 2 คน ก็ขอให้ลงคะแนนลับได้ ซึ่งในการลงคะแนนลับนี้ก็ให้ถือเอาคะแนนตามจำนวนผู้ถือหุ้น จากที่กล่าวมาแล้วนั้นแสดงให้เห็นว่าในเรื่องของห้างหุ้นส่วนนั้นจะถือเอาบุคคลเป็นใหญ่ ผู้เขียนจึงเห็นว่าไม่สามารถนำหลักการนี้มาใช้กับระบบกฎหมายสิทธิบัตรไทยได้ เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องของห้างหุ้นส่วนและบริษัทนั้นสามารถกำหนดสัดส่วนของความเป็นเจ้าของได้ เนื่องจากกฎหมายนี้ได้แบ่งออกเป็นหุ้น ดังนั้นการที่เราจะนำเอากฎหมายห้างหุ้นส่วนและบริษัทมาปรับใช้นั้น จึงทำไม่ได้

เมื่อประเทศไทยได้เปิดรับนวัตกรรมแบบเปิดอย่างเต็มรูปแบบแล้วนั้น ผลงานที่เกิดขึ้นในหลายวาระ หลายโอกาส เมื่อมีการรวบรวมผลงานขึ้น อาจเกิดต้นทุนที่เป็นภาระต่อผู้บริโภคได้ และบางกรณีอาจไม่สามารถตามหาผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมดก็เป็นได้ จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้เขียนพบว่าผู้ที่ถือสิทธิในน้อยที่สุดในบรรดาเจ้าของร่วมหลายคนในกฎหมายสิทธิบัตรไทยนั้น สามารถที่จะมาทำการกีดกัน หวงห้ามไม่ให้เจ้าของร่วมรายอื่นๆเข้ามาใช้ประโยชน์จากสิทธิบัตร จนทำให้เจ้าของร่วมรายอื่น ๆ ไม่ได้รับประโยชน์จากสิทธิบัตรนั้นไปด้วย ซึ่งถือเป็นการขัดแย้งต่อการแสวงประโยชน์ตามปกติของสิทธิบัตร ตามความตกลงทริพส์ ข้อ 30 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า จะกำหนดสัดส่วนความเป็นเจ้าของเหมือนกฎหมายห้างหุ้นส่วนและบริษัทนั้นคงจะทำได้ ผู้เขียนเห็นว่าควรมีบทบัญญัติที่แน่ชัดในเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของร่วมในสิทธิบัตร ให้กฎหมายสิทธิบัตรไทยใช้หลัก ใครมีสัดส่วนที่มากกว่า คนนั้นมีสิทธิที่จะกำหนดทิศทางความเป็นไปของธุรกิจนวัตกรรมนั้น ๆ เพื่อเป็นการป้องกันความเสียหายที่เจ้าของร่วมรายอื่นจะได้รับและการที่จะกำหนดการจัดสรรผลประโยชน์นั้น จะต้องคำนึงถึงสิทธิอันชอบธรรมของผู้ทรงสิทธิบัตรร่วมรายอื่นด้วย เพราะเมื่อประเทศไทยเปิดรับนวัตกรรมแบบเปิดเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบแล้วนั้น ปัญหาที่อาจพบได้มากที่สุด คือ การจัดสรรผลประโยชน์ เนื่องจากกฎหมายสิทธิบัตรไทยไม่ได้กำหนดหลักการนี้ไว้อย่างแน่ชัดว่าในกรณีที่มีเจ้าของร่วมหลายคนนั้น จะจัดสรร แบ่งปันผลประโยชน์กันอย่างไรให้เกิดความยุติธรรมมากที่สุด แต่ในกรณีของประเทศอังกฤษก็ไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์ไว้ชัดเจนเช่นกัน แต่มาตรา 48 ก (6) (D) ได้กล่าวว่า การตกลงกำหนดเงื่อนไขในเรื่องค่าตอบแทนนั้น จะต้องกำหนดให้เพียงพอ โดยพิจารณาถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจของการอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรนั้นเป็นหลัก

ดังนั้นเมื่อกฎหมายสิทธิบัตรไทยยังไม่มีบทบัญญัติเรื่องนี้ไว้ และไม่สามารถจะมีการบัญญัติกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในลักษณะนี้ได้ นั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรจะใช้หลักการที่อิงกับกฎหมายสัญญา ในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา มาปรับใช้ให้เข้ากับกฎหมายสิทธิบัตรไทยที่มีอยู่เดิม คือแล้วแต่การตกลงกันสำหรับคนที่เข้ามามีส่วนร่วมว่าจะยึดหลักใครลงทุนมากกว่าได้สิทธิในนวัตกรรมนั้นมากกว่า หรือว่าใครประสงค์ที่จะลงทุนแม้เป็นตัวเงินที่น้อย แต่เขาได้ลงทุนเรื่องสมอง เพราะการลงทุนเรื่องสมองนั้นเกิดจากการคิดค้นสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สิน ฉะนั้นควรเน้นเรื่องการลงทุนทางด้านสมองเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับเรื่องแรงงานเป็นเรื่องถัดไป เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อนวัตกรรมแบบเปิด แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอาจเกิดข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมขึ้นมาได้ ถ้ายังใช้รูปแบบของสัญญาอยู่ ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรมีหลักการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิดไว้เป็นการเฉพาะ

4.4 วิเคราะห์ความคุ้มครองกฎหมายสิทธิบัตรไทยกับนวัตกรรมแบบเปิด

ในยุคของเศรษฐกิจใหม่นั้น ความสำเร็จทางเศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศ ไม่ได้เกิดจากทรัพยากรธรรมชาติของประเทศนั้น ๆ จะเห็นได้จากตัวอย่างของประเทศที่ร่ำรวยในทรัพยากรธรรมชาติก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีอำนาจในทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเสมอไป ซึ่งปัจจุบันกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจของประเทศตัวเองนั้นมาจากการสะสมพัฒนา และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ รวมถึงผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศดังกล่าวนี้ได้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรม ดังจะเห็นได้จากการวัดขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ใช้ดัชนีเป็นตัวชี้วัด ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมแบบเปิดและทรัพย์สินทางปัญญาในหลาย ๆ ปัจจัย ซึ่งปัจจุบันนี้ บริษัทชั้นนำต่าง ๆ ของโลก เช่น บริษัทไมโครซอฟท์ บริษัทไอบีเอ็ม หรือบริษัทโซนี่ ต่างก็ใช้นวัตกรรมแบบเปิดและทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงหรือเจริญเติบโตให้แก่บริษัทมากกว่าการใช้ทรัพย์สินที่จับต้องได้เพียงอย่างเดียว จะเป็นแรงขับเคลื่อนให้บริษัทในท่ามกลางการแข่งขันอย่างเสรีที่ไร้เส้นเขตพรมแดนของประเทศ อันจะสร้างการกีดกันทางการค้าได้อีกต่อไป

จากการพิจารณาแล้วผู้เขียนเห็นว่า นโยบายของภาครัฐ บริษัทผู้นำทางด้านนวัตกรรมของประเทศไทย และรวมถึงผู้ประดิษฐ์รายย่อยสนใจที่จะนำระบบนวัตกรรมแบบเปิดเข้ามาใช้ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม และพบว่ามีสินค้าและบริการต่าง ๆ ที่เกิดจากระบบนวัตกรรมแบบเปิดเกิดขึ้นบ้างแล้วในประเทศไทย เช่น ในภาคอุตสาหกรรม แต่ถ้าหากเกิดการบังคับใช้สิทธิขึ้นในกรณีที่เจ้าของร่วมรายหนึ่งได้ปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เป็นเหตุให้ไม่มีการใช้ประโยชน์จากสิทธิบัตรนั้น เป็นเหตุให้ทั้งสิทธิบัตร และเจ้าของร่วมรายอื่นได้รับความเสียหายไปด้วย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าส่งผลกระทบต่อระบบนวัตกรรมแบบเปิดเป็นอย่างมากในแง่ของเศรษฐกิจ ยิ่งตอนนี้ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้วยแล้ว เพราะถ้าไม่มีการใช้ประโยชน์จากสิทธิบัตรนั้นก็เปรียบเสมือนว่าเป็นการไม่นำสิ่งประดิษฐ์นั้น ๆ ไปพัฒนา หรือนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป เมื่อไม่มีการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ หรือนำสิทธิบัตรไปใช้ประโยชน์ด้วยแล้ว ประเทศไทยอาจเป็นประเทศที่พัฒนาล่าช้ากว่าประเทศอื่นก็เป็นได้

เมื่อประเทศไทยเปิดรับนวัตกรรมแบบเปิดอย่างเต็มรูปแบบแล้ว การที่จะเปิดให้ความรู้ในนวัตกรรมต่าง ๆ ควรจะเป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยการทำความตกลงกันของผู้อนุญาตและผู้รับอนุญาตซึ่งมักจะทำกันในรูปของสัญญาสองฝ่ายซึ่งเรียกกันว่าสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ (Licensing Agreements) ซึ่งจะเข้ามาเพื่อให้การรับรองสิทธิของทั้งสองฝ่ายเสมอเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้คู่สัญญามีให้เกิดการเอาใจเขามาใส่ใจเราเปรียบเทียบกันขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิในการโอนสิทธิบัตรและสิทธิในการ

อนุญาตให้ใช้สิทธินั้น ได้บัญญัติอยู่ในมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้วางหลักไว้ว่า ผู้ทรงสิทธิบัตรจะอนุญาตให้บุคคลใดใช้สิทธิในสิทธิบัตรหรือโอนสิทธิในสิทธิบัตรให้บุคคลอื่นก็ได้ แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้ทรงสิทธิที่จะแสวงหาประโยชน์จากสิทธิบัตรและกีดกันไม่ให้ผู้อื่นมาใช้ประโยชน์ในสิทธิบัตรโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรงสิทธิบัตร กล่าวคือเมื่อรัฐให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวกับผู้ทรงสิทธิบัตรแล้ว ผู้ทรงสิทธิบัตรก็มีหน้าที่ที่จะต้องผลิตผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรออกมาทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาคุณภาพระหว่างผู้ทรงสิทธิและผลประโยชน์สาธารณะ

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสาระสำคัญของกฎหมายเฉพาะที่มีลักษณะพิเศษ เป็นการอนุญาตให้เจ้าของสิทธิได้ผูกขาดการใช้สิทธิเหนือทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อให้ได้ใช้สิทธิแต่เพียงผู้เดียว แต่การที่จะวางแผนให้ได้รับการคุ้มครองแต่เพียงผู้เดียวอย่างทั่วถึงในนวัตกรรมแบบเปิดนั้น ผู้ประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมนั้นจะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการให้ได้มาซึ่งสิทธิ ซึ่งแบ่งออกเป็น การจดทะเบียน และการได้สิทธิมาโดยอัตโนมัติ โดยที่ไม่ต้องยื่นคำขอจดทะเบียน แต่รัฐก็เปิดโอกาสให้ยื่นทะเบียนไว้เป็นหลักฐาน

ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของสนธิสัญญาระหว่างประเทศ เรื่อง การคุ้มครองสิทธิบัตร (Patent Corporation Treaty-PCT) หรือ “พีซีที” เมื่อเดือนมกราคม 2551 ที่ผ่านมา โดยมีขั้นตอนการยื่นคำขอสองขั้นตอน คือ

- 1) การยื่นคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตรระหว่างประเทศ ซึ่งมีองค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลก เป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการระบบ และ
- 2) การยื่นคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตรภายในประเทศ ซึ่งประเทศสมาชิกต่างๆเป็นผู้บริหารจัดการระบบการรับจดทะเบียนภายในประเทศของตนเอง

ดังนั้นเมื่อประเทศไทยมีการใช้รูปแบบของนวัตกรรมแบบเปิด ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรมนั้น ๆ ให้แก่ส่วนรวมทันทีที่เทคโนโลยีนั้นมีความพร้อมตรงตามความต้องการและศักยภาพผู้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิ โดยมุ่งเน้นการอนุญาตให้ใช้สิทธิในเทคโนโลยีแบบหลายราย เพื่อให้เกิดการเข้าถึงเทคโนโลยีอย่างแพร่หลายและเกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจ สังคม และประเทศอย่างสูงสุด โดยในบางกรณีผู้ทรงสิทธิบัตรหลายรายอาจพิจารณาการอนุญาตให้ใช้สิทธิในนวัตกรรมแบบมีเงื่อนไขในการใช้ประโยชน์ โดยพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ลักษณะของนวัตกรรม ขนาดของตลาดนวัตกรรม ต้นทุนในการดำเนินธุรกิจ จำนวนผู้ที่สนใจรับอนุญาตให้ใช้สิทธิ เพื่อให้สอดคล้องกับความตกลงทริพส์ ข้อ 7 ที่ได้กำหนดว่า การคุ้มครองและการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของสมาชิก ควรจะเกื้อหนุนต่อการส่งเสริมนวัตกรรมทางเทคโนโลยี และการถ่ายทอด และการเผยแพร่ขยายเทคโนโลยีต่อประโยชน์ร่วมกันของผู้ผลิต และผู้ใช้ความรู้ทางเทคโนโลยี และในลักษณะอำนวยความสะดวกต่อสวัสดิการทางสังคมและทางเศรษฐกิจ และต่อความสมดุลของสิทธิและ

พันธกรณีด้วย ซึ่งกฎหมายประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองในเรื่องของนวัตกรรมไว้ โดยเฉพาะ และในอนาคตอันใกล้นี้ หากประเทศไทยเปิดรับระบบนวัตกรรมแบบเปิดแล้ว การอนุญาตใช้สิทธิในนวัตกรรมก็จะมีมากขึ้นไปด้วย ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรให้มีการคุ้มครองทางกฎหมายแก่นวัตกรรมแบบเปิดโดยแยกจากการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิม โดยใช้ชื่อว่า ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรนวัตกรรม (Innovation Patent)

บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ประเทศไทยกำลังเตรียมพร้อมที่จะเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยพร้อมแล้วกับการที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือรับซึ่งนวัตกรรมต่าง ๆ จากประเทศอื่นที่เป็นสมาชิกด้วยกัน นวัตกรรมเกิดจากความคิด เกิดจากสติปัญญา เกิดจากสมองของมนุษย์ นวัตกรรมจึงถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาชนิดหนึ่ง และเป็นธรรมดาที่ผู้เป็นเจ้าของนวัตกรรมนั้น ๆ จะหวงผลงานของตนเอง นวัตกรรมนั้นแปรผลออกมาได้หลายรูปแบบ เริ่มจากการเป็นรูปแบบของงานวิจัย ต่อยอดด้วยการนำงานวิจัยนั้นไปประดิษฐ์และแปรออกไปเป็นสินค้าหรือบริการต่าง ๆ ผู้ประกอบการที่มีความรู้ความสามารถในการคิดค้นการประดิษฐ์นวัตกรรมนั้น ก็ควรที่จะให้ความสำคัญกับนวัตกรรมที่มีอยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง โดยการนำนวัตกรรมนั้นไปพัฒนาหรือไปต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ปัจจุบันนวัตกรรมแบบเปิดเป็นที่นิยมกันมาก ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ใช้หลักนวัตกรรมแบบเปิดกันแพร่หลาย หากได้เข้ามาสู่ประเทศไทยในรูปแบบที่เปิดกว้างมากขึ้น ก็จะเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ประกอบการในการที่จะนำนวัตกรรมนั้นมาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและเชิงพาณิชย์ เนื่องจากนวัตกรรมแบบเปิดได้มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย หลายองค์กร วิธีการคุ้มครองผู้ประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมที่ดีที่สุดก็คือการนำนวัตกรรมนั้นไปจดสิทธิบัตร และการที่ผู้อื่นจะนำนวัตกรรมที่จดสิทธิบัตรแล้วไปใช้ประโยชน์ได้นั้น ก็จะต้องรอให้สิทธิบัตรเต็มสิ้นอายุเสียก่อน แต่ถ้าประเทศไทยได้เปิดรับนวัตกรรมแบบเปิดโดยทั่วกันแล้วก็จะช่วยเสริมสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันให้มีการเปิดกว้างกันมากขึ้น โดยการที่สังคมจะได้นำเอาผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากนวัตกรรมนั้นไปใช้ประโยชน์ได้โดยที่ไม่ต้องรอให้สิทธิบัตรเต็มสิ้นอายุ

นวัตกรรมแบบเปิดได้มีความเกี่ยวข้องกับความคิดของบุคคลหลายคน หลายองค์กรเกี่ยวข้องกับผู้ประดิษฐ์หลายคน หากแต่ว่าการจะสร้างความก้าวหน้าให้กับนวัตกรรมนั้น ๆ ได้จะต้องมีการนำนวัตกรรมนั้นไปใช้ประโยชน์ ถึงจะได้มีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง โดยการที่จะอนุญาตให้ผู้อื่นนำสิทธิบัตรไปใช้ประโยชน์ได้นั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เป็นเจ้าของร่วมทุกรายในสิทธิบัตรนั้น ความยินยอมนั้นจะต้องทำโดยการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตร แต่หากผู้เป็นเจ้าของร่วมคนใดไม่ยอมให้สิทธิบัตรในนวัตกรรมนั้นได้รับการใช้ประโยชน์โดยการไม่ยอมทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ เป็นเหตุทำให้เจ้าของร่วมรายอื่นเสียประโยชน์ไปด้วย และจากการศึกษาพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ผู้เขียนจึงพบว่ากฎหมายสิทธิบัตรไทยยังไม่ีบทกำหนดโทษสำหรับผู้ที่ทำกรปฏิเสธรการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรที่จะบัญญัติบทกำหนดโทษแก่ผู้เป็นเจ้าของร่วมที่ได้ทำการปฏิเสธรการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิ

โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรไว้ในกฎหมายสิทธิบัตรไทยด้วย เพื่อจะได้เป็นบทลงโทษให้แก่เจ้าของสิทธิบัตรที่ทำการปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เป็นเหตุทำให้ไม่มีการใช้ประโยชน์ในสิทธิบัตรนั้นเมื่อไม่มีการใช้ประโยชน์ในสิทธิบัตรนั้นจึงเป็นเหตุให้สิทธิบัตรนั้นถูกบังคับใช้สิทธิ และเมื่อสิทธิบัตรนั้นถูกบังคับใช้สิทธิ ผู้ที่เป็นเจ้าของร่วมรายอื่นจึงได้รับความเสียหายไปด้วย และเมื่อมีการบังคับใช้สิทธิขึ้นในนวัตกรรมแบบเปิดก็จะมีผลทางด้านเศรษฐกิจโดยตรงในการที่ก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเนื่องจากจะทำให้เศรษฐกิจในประเทศมีความล่าช้า ถดถอยกว่าประเทศอื่น เพราะไม่มีการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ และผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายสิทธิบัตรไทยควรมีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องที่ว่าหากเจ้าของร่วมรายหนึ่งได้ถูกปฏิเสธสิทธิโดยไม่มีสมควรแล้ว เจ้าของร่วมรายนั้นควรจะได้รับค่าชดเชยเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายแก่เจ้าของร่วมรายนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศ (TRIPS Agreement) ข้อ 7 ในพื้นฐานความคิดที่ว่าควรเกื้อหนุนส่งเสริมนวัตกรรมให้มีการถ่ายทอด และเผยแพร่วัตกรรมเพื่อให้ก้าวสู่นวัตกรรมแบบเปิดต่อไป

เมื่อนวัตกรรมแบบเปิดเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยมากขึ้นแล้ว คงจะมีผู้ที่เป็นเจ้าของนวัตกรรมใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้นทีเดียว เพราะนวัตกรรมแบบเปิดนั้นเป็นการไม่จำกัดสิทธิทางความคิดสร้างสรรค์ อาจมีผู้ร่วมกันประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมา แต่เมื่อมีการนำนวัตกรรมนั้น ๆ ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์แล้วจึงต้องมีการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรนำหลักการอนุญาตให้ใช้สิทธิในสิทธิบัตรของประเทศอังกฤษมาพิจารณาในกรณีที่ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายให้กับทางราชการในการจดทะเบียนสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิด้วย เมื่อมีการอนุญาตให้ใช้สิทธิแล้วอาจนำมาซึ่งคำถามที่ว่าค่าตอบแทนที่ได้มาจะเป็นของใคร หรือจะจัดสรรปันส่วนกันอย่างไร เพราะการเอาไรต์เอาเปรียบในผลประโยชน์ของผู้ที่ถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิดนับเป็นปัญหาอันดับต้น ๆ ที่ยังหากกฎหมายไทยมารองรับไม่ได้ และเมื่อกฎหมายสิทธิบัตรไทยยังไม่มียกข้อยกเว้นเรื่องนี้ไว้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรจะใช้หลักการที่อิงกับกฎหมายสัญญา ในเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนามาใช้ให้เข้ากับกฎหมายสิทธิบัตรไทยที่มีอยู่เดิม คือแล้วแต่การตกลงกันสำหรับคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของร่วมว่าจะยึดหลักใครลงทุนมากกว่าได้สิทธิในนวัตกรรมนั้นมากกว่า หรือว่าใครประสงค์ที่จะลงทุนแม้เป็นตัวเงินที่น้อย แต่เขาได้ลงทุนเรื่องสมอง เพราะการลงทุนเรื่องสมองนั้นเกิดจากการคิดค้นสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สิน ฉะนั้นควรเน้นเรื่องการลงทุนทางด้านสมองเป็นหลัก และให้ความสำคัญกับเรื่องแรงงานเป็นเรื่องถัดไป เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อนวัตกรรมแบบเปิด แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอาจเกิดข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมขึ้นมาได้ ถ้ายังใช้รูปแบบของสัญญาอยู่ จึงไม่เป็นการเอื้อประโยชน์ให้การพัฒนานวัตกรรมแบบเปิดในอนาคต ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรมีหลักการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิดไว้เป็นการเฉพาะ

จากการที่ผู้เขียนได้พิจารณาในเนื้อหาสาระสำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการบริหารจัดการสิทธิในสิทธิบัตร กรณีถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิดยังไม่พบว่าจะมีบทบัญญัติใดในพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ที่จะใช้บังคับได้ในกรณีที่มีนวัตกรรมแบบเปิดเข้ามา ผู้เขียนจึงเห็นว่านวัตกรรมแบบเปิดเข้าสู่ประเทศไทยโดยเต็มรูปแบบแล้วนั้น ควรมีการกำหนดบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองในเรื่องของการบริหารจัดการสิทธิในนวัตกรรมแบบเปิดแยกจากการคุ้มครองสิทธิในกฎหมายสิทธิบัตรไทยที่มีอยู่เดิม เพื่อเป็นอีกข้อพิสูจน์ที่ว่านวัตกรรมแบบเปิดนั้นเป็นนวัตกรรมที่กำลังเป็นที่สนใจและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในยุคปัจจุบัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

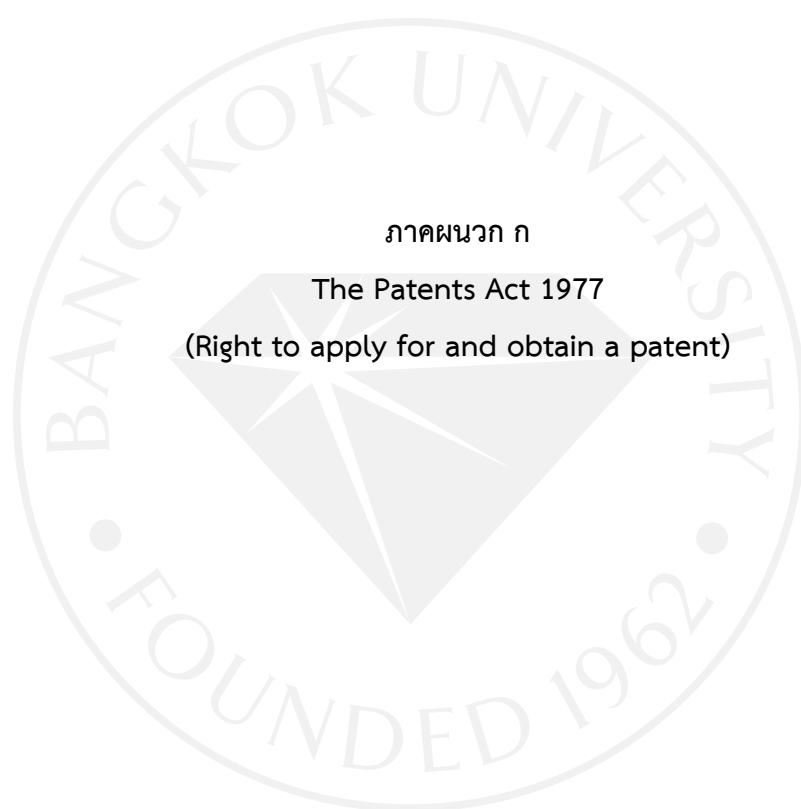
เนื่องจากนวัตกรรมแบบเปิดกำลังเป็นที่นิยมกันมากในหลายประเทศที่พัฒนาแล้ว และถ้าประเทศไทยเปิดรับนวัตกรรมแบบเปิดเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบแล้ว ผู้เขียนจึงเห็นว่ากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ยังไม่มีบทบัญญัติในทางกฎหมายที่จะรองรับและเอื้อประโยชน์ให้กับนวัตกรรมแบบเปิดเท่าที่ควร ดังนั้นผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะ 5 ประการ ดังนี้

1. เสนอให้มีการคุ้มครองทางกฎหมายแก่นวัตกรรมแบบเปิดแยกจากการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิม โดยใช้ชื่อว่า ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรนวัตกรรม (Innovation Patent)
2. เสนอให้บัญญัติกฎหมายในเรื่องที่ว่าหากเจ้าของร่วมรายหนึ่งได้ถูกปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เจ้าของร่วมรายนั้นควรที่จะได้รับค่าชดเชยเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายแก่เจ้าของร่วมรายนั้น
3. เสนอให้บัญญัติกฎหมายหลักการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างผู้ถือสิทธิร่วมกันในนวัตกรรมแบบเปิดไว้เป็นการเฉพาะ
4. เสนอให้มีการสนับสนุนการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในทุก ๆ นวัตกรรม
5. ควรกำหนดบทลงโทษแก่เจ้าของร่วมผู้ที่ทำการปฏิเสธการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรไว้ในกฎหมายสิทธิบัตรไทย เนื่องจากเป็นเหตุทำให้เจ้าของร่วมรายอื่นได้รับความเสียหาย

บรรณานุกรม

- กนช รัตวานิช. (2551). *Open Innovation@Thailand*. สืบค้นจาก
<http://www.nia.or.th/innolinks/200805/innovculture.htm>.
- เฉลิมชัย ก๊กเกียรติกุล. (ม.ป.ป.). *กลยุทธ์ในการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญา*. สืบค้นจาก
<http://chalermchai-nbtc.blogspot.com/2014/blog-post.html>.
- คณะวิชาการ The Justice Group. (2555). *รวมกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522*. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.
- ความหมายของนวัตกรรม*. (ม.ป.ป.). สืบค้นจาก <http://www.gotoknow.org/posts/505085>.
- ครีเอทีฟคอมมอนส์ประเทศไทย. (ม.ป.ป.). สืบค้นจาก <http://cc.in.th>.
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. (2544). *สิทธิบัตร แนวความคิดและบทวิเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
 กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. (2555). *สิทธิบัตรในตำรากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา*.
 กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- จรัสศักดิ์ รอดจันทร์. (2555 ก). *สิทธิบัตร: หลักกฎหมายและแนววิธีปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัสศักดิ์ รอดจันทร์. (2555 ข). *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2553). *ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาพื้นฐานความรู้ทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ณัฐยา สินตระการผล. (2551). *ธุรกิจรูปแบบใหม่ในยุคนวัตกรรม*. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.
- ทวี เจริญพิทักษ์. (ม.ป.ป.). *กฎหมายหุ้นส่วนและบริษัทโดยพิสดาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- พันธวงศ์ ตั้งธีระสุนันท์. (ม.ป.ป. ก). *นวัตกรรมแบบเปิด Share your Thought, Open your Mind*.
 สืบค้นจาก <http://www.nia.or.th/innolinks/200704/innovacquisition.htm>.
- พันธวงศ์ ตั้งธีระสุนันท์. (ม.ป.ป. ข). *เส้นทางนวัตกรรม ตอนที่ 11: นวัตกรรมแบบเปิด Open innovation*. สืบค้นจาก <http://www.innookcard.com/webboard/index.php?topic=406.0>.
- พันธวงศ์ ตั้งธีระสุนันท์. (ม.ป.ป. ค). *Innovation Links [Innovation Ambassador]*. สืบค้นจาก
<http://www.nia.or.th/innolinks/200704/innovacquisition.htm>.

- พิชัย นิลทองคำ. (2522). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 อาญา*
ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม. กรุงเทพฯ: อทตยา มิเลินเนียม.
- พินิจ ทิพย์มณี. (2546). *หลักกฎหมายห้างหุ้นส่วน*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ธีรยุส วัฒนาศุภโชค. (2553). ห้องสมุดพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ผู้จัดการ 360 องศา รายสัปดาห์.
- ยรรยง พวงราช. (2543). *คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร*. กรุงเทพฯ: อทตยา มิเลินเนียม.
- สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2547). *กฎหมายสิทธิบัตร*. กรุงเทพฯ: อทตยา มิเลินเนียม.
- โสภณ รัตนากร. (2556). *คำอธิบาย หุ้นส่วนและบริษัท* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สรุปสาระสำคัญ*
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ.2555-2559. สืบค้นจาก
http://www.nesdb.go.th/Portals/0/new/plan/p11/SummaryPlan_11_thai.pdf.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (ม.ป.ป.). *ASTV ผู้จัดการออนไลน์*. สืบค้นจาก
<http://www.sme.go.th/Lists/EditorInput/DispF.aspx?List=15dca7fb%2Dbf2e%2D464e>.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. การจัดการนวัตกรรม*
สำหรับ ผู้บริหาร (ฉบับปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- เอกพล แก้วไพศาลกิจ. (ม.ป.ป.). *การเข้าถึงแบบเปิด*. สืบค้นจาก <http://stks.or.th/th/knowledge-bank/28-library-science/4011-open-access.html>.
- อาวีพรรณ จงประกิจพงศ์. (2537). *ทรัพย์สินทางปัญญา เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- Research Councils UK. (2013). *RUCK Policy on Open Access and Supporting Guidance*.
 Retrieved from <http://www.rcuk.ac.uk/documents/RCUKOpenAccessPolicy.pdf>.

ภาคผนวก ก

The Patents Act 1977

(Right to apply for and obtain a patent)

The Patents Act 1977
(Right to apply for and obtain a patent)

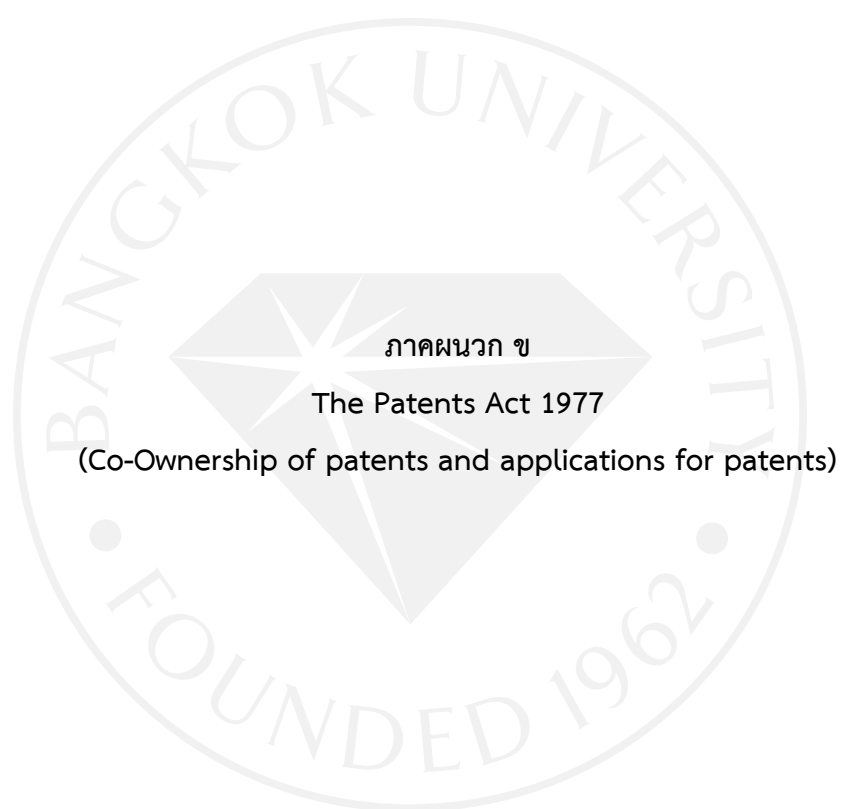
Article 7

“(1) Any person may make an application for a patent either alone or jointly with another.

(2) A patent for an invention may be granted - (a) primarily to the inventor or joint inventors; (b) in preference to the foregoing, to any person or persons who, by virtue of any enactment or rule of law, or any foreign law or treaty or international convention, or by virtue of an enforceable term of any agreement entered into with the inventor before the making of the invention, was or were at the time of the making of the invention entitled to the whole of the property in it (other than equitable interests) in the United Kingdom; (c) in any event, to the successor or successors in title of any person or persons mentioned in paragraph (a) or (b) above or any person so mentioned and the successor or successors in title of another person so mentioned; and to no other person.

(3) In this Act “inventor” in relation to an invention means the actual deviser of the invention and “joint inventor” shall be construed accordingly.

(4) Except so far as the contrary is established, a person who makes an application for a patent shall be taken to be the person who is entitled under subsection (2) above to be granted a patent and two or more persons who make such an application jointly shall be taken to be the persons so entitled.”

The Patents Act 1977
(Co-Ownership of patents and applications for patents)
Article 36

“(1) Where a patent is granted to two or more persons, each of them shall, subject to any agreement to the contrary, be entitled to an equal undivided share in the patent.

(2) Where two or more persons are proprietors of a patent, then, subject to the provisions of this section and subject to any agreement to the contrary

(a) each of them shall be entitled, by himself or his agents, to do in respect of the invention concerned, for his own benefit and without the consent of or the need to account to the other or others, any act which would apart from this subsection and section 55 below, amount to an infringement of the patent concerned; and

(b) any such act shall not amount to an infringement of the patent concerned.

(3) Subject to the provisions of sections 8 and 12 above and section 37 below and to any agreement for the time being in force, where two or more persons are proprietors of a patent one of them shall not without the consent of the other or others

(a) amend the specification of the patent or apply for such an amendment to be allowed or for the patent to be revoked, or

(b) grant a licence under the patent or assign or mortgage a share in the patent or in Scotland cause or permit security to be granted over it.

(4) Subject to the provisions of those sections, where two or more persons are proprietors of a patent, anyone else may supply one of those persons with the means, relating to an essential element of the invention, for putting the invention into effect, and the supply of those means by virtue of this subsection shall not amount to an infringement of the patent.

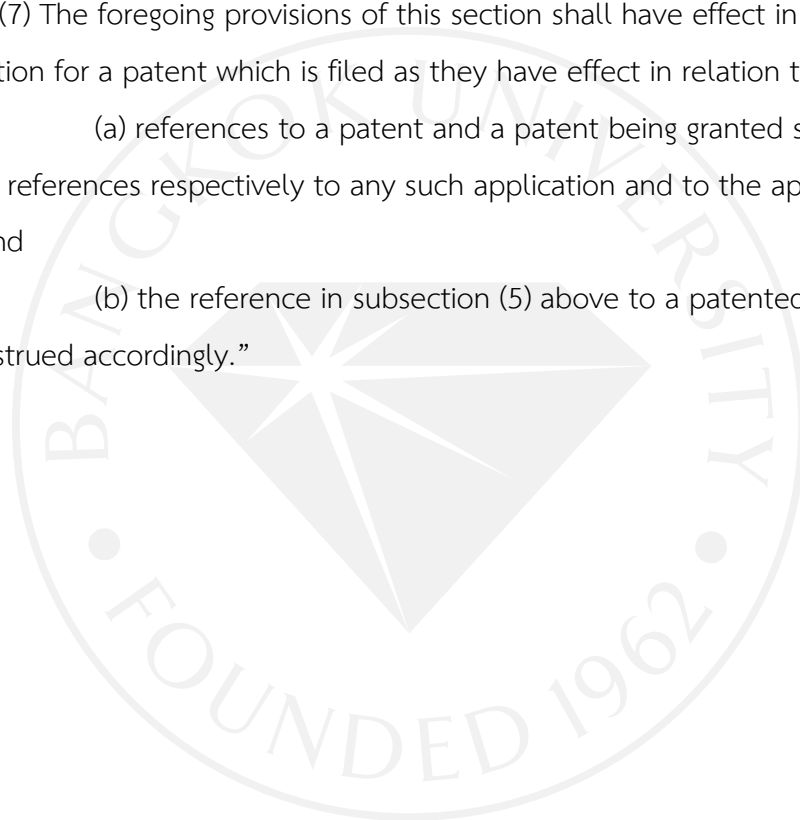
(5) Where a patented product is disposed of by any of two or more proprietors to any person, that person and any other person claiming through him shall be entitled to deal with the product in the same way as if it had been disposed of by a sole registered proprietor.

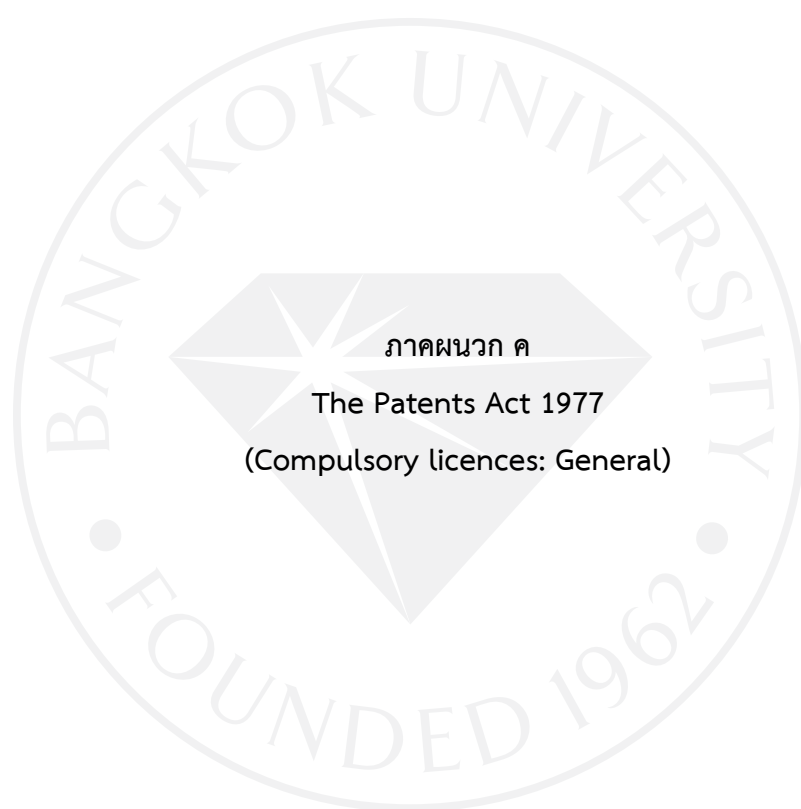
(6) Nothing in subsection (1) or (2) above shall affect the mutual rights or obligations of trustees or of the personal representatives of a deceased person, or their rights or obligations as such.

(7) The foregoing provisions of this section shall have effect in relation to an application for a patent which is filed as they have effect in relation to a patent and

(a) references to a patent and a patent being granted shall accordingly include references respectively to any such application and to the application being filed; and

(b) the reference in subsection (5) above to a patented product shall be construed accordingly.”

The Patents Act 1977
(Compulsory licences: General)
Article 48

“(1) At any time after the expiration of three years, or of such other period as may be prescribed, from the date of the grant of a patent, any person may apply to the comptroller on one or more of the relevant grounds

- (a) for a licence under the patent;
- (b) for an entry to be made in the register to the effect that licences under the patent are to be available as of right or
- (c) where the applicant is a government department, for the grant to any person specified in the application of a licence under the patent.

(2) Subject to sections 48A and 48B below, if he is satisfied that any of the relevant grounds are established, the comptroller may

- (a) where the application is under subsection (1)(a) above, order the grant of a licence to the applicant on such terms as the comptroller thinks fit;
- (b) where the application is under subsection (1)(b) above, make such an entry as is there mentioned;
- (c) where the application is under subsection (1)(c) above, order the grant of a licence to the person specified in the application on such terms as the comptroller thinks fit.

(3) An application may be made under this section in respect of a patent even though the applicant is already the holder of a licence under the patent; and no person shall be estopped or barred from alleging any of the matters specified in the relevant grounds by reason of any admission made by him, whether in such a licence or otherwise, or by reason of his having accepted a licence.

(4) In this section “the relevant grounds” means

(a) in the case of an application made in respect of a patent whose proprietor is a WTO proprietor, the grounds set out in section 48A(1) below;

(b) in any other case, the grounds set out in section 48B(1) below.”

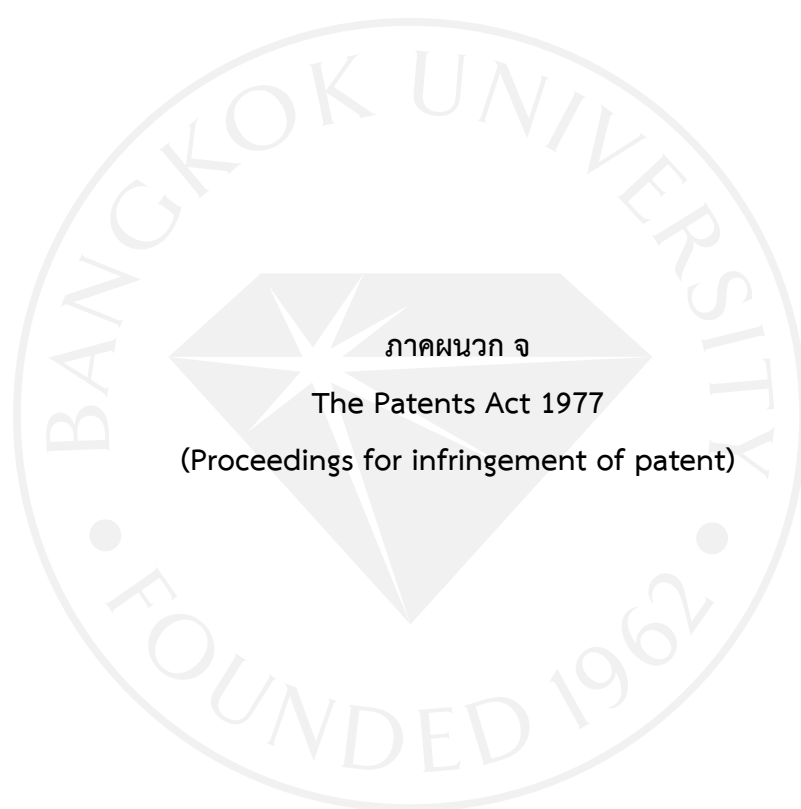
The Patents Act 1977
(Compulsory licences: WTO proprietors)
Article 48A

“(1) In the case of an application made under section 48 above in respect of a patent whose proprietor is a WTO proprietor, the relevant grounds are

(a) where the patented invention is a product, that a demand in the United Kingdom for that product is not being met on reasonable terms;

(b) that by reason of the refusal of the proprietor of the patent concerned to grant a licence or licences on reasonable terms-(i) the exploitation in the United Kingdom of any other patented invention which involves an important technical advance of considerable economic significance in relation to the invention for which the patent concerned was granted is prevented or hindered, or (ii) the establishment or development of commercial or industrial activities in the United Kingdom is unfairly prejudiced;

(c) that by reason of conditions imposed by the proprietor of the patent concerned on the grant of licences under the patent, or on the disposal or use of the patented product or on the use of the patented process, the manufacture, use or disposal of materials not protected by the patent, or the establishment or development of commercial or industrial activities in the United Kingdom, is unfairly prejudiced.”

The Patents Act 1977
(Proceedings for infringement of patent)
Article 61

“(1) Subject to the following provisions of this Part of this Act, civil proceedings may be brought in the court by the proprietor of a patent in respect of any act alleged to infringe the patent and (without prejudice to any other jurisdiction of the court) in those proceedings a claim may be made—

(a) for an injunction or interdict restraining the defendant or defender from any apprehended act of infringement

(b) for an order for him to deliver up or destroy any patented product in relation to which the patent is infringed or any article in which that product is inextricably comprised;

(c) for damages in respect of the infringement;

(d) for an account of the profits derived by him from the infringement;

(e) for a declaration or declarator that the patent is valid and has been infringed by him.

(2) The court shall not, in respect of the same infringement, both award the proprietor of a patent damages and order that he shall be given an account of the profits.

(3) The proprietor of a patent and any other person may by agreement with each other refer to the comptroller the question whether that other person has infringed the patent and on the reference the proprietor of the patent may make any claim mentioned in subsection (1)(c) or (e) above.

(4) Except so far as the context requires, in the following provisions of this Act

(a) any reference to proceedings for infringement and the bringing of such proceedings includes a reference to a reference under subsection (3) above and the making of such a reference

(b) any reference to a claimant or pursuer includes a reference to the proprietor of the patent and

(c) any reference to a defendant or defender includes a reference to any other party to the reference.

(5) If it appears to the comptroller on a reference under subsection (3) above that the question referred to him would more properly be determined by the court, he may decline to deal with it and the court shall have jurisdiction to determine the question as if the reference were proceedings brought in the court.

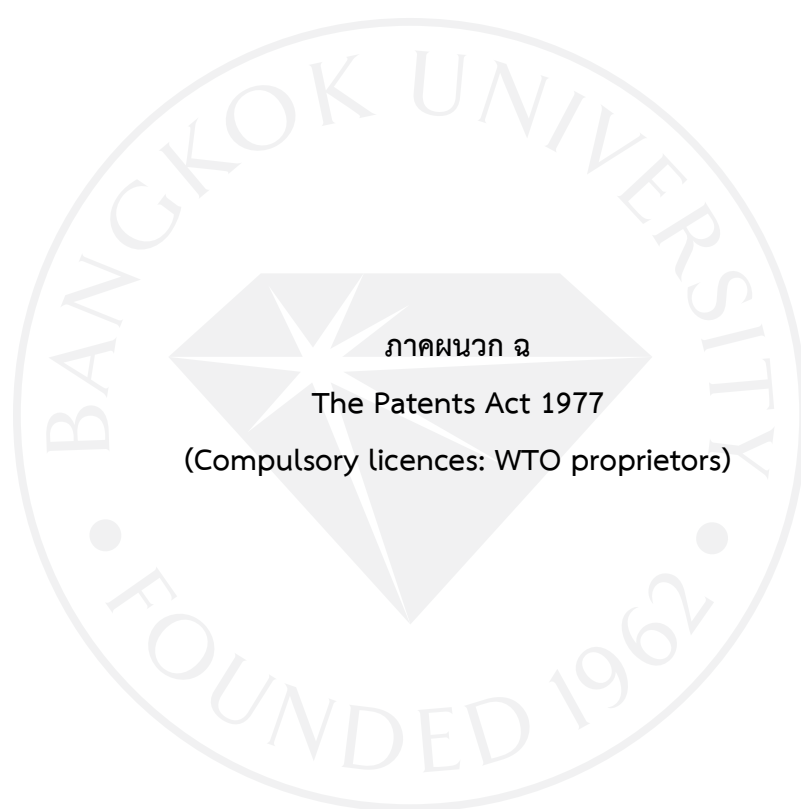
(6) Subject to the following provisions of this Part of this Act, in determining whether or not to grant any kind of relief claimed under this section and the extent of the relief granted the court or the comptroller shall apply the principles applied by the court in relation to that kind of relief immediately before the appointed day.

(7) If the comptroller awards any sum by way of damages on a reference under subsection (3) above, then-

(a) in England and Wales, the sum shall be recoverable, if the county court so orders, by execution issued from the county court or otherwise as if it were payable under an order of that court;

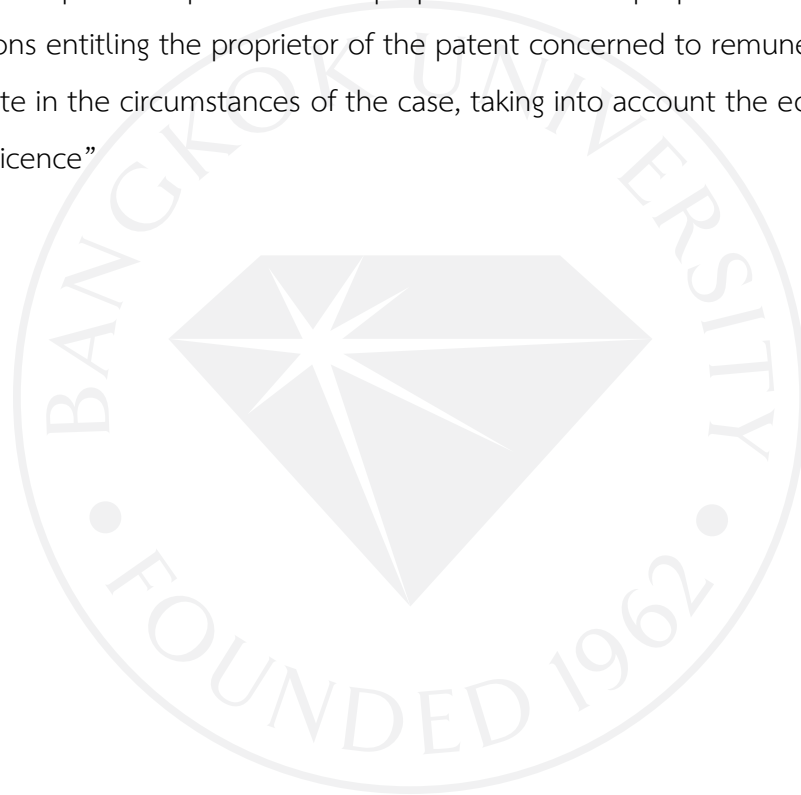
(b) in Scotland, payment of the sum may be enforced in like manner as an extract registered decree arbitral bearing a warrant for execution issued by the sheriff court of any sheriffdom in Scotland

(c) in Northern Ireland, payment of the sum may be enforced as if it were a money judgment.”

The Patents act 1977
(Compulsory licences: WTO proprietors)
Article 48A(6)

“A licence granted in pursuance of an order or entry made under section 48 above in respect of a patent whose proprietor is a WTO proprietor - (d) shall include conditions entitling the proprietor of the patent concerned to remuneration adequate in the circumstances of the case, taking into account the economic value of the licence”

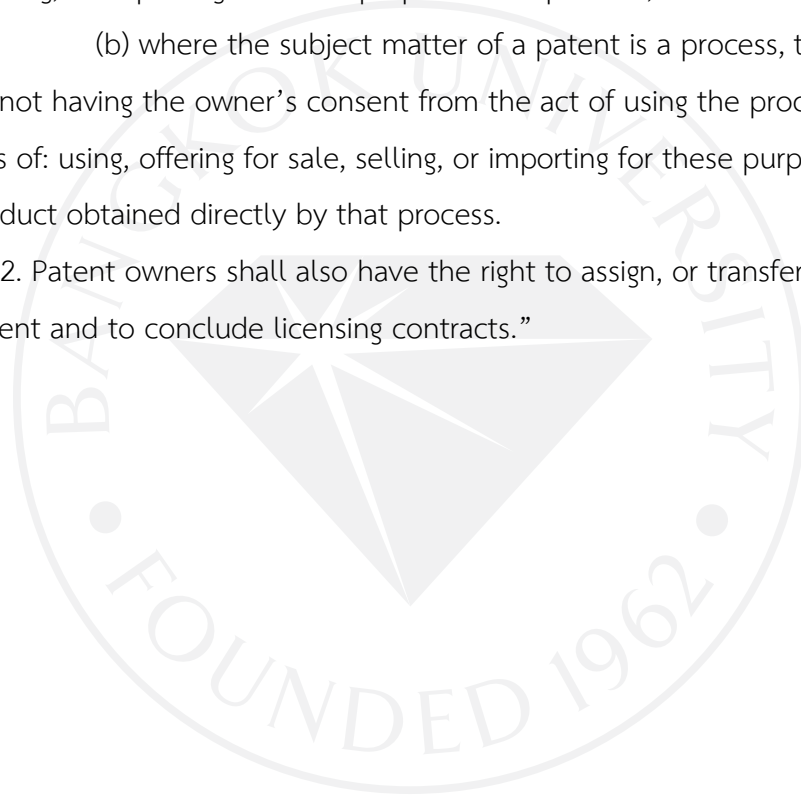
TRIPS Article 28: Rights Conferred.

“1. A patent shall confer on its owner the following exclusive rights:

(a) where the subject matter of a patent is a product, to prevent third parties not having the owner’s consent from the acts of: making, using, offering for sale, selling, or importing for these purposes that product;

(b) where the subject matter of a patent is a process, to prevent third parties not having the owner’s consent from the act of using the process, and from the acts of: using, offering for sale, selling, or importing for these purposes at least the product obtained directly by that process.

2. Patent owners shall also have the right to assign, or transfer by succession, the patent and to conclude licensing contracts.”

ภาคผนวก ซ

TRIPS Agreement

(Other Use without Authorization of the Right Holder)

TRIPS Article 31: Other Use without Authorization of the Right Holder.

“Where the law of a Member allows for other use of the subject matter of a patent without the authorization of the right holder. Including use by the government or third parties authorized by the government, the following provisions shall be respected:

(a) authorization of such use shall be considered on its individual merits;

(b) such use may only be permitted if, prior to such use, the proposed user has made efforts to obtain authorization from the right holder on reasonable commercial terms and conditions and that such efforts have not been successful within a reasonable period of time. This requirement may be waived by a member in the case of a national emergency or other circumstances of extreme urgency or in cases of public non-commercial use. In situations of national emergency or other circumstances of extreme urgency, the right holder shall, nevertheless, be notified as soon as reasonably practicable. In the case of public non-commercial use, where the government or contractor, without making a patent search, knows or has demonstrable grounds to know that a valid patent is or will be used by or for the government, the right holder shall be informed promptly;

(c) the scope and duration of such use shall be limited to the purpose for which it was authorized, and in the case of semi-conductor technology shall only be for public non-commercial use or to remedy a practice determined after judicial or administrative process to be anti-competitive.

(d) such use shall be non - exclusive;

(e) such use shall be non - assignable, except with that part of the enterprise or goodwill which enjoys such use;

(f) any such use shall be authorized predominantly for the supply of the domestic market of the member authorizing such use;

(g) authorization for such use shall be liable, subject to adequate protection of the legitimate interests of the persons so authorized, to be terminated if and when the circumstances which led to it cease to exist and are unlikely to recur. The competent authority shall have the authority to review, upon motivated request, the continued existence of these circumstance;

(J) any decision relating to the remuneration provided in respect of such use shall be subject to judicial review or other independent review by a distinct higher authority in that Member.

(k) Members are not obliged to apply the conditions set forth in subparagraphs (b) and (f) above where such use is permitted to remedy a practice determined after judicial or administrative process to be anti-competitive. The need to correct anti-competitive process to be anti-competitive. The need to correct anti-competitive practices may be taken into account in determining the amount of remuneration in such cases, Competent authorities shall have the authority to refuse termination of authorization if and when the conditions which led to such authorization are likely to recur;

(l) where such use is authorized to permit the exploitation of a patent (“the second patent”) which cannot be exploited without infringing another patent (“the first patent”), the following additional conditions shall apply:

(i) the invention claimed in the second patent shall involve an important technical advance of considerable economic significance in relation to the invention claimed in the first patent;

(ii) the owner of the first patent shall be entitled to a cross-licence on reasonable terms to use the invention claimed in the second patent; and

(iii) the use authorized in respect of the first patent shall be non-assignable except with the assignment of the second patent.”

ภาคผนวก ฅ

TRIPS Agreement

(Principles)

TRIPS Article 8: Principles.

“1. Members may, in formulating or amending their laws and regulation, adopt measures necessary to protect public health and nutrition, and to promote the public interest in sectors of vital importance to their socio-economic and technological development, provided that such measures are consistent with the provisions of this Agreement.

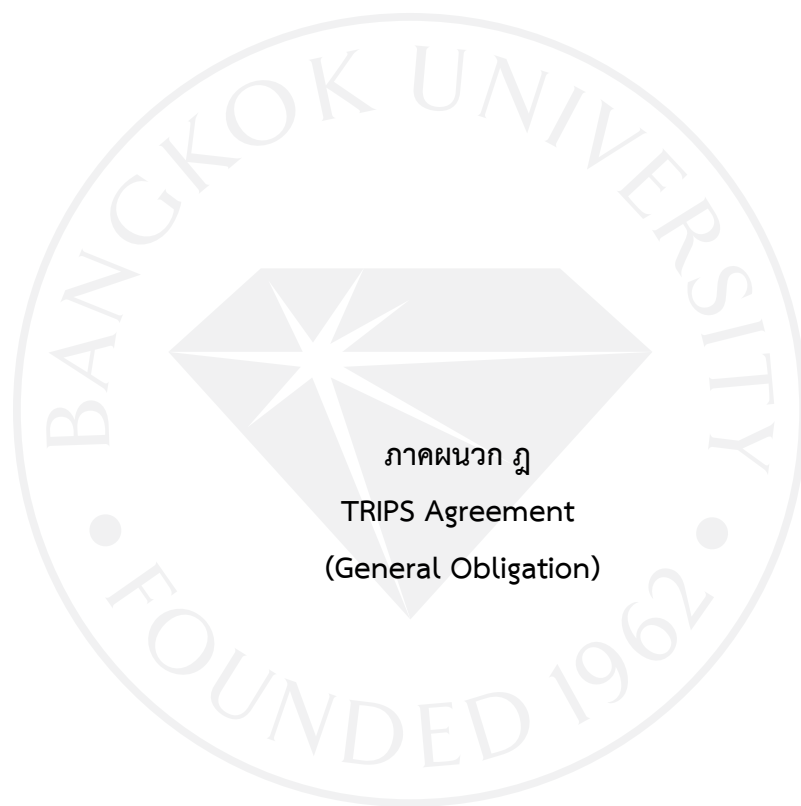
2. Appropriate measures, provided that they are consistent with the provisions of this Agreement, may be needed to prevent the abuse of intellectual property rights by right holders or the resort to practices which unreasonably restrain trade or adversely affect the international transfer of technology.”

TRIPS Article 32: Revocation/Forfeiture.

“An opportunity of judicial review of any decision to revoke forfeit a patent shall be available.”

TRIPS Article 41: General Obligation.

“1. Members shall ensure that enforcement procedures as specified in this Part are available under their national laws so as to permit effective action against any act of infringement of intellectual property rights covered by this Agreement, including expeditious remedies to prevent infringements and remedies which constitute a deterrent to further infringements. These procedures shall be applied in such a manner as to avoid the creation of barriers to legitimate trade and to provide for safeguards against their abuse.

2. Procedures concerning the enforcement of intellectual property rights shall be fair and equitable. They shall not be unnecessarily complicated or costly, or entail unreasonable time-limits or unwarranted delays.

3. Decisions on the merits of a case shall preferably be in writing and reasoned. They shall be made available at least to the parties to the proceeding without undue delay. Decisions on the merits of a case shall be based only on evidence in respect of which parties were offered the opportunity to be heard.

4. Parties to a proceeding shall have an opportunity for review by a judicial authority of final administrative decisions and, subject to jurisdictional provisions in national laws concerning the importance of a case, of at least the legal aspects of initial judicial decisions on the merits of a case. However, there shall be no obligation to provide an opportunity for review of acquittals in criminal cases.

5. It is understood that this Part does not create any obligation to put in place a judicial system for the enforcement of intellectual property rights distinct from that for the enforcement of laws in general, nor does it affect the capacity of Members to enforce their laws in general.”

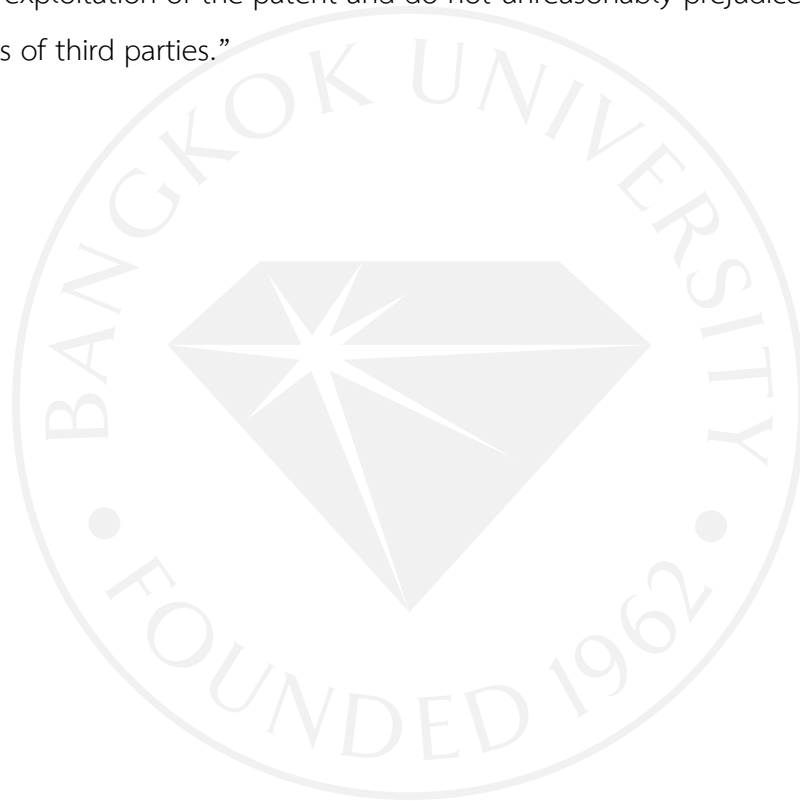
ภาคผนวก ก

TRIPS Agreement

(Exceptions to Rights Conferred)

TRIPS Article 30: Exceptions to Rights Conferred.

“Members may provide limited exceptions to the exclusive rights conferred by a patent, provided that such exceptions do not unreasonably conflict with a normal exploitation of the patent and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of third parties.”

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล: นลินี โตงาม
อีเมล: lovelyarn4@gmail.com
ประวัติการศึกษา: ปี พ.ศ. 2554 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

ข้อตกลงว่าด้วยการอนุญาตให้ใช้สิทธิในวิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

วันที่ 1 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2557

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว) นริศ โทจาม อยู่บ้านเลขที่ 152
ซอย — ถนน — ตำบล/แขวง นครปฐม
อำเภอ/เขต เมืองนครปฐม จังหวัด นครปฐม รหัสไปรษณีย์ 73000
เป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยกรุงเทพ รหัสประจำตัว 7550400126
ระดับปริญญา ตรี โท เอก
หลักสูตร นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา — คณะ นิติศาสตร์
ซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า “ผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิ” ฝ่ายหนึ่ง และ

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ตั้งอยู่เลขที่ 119 ถนนพระราม 4 แขวงพระโขนง เขตคลองเตย
กรุงเทพมหานคร 10110 ซึ่งต่อไปนี้เรียกว่า “ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิ” อีกฝ่ายหนึ่ง

ผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิ และ ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิ ตกลงทำสัญญากันโดยมีข้อความดังต่อไปนี้

ข้อ 1. ผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิขอรับรองว่าเป็นผู้สร้างสรรค์และเป็นผู้มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในงานสารนิพนธ์/
วิทยานิพนธ์หัวข้อ การบริหารจัดการสิทธิในสิทธิบัตร กรณีถือสิทธิร่วมกันในองค์กร
แบบเปิด

ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร นิติศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยกรุงเทพ
(ต่อไปนี้เรียกว่า “สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์”)

ข้อ 2. ผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิตกลงยินยอมให้ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิโดยปราศจากค่าตอบแทนและไม่มี
กำหนดระยะเวลาในการนำสารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ ซึ่งรวมถึงแต่ไม่จำกัดเพียงการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่
ต่อสาธารณชน ให้เข้าต้นฉบับหรือสำเนา งาน ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น อนุญาตให้ผู้อื่นใช้
สิทธิโดยจะกำหนดเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดด้วยหรือไม่ก็ได้ ไม่ว่าทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน หรือการ
กระทำอื่นใดในลักษณะทำนองเดียวกัน

ข้อ 3. หากกรณีมีข้อขัดแย้งในปัญหาสิทธิในสารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ระหว่างผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิกับ
บุคคลภายนอกก็ดี หรือระหว่างผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิกับบุคคลภายนอกก็ดี หรือมีเหตุขัดข้องอื่น ๆ
เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ อันเป็นเหตุให้ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิไม่สามารถนำงานนั้นออกทำซ้ำ เผยแพร่ หรือโฆษณา
ได้ ผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิยินยอมรับผิดชอบและชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิในความเสียหาย
ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิทั้งสิ้น

สัญญาฉบับนี้ทำขึ้นสองฉบับ มีข้อความเป็นอย่างเดียวกัน คู่สัญญาได้อ่านและเข้าใจข้อความในสัญญาโดยละเอียดแล้ว จึงได้ลงลายมือชื่อให้ไว้เป็นสำคัญต่อหน้าพยาน และเก็บรักษาไว้ฝ่ายละฉบับ

ลงชื่อ _____ ผู้อนุญาตให้ใช้สิทธิ
(นริศ โทงาม)

ลงชื่อ _____ ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิ
(ดร.ชนันนา รอดสุทธิ)
ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดและศูนย์การเรียนรู้

ลงชื่อ _____ พยาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิวพร หวังพัฒนวงศ์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ลงชื่อ _____ พยาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรยา สิงห์สงบ)
ผู้อำนวยการหลักสูตร/ ผู้รับผิดชอบหลักสูตร